

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы

№ 62 (2523)

ПЯТНІЦА

4

снежня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАўЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 5 коп.

У НУМАРЫ ЧЫТАЙЦЕ:

Уладзімір БЫКОЎСКІ,
ПАРТЫЙНЫ САКРАТАР
Стар. 2—3

ВЯЛІКІ ТЭАРЭТЫК МАСТАЦТВА
Стар. 4—5

3 новай паэмы Сцяпана ГАЎРУСЁВА
Стар. 4—5

Васіль БЫКАЎ
ПРА ГРОДЗЕНСКІХ МАСТАКОЎ
Стар. 5

САЛДАЦКАЯ СЛАВА
КАЛГАСНАГА КАВАЛЯ
Стар. 6—7

СЯРОД КНІГ
Стар. 8

БЫЦЬ НАВАПОЛАЦКУ
МУЗЫЧНЫМ
Стар. 9

СЁННЯ НА СЦЭНАХ ТЭАТРАЎ
Стар. 12

ДЭБЮТ ПРАЗАІКА
Стар. 13

ВЯНОК ЮГАСЛАЎСКОЙ ПАЭЗІІ
Стар. 15

«Станю пахвалілі...» гэты здымак А. І. М. Ананьіных зроблены вядомымі фотамас-
такамі ў дні уборкі ўраджаю на Палессі.

Нарыс пра творчасць А. І. М. Ананьіных чытайце на стар. 10—11.

ВЯЛІКАЕ ДЗЯКУЙ!

Гэта было наша апошняе выступленне на Брэстчыне, гэта было развітанне з ёю — гасціннай, шчырай, добразычлівай. У школе-інтэрнаце саўгаса «Малеч» дзяўчынкі ў святочных нацыянальных сукенках падносяць Янку Брылю, кіраўніку групы пісьменнікаў, што прыехалі на сустрэчу з чытачамі, хлеб-соль. Вечар пачынаецца на гадзіну раней, чым меркавалася, — паспяшаліся запоўніць залу школьнікі, настаўнікі, рабочыя саўгаса. І вось ад імя прысутных пісьменнікаў вітае настаўніца Ніна Паўлаўна Гапановіч. Пасля слова бярэ Пётр Лявонавіч Лебедзеў — першы сакратар Бярозаўскага райкома партыі, і ўскладае «кіраўніцтва» літаратурным вечарам на Уладзіміра Калесніка...

У гэты дзень мы адолелі за сотню кіламетраў: з гасціннага Кобрына завіталі ў Бярозу. Сустрэліся з членамі мясцовага літаратурнага аб'яднання, наведвалі Бярозаўскую ДРЭС, выступілі перад жыхарамі Белазерска ў клубе энергетыкаў. Стомы не адчувалася, яна прыйшла пазней, апоўначы, калі пакрысе ачахла ўзрушэнне, аціхла хваляванне.

Чытаючы сціслыя кароткія запісы ў дзённіку, думаеш, якая багатая наша зямля і якая яна ўрадайна на бяспечны скарб свайго людзей. Наведваючы калгас «Беларусь» у Камянецкім раёне, мы не маглі не зазірнуць да іх суседзяў — жывёлаводаў калгаса «Новы шлях», каб падзівіцца на малочна-тварную ферму, спраектаваную, як кажуць, па апошнім слове тэхнікі.

У Брэсце на заводзе электравымяральных прыбораў на нашых вачах маладзенькі аператар, учарашні школьнік, уключыў машыну, і тая, пазмоўніцку міргаючы сваімі рознакаляровымі вачыма-лямпачкамі, з хуткасцю незвычайнай «адстукала» нам прывітанне. Вітала гасцей таксама мантажніца Рая Асіпава, дырэктар завода Уладзімір Сальнікаў, віталі іх і самі рабочыя, слухачы выступленні Івана Грамовіча, Сяргея Грахоўскага, Уладзіміра Калесніка, Язэпа Семянона, Янкі Брыля.

Што асабліва хочацца падкрэсліць, перабраўшы ў памяці ўражанні ад сустрэч на дарогах Брэстчыны? Прыгадваю словы, што сказаў жартам старшыня калгаса «Новы шлях» Віктар Трахіманчых Рахлей: — У нас шмат мясцін, дзе яшчэ не ступала нага пісьменніка... Гэта сапраўды так. Безумоўна, у кожнага літаратара ёсць асабліва блізкія і дарагія яго сэрцу мясціны. Часцей за ўсё — гэта тая, дзе ён нарадзіўся, вырас. Што ж да чытача, дык у ім спее ўнутраная патрэба бачыць пісьменніка, творы якога ён любіць, за творчасцю якога ён сочыць, незалежна ад таго, дзе чытаць гэты жыць — у горадзе ці ў вёсцы, на поўдні ці на захадзе рэспублікі.

І не толькі дзеля таго, каб атрымаць ад пісьменніка аўтограф. Прыгадваю: да аднаго з нас пасяла агульнагародскага літаратурнага веча ў Кобрыне падшоў неапазваны ўжо чалавек і ціха сказаў, не стрымліваючы хвалявання: «А я Вас такім і ўзгаляў». Дзякуй Вам!»

Вялікую ўвагу і клопаты Дням літаратуры на Брэстчыне аддалі кіраўнікі партыйных і савецкіх органаў, мясцовыя друк, радыё і тэлебачанне. Увесь час нас суправаджаў у паездцы па вобласці рэдактар абласной газеты «Заря» Васіль Каленчыц. У Днях літаратуры прынялі ўдзел таксама літаратары, што працываюць на Брэстчыне. У Брэсцкім інжынерна-будаўнічым інстытуце, апрача гасцей з Мінска, чыталі свае вершы Міхась Рудкоўскі і Іван Арабейка, у Камянецкім да групы далучыўся Аляксей Разанаў, а ў Белазерску надзвычай цёпла сустрэлі прысутныя выступленне Ніны Мацяш.

Ёсць нешта сімвалічнае ў тым, што Дні літаратуры ў рэспубліцы, прысвечаныя XXIV з'езду КПСС, пачаліся менавіта на гераічнай Брэсцкай зямлі. За яе гасціннасць, за незабыўныя сустрэчы мы сёння кажам ёй: «Вялікае дзякуй!»

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ.

ПЯЦЬ ДЗЕН ЖАДАНЫХ СУСТРЭЧ

Пяць дзён сярод добрых і дарагіх людзей...

Пяць дзён шчырых сустрэч, жадааных дарог, якія вялі да рабочых і калгаснікаў, настаўнікаў, студэнтаў, вучняў — чытачоў удзячных, зацікаўленых, патрабавальных. І таму збліжэнне з імі заўсёды хвалявала, хацелася вынесці на іх суд самае спелае і новае, дарагое і значнае.

Я вяртаюся на дарогі, якія для нашай групы (Сцяпан Александровіч, Алег Лойка, Уладзімір Паўлаў) пачалі разбязгацца з Баранавіч. Першая з іх прывяла на Баранавіцкі баваўняны камбінат. Я і дагэтуль бачу бясконцы

Янка Брыль сярод чытачоў у Камянецкім.

Фота В. ГЕРМАНА (БЕЛТА).

НА ГАСЦІННАЙ ЗЯМЛІ БРЭСТЧЫНЫ

В 25 ПА 30 ЛІСТАПАДА У БРЭСЦКАЙ ВОБЛАСЦІ ПРАХОДЗІЛІ ДНІ ЛІТАРАТУРЫ, ПРЫСВЕЧАНЫЯ XXIV З'ЕЗДУ КПСС

тэатры цэх, які нагадаў мне прытуманую летнюю раніцу над поймай Бярозы. А вечарам нас ветліва сустракалі баранавічане, кнігі, пытанні, кветкі ў гарадскім Доме культуры.

З душэўным хваляваннем ступілі мы на Крошыньскую зямлю — радзіму Паўлюка Багмына. Думаючы пра гаротнае жыццё пазта, я параўноўваў яго з жаўруком, якому звязалі зламаныя крылы.

Цёпла прыйшла літаратурная сустрэча ў Крошыне — цэнтры калгаса «Перамога».

Памятныя мясціны прывялі нас і ў вёску Стававічы (там адбылося выступленне ў сярэдняй школе), куды ў свой час прызджаў на кірмаш Адам Міцкевіч, каб пахадзіць сярод мясцовых людзей, прыслухацца да пывучага народнага слова.

Не маглі мы абмінуць і ваколіцы Калдычава. Балюча было хадзіць па разбураных сутарэнных турмы, дзе фашысты жорстка катавалі нявольнікаў.

Бачачы ўсё гэта, думалася, што памяць вайны не часова. Яна выхоўвае і будзе выхоўваць пакаленні на прыкладах мужнасці і адданасці Радзіме.

Пульсуюча артырыя Брэсцкай шашы выштурхнула нас ў харошы гарадок Івацэвічы. Заглянулі мы і ў гарадскі пасёлак Целяхань — «Незабыты куток Беларусі». Целяханцы бралі нас у жаданы палон. Доўга «адскрыпваліся» мы пёрамі, доўгія чытачам аўтографы. А ў Ганцавічах (гавару ў добрым сэнсе) ад чытачоў не было адбою. Нам даялася прыкласці свае рукі і да твораў Піліпа Пестрака, Івана Шамаякіна, Сяргея Грахоўскага, Івана Мележа, Янкі Брыля (іх не было сярод нас), і да зборніка «Мары жыцця», і асабліва да новай кнігі-даведніка «Пісьменнікі Савецкай Беларусі».

Можна так супала, але наш маршрут праходзіў (маю на ўвазе назвы калгасаў) па новых і светлых шляхах, якія вядуць да перамогі: «Новы шлях», «Светлы шлях», «Перамога»...

Назва светлая, праміністая, як доля сялянска. І пра яе нехта не напісаў. Па задуманых тварах сямброў я адчуваў, што сэрцы Сцяпана Александровіча, Алега Лойкі, Уладзіміра Паўлава не змогуць не адгукуцца радзімай аб усім тым, што яны убачылі. Гэта заўважалася, калі мы знаёміліся з багатай гаспадаркай калгаса «Новы шлях» Ляхавіцкага раёна, калі стаялі на Кургане славы за Ганцавічамі, калі хадзілі па неабмытых сцяжынах ў ваколіцах вёскі Люсіна, дзе ўсё напамінае пра Явуба Коласа...

Выезд у раёны Брэсцкай вобласці я хачу параўнаць з разведкай, з вызначэннем маршрутаў, што вядуць да людскіх сэрцаў, да заслужаных і паважаных працаўнікоў.

Засталося, як гэта вядзецца ў нашым краі, нізка пакланіцца багатай зямлі, падзякаваць яе людзям за шчырасць і гасціннасць, сказаць слова удзячнасці кіраўнікам раёнаў, дзе нас сустракалі з хлебам і соллю, а праводзілі з песнямі.

Дзякуй за ўсё табе, дарагое Палесце!

Квітней, расці ў вяхах. Палесце!
Я чую, прасі: «Напішы,
Што ты жывеш з палескай песняй
І без палескае глушы».

Юрась СВІРКА.

НАС ВЯЛА ДАРОГА...

...Мы ехалі са Століна ў Давыд-Гарадок. Нам расказвалі, што гэтая вось дарога зусім надаўна пабудавана. Я ў свой час жыў у Давыд-Гарадку і таму добра ведаў, як цяжка было дабірацца туды вясной або восенню,

І цяпер не верылася, што можна імцацца з хуткасцю, якую толькі дазваляе магутнасць матора. З Давыд-Гарадка да Альшан было дабірацца цяжка. Але гэта часова, гаварылі нам, бо калгас заканчвае будаўніцтва дарогі. І тады мне прыйшло ў галаву радкі:

Мала ці многа дарог на зямлі?
Чым болей, тым болей надзеі.
Спачатку дарогу людзі вялі,
А потым дарога вяла людзей.

Так, нас вяла дарога. Ад гарадка да гарадка, ад вёскі да вёскі, ад сустрэчы да сустрэчы, ад сэрца да сэрца. Пад вечар мы, Ніл Гілевіч, Пятрусь Макаль і я, прыехалі ў Пінск. Нас сустрэлі сакратар гаркома Ніна Лаўрэнецца Цітова і рэдактар «Полескай правды» Дзмітрый Дудко (ён суправаджаў нас потым на працягу ўсёй паездкі). І літаральна праз паўгадзіны мы пайшлі ў гарадскі Дом культуры на сустрэчу. Літаратурны вечар прайшоў добра, мы былі задаволены. А назаўтра пачаўся наш шасцідзённы рэйс па дарогах Палесся, па абодва бакі ад якіх прасціраліся тэрыторыі Ясельды і Прыпяці, то тарфяна-балотная роўнядзь палёў... Азарычы — Іванова — Дастоева — Столін — Альшаны — Гарынь — Лунінец — Любань...

Літаратурныя сустрэчы ў раённых дамах культуры і паэтычным вечарам у калгасах, таварыскіх размовы са старшынямі калгасаў, з партыйнымі работнікамі, з прадстаўніцтвамі раёнаў і сельскай інтэлігенцыі, у прыватнасці, з настаўнікамі, з работнікамі кнігагандлю. Была сятчотная ўзрушанасць, былі радаснае хваляванне і неспыня, былі добрыя пажаданні. Усё гэта было, але была, што называецца, і дэлавая частка. Старшыня калгасаў Іван Відэяла (Азарычы), Іван Янкускі (Альшаны), Уладзімір Сяпчанка (Любань), Васіль Гурыновіч (Дастоева) расказвалі ў гутарках з намі аб сваіх справах і сваіх клопатах, аб жыцці сённяшняй вёскі, узнімалі надзвычайныя пытанні. «Шмат якіх матэрыяльных і вытворчых праблемаў мы паспяхова вырашам», — гаварыў Герой Сацыялістычнай Працы дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Уладзімір Афанасевіч Сяпчанка, — а вось што датычыць духоўнага жыцця, то тут неспачаты край. Тут нам усім разам трэба працаваць і працаваць». Аб гэтым жа гаварыў у сваім выступленні на літаратурным вечары і калега У. Сяпчанка, таксама Герой Сацыялістычнай Працы Іван Дамітравіч Янкускі. А настаўніца Любанскай школы Софія Іванаўна Антановіч звярнула да нас з такімі словамі: «Пішыце праўду. Бо вучні часта гавораць: так бывае толькі ў кнігах. Пішыце так, каб і ў жыцці і ў кнігах было аднолькава».

Мы, натуральна, шмат пабачылі і пачулі. Мы адкрывалі для сябе новае Палессе. Вялікае ўражанне, напрыклад, зрабіла на нас паездка ў Дастоева — прарадзіму Дастоеўскага, а зараз — цэнтральную сядзібу калгаса «Чырвоная Звязда» Іваніўскага раёна. За апошнія пяць год тут пабудавана амаль 50 розных аб'ектаў, сярод іх — майстарні, магазіны, сталовае, дзіцячы сад, рэадом. У Дастоеве ёсць нават гасцініца, нават зубаврачэбны кабінет, нават «пакой хішчання», дзе рэгіструюцца шлюбы. Запланавана апэка, будуюцца васьмікватэрны дом з усімі выгодамі, будуюцца... Ды аб чым толькі не марыць, чаго толькі не пабудуе захоплены сваёй справай вялікі энтузіяст старшыня калгаса Васіль Несцеравіч Гурыновіч!

Шмат увагі аддалі нам у Іванове рэдактар газеты А. Кеўко, прадстаўнік РК КПБ А. Харламаў, а ў Століне — М. Семчанка і рэдактар мясцовай газеты В. Сінько.

Надзвычай цёпла гутарка была ў нас у Луніцы, у ёй прынялі ўдзел сакратар райкома В. Літвінчук, загадчык аддзела райкома І. Палавой, рэдактар газеты Ф. Хамцэвіч, дырэктар леспрамгаса А. Бабеня. Незабыўнымі былі сустрэчы з настаўнікамі Азарыцкай і Альшанскай школ... Словам, нас вяла дарога. І мы пераканваліся, як многа сяброў у нашай літаратуры. І рабілі для сябе вывад, што гэтым сяброўствам трэба яшчэ больш даражыць.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ.

на сустрэчу XXIV з'езду КПСС

КАЖУЦЬ у народзе, што добры каваль куде не грудзёмі, а людзямі. А і сапраўды, яму, кавалю, не трэба адмахваць рук пудовым молатам. Ходзіць ён вакол кавадла, паварочвае абцугамі тую жалезіну, поўную белага агню, ды пастуквае малаточкам: вось тут, вось тут. А ўжо малатабоек б'е па тым месцы з усёй сілы — х-хак, х-хак! Толькі Іскры сыплюцца. Вось тут, вось тут... Х-хак, х-хак...

Прыцаніўшы каваль спрактыкаваным вокам, падаў знак — гатова. Нясе жалезіну да цэбра, купае ў трох водах, пакуль не сцішыцца агонь. Пасля вымае з той купелі — дзіва-дзівоснае...

Пра ўсё гэта думаецца мне зараз, калі ўспамінаю тую паездку ў Маладзечанскі раён, гутаркі з Уладзімірам Ігнатавічам Быкоўскім, ламашнім першым райкомаўскім сакратаром.

Гэта зараз мне здаецца, што я разумею гэтага чалавека, яго месца ў жыцці, а тады, пры першай сустрэчы ў кабінце, калі паміж намі стаяў сакратарскі стол, вялікі, масліны, бы з тыгуну, вельмі паважаны сакратарскі стол, я быў блізка да роспачы. Перадмною сядзеў чалавек, пра якога я павінен быў напісаць, расказаць праўду і пра якога я нічога не ведаў, акрамя таго, што раён у гэтай пяцігодцы тройчы прусуджаліся Пераходныя Чырвоныя сцягі Савета Міністраў СССР і ВПСР, ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР. Але ж, калі б дзелавы ўзровень чалавека заўсёды адпавядаў духоўнаму, для характарыстыкі яго дастаткова было б адных лічбаў...

Уладзімір Ігнатавіч спачатку быў у меру халаднаваты і афіцыйны. І гаворка ў нас ніяк не клеілася. Я пісаў у бланкот нейкія лічбы — колькі ў раёне зямельных угоддзяў, колькі калгасаў, колькі саўгасаў, насьчытанасць жывёлай, і чагосьці, сам не ведаю чаго, чакаў.

Зазваніў тэлефон, Уладзімір Ігнатавіч доўга некага слухаў і раптам гучна засмяяўся. Засмяяўся на дзіва шырока, залівіста, да слёз. І я зразумеў, што ўбачыў другога чалавека.

Кажуць, што вочы — люстэрка душы. Не ведаю... Я сустракаў чэрствых і халодных людзей з ласкавым позірк, дурныя з разумнымі вачыма. Мне здаецца, чалавек лепш распінаецца па тым, як ён смяецца...

— У кабінце мы з вамі нічога не выседзім, — сказаў сакратар, — давайце паедзем у «Светлы шлях», там у нас свінарнік новы паставілі, цуд тэхнікі, на газавым ацяпленні.

Па дарозе мы нетаропка гутарым. За анюм газіка пралываюць па-восьсеньскі сцішаныя палеткі, дзе воку ўжо няма на чым затрымацца. Уладзімір Ігнатавіч тлумачыць праз якія гаспадаркі праязджаем. Ён тут старажылы. Яшчэ ў пяцідзесят пятым, калі Маладзечна было абласным цэнтрам, працаваў загадчыкам аддзела абкома партыі. Пасля спасавання вобласці — першым сакратаром гаркома КПБ, потым, калі арганізаваліся вытворчыя ўпраўленні, партарганізатарам, сакратаром парткома.

— Ва ўсёх Іпастасях перабываў, — смяецца Уладзімір Ігнатавіч. І потым сур'ёзна: — Ніколі не працавала так хораша, так радасна, як цяпер. Ніхто не камандуе, што і як сеяць, калі і як жаць, ніхто не лезе пад руку. Ёсць дзяржаўны план будзь ласкава, выконвай і ўсё.

— Многія з нас заднім розумам вельмі моцныя, — не магу сцяраць я. — Нябось тады памоўчалі, і кукуру саеці, аж вочы на лоб лезлі, і канюшыну заворвалі да апошняга каліва.

— А мо і не памоўчалі, — усміхнуўся мой спадарожнік.

— Як той казаў...

Уладзімір Ігнатавіч паціснуў плячыма і перавёў размову на іншае.

Дагэтуль не магу дараваць сабе гэтай рэплікі. Калі вяртаўся дадому, у пеездзе ўжо разгаварыўся са старшынёй аднаго з маладзечанскіх калгасаў, які ехаў па нейкіх сваіх справах у Мінск. Прозвішча называць не буду, каб не ставіць чалавека ў няёмкае становішча. Слова за словам, раскажаў яму і пра сустрэчы з Быкоўскім.

— Уладзімірам Ігнатавічам? — старшыня, чалавек ужо за пяцьдзесят, з чырвоным, нібы толькі з марозу тварам, крыху намаўчаў і сказаў: — Гэта, каб вы ведалі, чалавечына, дай бог... Любіць яго ў нас. За што?.. Адрозна і не скажам. Справядлівы. І наперад за вярсту бачыць. Ты яму толькі пачнеш, а ён ужо ведае, чым

ца Уладзімір Ігнатавіч, ды кулаком па сталё, — я, кажам, старшыні каманду даваў, я і адказваю. І давай шарсціць тую камісію, што па раёне кукурузу правяраў. І што не баліць ёй галава за справу, ёй галоўнае, каб у зводцы ўсё добра было. Даваў, даваў, і начальству таму-сяму перапаў. Адным словам, старшыню адкрычаў. Пайшоў той з бюро ледзь прытомны. Зайшоў у сталюку, узяў дзвесце грамаў, сядзіць, бядуе — як там Уладзімір Ігнатавіч. Потым ужо даведаўся — было прыціснулі і Быкоўскага, хацелі яму вымову навесіць, як раптам устае першы сакратар ды кажа:

— Не маем мы права за прыцыповасць, за смеласць спаганне даваць, яму там на месцы відней. Прыехаў Уладзімір Ігнатавіч дамоў

тах, паклікаў Ігната Іванавіча, пасароміў. Маўляў, людзі ля катлоў разгэюцца, а тут вецер праз шчыльны дзьме, ці доўга захварэць.

— Будзе зроблена, Уладзімір Ігнатавіч, — сказаў той, і я зразумеў, што гэта сапраўды будзе абавязкова зроблена.

Пасля была доўгая размова ў калгаснай канторы. Быкоўскі падрабязна распытваў пажылую жанчыну, намесніцу старшыні (сам старшыня. Герой Сацыялістычнай Працы Калачык лячыўся ў Мінску) пра справу, і чым корміць кароў, і як з будаўнічымі матэрыяламі, транспартам. І была гэта гутарка двух сталых людзей, якія пачылі жыццё, якім няма чаго хаваць адзін ад аднаго. І, дальбог, новы ча-

ся хлебаробы, знялі, паставілі агранома. Прайшоў год, а справы ў калгасе яшчэ горш пайшлі. Калегі мае зноў за сваё, маўляў, гэтага трэба знімаць, ёсць добрая кандыдатура на яго месца. Вось тут ужо я на дыбкі. Застаўся чалавек на сваім месцы. І зараз працуе, не горш за іншых...

...І быў яшчэ адзін дзень з Уладзімірам Ігнатавічам.

З раніцы ён сказаў: — Сёння, мабыць, нікуды паехаць не ўдасца, у час чарговае бюро, ды і так спраў розных набегла, трэба на месцы вырашаць.

На бюро ў гэты дзень прымаў у партыю і зацвярджаў на пасады. Атмасфера, як заўжды, ў такіх выпадках была ўрачыстая, а тут яшчэ і нейкая хатня, дзе цябе сустракаюць не афіцыйныя асобы, а старэйшыя таварышы. І, мабыць, адчуваў гэта кожны, каго выклікалі сюды. Бо не было скванасці, застыласці на тварах.

І было такое ўражанне, што ўсіх іх даўно ведаюць і Быкоўскі, і члены бюро.

— У вас, здаецца, толькі дзевяць класаў? — пытаецца Уладзімір Ігнатавіч у маладой жанчыны, работніцы райаддзела культуры. — Трэба абавязкова вучыцца далей, а то абгоняць.

І, пацскаючы руку, гаворыць па форме традыцыйна, але ў яго вуснах неяк па-асобаму значныя словы.

— Жадаю вам быць добрай камуністкай.

Заходзіць наступны — высокі чарнявы мужчына.

— Ага, Ваўчынінскі, — усміхаецца сакратар, — ну, зараз мы цябе папарым.

— За што, Уладзімір Ігнатавіч? — За тое, што перапаўлі пасевы ў калгасе імя Янкі Купалы.

Ваўчынінскі кіруе раённым хіматрадам і, пачырванеўшы, пачынае тлумачыць, як гэта здарылася.

— А чаму дэфіляцыю лубіну так няўдала зрабілі?

Пачынаецца размова аб гербіцыдах, пустазеллі, балотах, якія трэба абавязкова апрацаваць хімікатамі.

— Не, наогул, хлопцы харошыя, стараюцца, — раптам рэзюмуе Быкоўскі, — трэба толькі дапамагчы ім. Ёсць прапанова прыняць у партыю. Хто за? Аднагалосна.

Дзверы пацху адчынілі невысокая хударлявая жанчына.

— Што ж ты, Эмілія Іванаўна, так нясмела, або зняслела? Як справы?

— Добра, ідзе на дно...

— Што здарылася? Раскажвай.

Сакратар устае з-за стала, ідзе на сустрэчу.

Эмілію Іванаўну райком накіраваў галоўным аграномам у калгас «Чырвоны прамень», сёння афіцыйнае зацвярджэнне. І вась на табе. Аграномка скардзіцца і на адно, і на другое. Члены бюро пачынаюць раіцца, чым дапамагчы...

Я гляджу на Уладзіміра Ігнатавіча, які стаіць, увесь падаўшыся наперад, на яго каржакаватую постаць з моцна пасаджанай галавой і думаю, якая багатая наша зямля на цінавых людзей. Дзе выкоўвалася гэтая воля, гэтая мэтанакіраванасць, гэтая душэўнасць і любоў да людзей? Мо закладалася яшчэ тады, калі хлопец з далёкай вёсачкі Аўласкава, што згубілася сярод віцебскіх лясоў, пайшоў партызаніць. А мо тады, калі ў першыя пасляваенныя гады калісяў на разбураных вайной вёсках з пасведчаннем інструктара райкома. А мо пасля, калі стаў адказным партыйным работнікам? А хутчэй, прывяла яго да гэтага ўся жыццёвая дарога, дарога без прывалаў, дарога, якую выбраў ён сам.

Пасля бюро ішлі і ішлі ў кабінет Быкоўскага людзі. Прыехаў з Мінска начальнік абласнога аддзела аховы здароўя вырашаць пытанне аб будаўніцтве новай раённай бальніцы. Зайшоў дырэктар банка — у раёне будзе ўкараняцца аўтаматычная сістэма кіравання з разгалінаванай тэлефоннай сеткай, трэба яе фінансаваць. Прыехала з суседняга Вілейскага раёна дзяўчына — са скаржы да Быкоўскага, як да дэпутата Вярхоўнага Савета СССР.

...Вось і падшоў і канцу мой расказ пра Уладзіміра Ігнатавіча Быкоўскага. Сакратара райкома. Чалавека, які лічыць сябе адказным за дзень сённяшні, за дзень заўтрашні.

Маладзечна — Мінск.

РАСКАЗЫ ПРА КАМУНІСТАУ

ДАРОГА БЕЗ ПРЫВАЛАЎ

М. ЗАМСКІ.

Уладзімір Ігнатавіч Быкоўскі.

кончыш. І ўсё да дробязей высветліць. І параду дасць, што толькі дзіву даецца, адкуль ён тваю гаспадарку так добра ведае. А вась хлусіць не церпіць. Яна яму, што нож востры. Ты лепш павініся, калі што нарабіў, прызнайся. Зразумее. Ну, а калі па справядлівасці робіш, заступіцца перад якім хочаш начальствам.

Вось раскажу вам гісторыю пра аднаго майго суседа, таксама старшыню калгаса. Было гэта даўнавата, яшчэ калі кукурузу прымушалі сеіць, ды не меней 14 працэнтаў ад ярабога палетку. Гэта ў сярэднім гектараў 100—150. Звар'яецца можна. А лета, помню, у той год выдалася хало-однае. Для кукурузы, самі ведаеце, холад — смерць. Хоць ты з ёю што хоч рабі, на адным гноі сей, палі з раніцы да вечара, дыхай на кожнае каліўца — усё роўна толькі вылезе з зямлі, а ўжо скукожыцца, паснее, пажаўце, быццам ёй і сапраўды страшна на гэтым свеце жыць.

Пра ўсё астатняе забыліся, толькі ў галаве кукуруза. А тут з вобласці камісія за камісіяй. Шпыраюць па плантацыях, недагляд вышукваюць. Еду неяк у раён міма суседніх палеткаў і вачам не веру — спюдае па кукурузным полі трактар і заворвае тую «каралеву». У раёне (нарада нейкая тады склікалася) зайшоў я суседскага старшыню, адвёў убок і на вуха, каб крыў божа, ніхто не пачуў, кажу:

— Ты што, звар'яцеў? Кукурузу заворваеш! Ведаеш, чым гэта пахне?

А ён мне са злосцю:

— А ты бачыў, якая там кукуруза? Каліва каліва даганяе. Ужо і падсадку рабілі, усё роўна дрэнна...

Дык і ў мяне ж такая, кажу, карціна, але каб заараць... Не, мне яшчэ жыццё дарагое. Каб хто каманду даў...

— А я, — шэпча сусед, — да Быкоўскага ездаў. — Усё як ёсць чыста раскажаў. Застанемся, кажу, на зіму без кармоў. Уладзімір Ігнатавіч на машыну і да мяне. Аблазіў усю плантацыю, з людзьмі пагаварыў, папытаў, што і як рабілі, каб выратаваць «каралеву», а потым даў каманду — перасявайце лубінам.

Каб гэтым скончылася. Як на той грэх, наскочыла ў калгас кукурузная камісія і напісала на старшыню і на Быкоўскага цэлую петыцыю. Пасля ўжо раскажаў мне сусед, як разбіралі яго ў вобласці. Думаў, развітаецца з партбiletам. Ужо было на галасаванне ледзь не паставілі. Але як узаўец-

вясёлы ды бадзёры. Арганізавалі ў раёне сваю камісію. Правярыла яна кукурузу ва ўсіх гаспадарках. Дзе ледзь ліпела, зааралі ды лубін пасялі. Вось тады здагадаўся мы, чаму Быкоўскі на кожным сходзе ўбіваў — назапашвайце лубін, каб у кожнага быў свой НЗ. Як у ваду глядзеў. Парос на тых кукурузных палетках лубін па плечы. Ніколі не было ў нас кармоў столькі.

Мой субседнік ціхенька засмяяўся: — Ёсць у нас раён-сусед. Дык у той год там адразу вырашылі скончыць у рай — кукурузу пасялі, дзе толькі можна і дзе нельга было. У газетах пра іх пісалі, на нарадах хвалілі, а прыйшла зіма, дык яны да нас з шапкай, дапамажыце, калі ласка. Дапамаглі, я сам тон пяцьдзесят сла-су пазычыў.

...Ад шашы павярнулі направа і паехалі напярэці праз поле.

— Так бліжэй кіламетраў на пяць будзе, — сказаў Уладзімір Ігнатавіч.

— Толькі ці праедзем, вунь, як развезла, — паківаў галавой шафёр.

— Няма такога бездарожжа, якое б нельга было пераадолець, — засмяяўся сакратар.

Ля свінагадоўчага гараджа стаяла рэчка «Волга». Аказался, прыехала будаўнічае і газавое начальства з Мінска і з Маладзечна. Падыйшлі. Гаворка вялася на высокіх нотах. Прадстаўнік калгаса — высокі зухаваты дзядзька з хітраватым тварам нешта тлумачыў гасцям, а тыя паўтаралі:

— Не зробіце, не падпішам.

Убачыўшы сакратара, дзядзька падбэдзёрыўся:

— Паглядзіце, Уладзімір Ігнатавіч, на гэтых фармалістаў. Самі сваімі калгаснымі сіламі пабудавалі такую ферму, а яны нешта чапляюцца, супрацьпачарных шчытоў няма, таго няма, гэтага няма...

— Правільна, Ігнат Іванавіч, чапляюцца, — усміхнуўся Быкоўскі, паляпаўшы дзядзьку па плячы, — з газам не жарты. Каб праз тыдзень усё недаробні ліквідавалі, сам прыеду правяру.

— Ды хіба я супраць, — адказаў Ігнат Іванавіч, — калі трэба, дык трэба, самі разумеем.

Усе засмяяліся.

Не буду доўга расказваць пра свінарнік, скажу толькі, што шмат ездзіў я па рэспубліцы, а такога не бачыў. Усё сапраўды па апошнім слове тэхнікі. Транспарцёрам харч падаецца ў кармушкі, транспарцёрам вывозіцца гной. На кармакухні вялізная, пад столь, машына, з нейкімі кнопкамі, рычагамі, штурваламі. Гэта кармагатавальны агрэгат-камбайн, які мяе, варыць і таўць. Адным словам, казка. Уладзімір Ігнатавіч усё абшоў, усё абмацаў. Заўважыў шчыльны ў варо-

лавец, які б зайшоў на гэтую размову не здагадаўся б, хто тут начальства.

Калі развіталіся, Уладзімір Ігнатавіч як бы нездарок пацскаўся:

— Дом для настаўнікаў скончылі?

— Хутка будзем засяляць, — адказала жанчына.

— Пра маю просьбу не забыліся?

— Гэта наконт дырэктара клуба і масавіка?

— Эге ж.

— Як можна, Уладзімір Ігнатавіч, дадзім кватэры.

Прыцемкамі ўжо выехалі на Вільнюскую шашу. Праязджаў недзе блізка ля граніцы Смаргонскага раёна, дзе я некалі працаваў. Аказалася, што ў нас шмат агульных знаёмых.

— І дырэктара МТС ведалі? — пацскаўся я.

— Ведаў.

— Яго ў нас называлі «сто вымоў».

— Чаму? — засмяяўся Быкоўскі.

Я раскажаў, што за кожную сельскагаспадарчую кампанію дырэктар абавязкова атрымліваў вымову. Аднойчы сустрэў яго калі райкома. Ідзе пахмурны, вачэй не падымае. «Што здарылася, Пётр Іванавіч? — пытаюся. — «Ды вое», — разумееш, іду на бюро і нясу заяву, каб знялі вымову. А не помню, ёсць у мяне зараз вымова ці няма. А калі няма, калі ўжо знялі яе, а я з заявай сунуся, дык першы з'есць мяне. Скажа, такі-сякі, вась як ты да партыйнага спагання ставішся. Ды ўлепіць страгача».

Уладзімір Ігнатавіч доўга рагоча, пасля вымае хусцінку, выцірае вочы.

— Дзіўныя людзі. Не разумеюць адной рэчы, што тая вымова нібы эстафета перадаецца. Сакратар — дырэктару, дырэктар — інжынеру, той — брыгадзіру. І пайшло, і паехала. Ланцугавая рэакцыя. Усе нервуюцца, усе валідоў глытаюць, а людзі ж усе нашы, людзі здароўе кладуць дзеля справы. Не, я прынцыповы праўднік такой метадзі... Ды і партыя вучыць нас па-іншаму працаваць, па-леніску. Ты паспрабуй чалавека зразумець, ты пастаў сябе на яго месца. Ну, вядома, сустракаюцца і прайдзісветы, і г'янцы. Да такіх у мяне жалю няма...

А наогул ёсць у нас аматары пароды гарачку. Ледзь чалавек не справіўся — адразу яго далоў з работы. Аднойчы, гэта даўно было, і мяне на такое падбілі, угаварылі. Быў у нас старшыня калгаса. Так сабе старшыня, зорак з неба не хапаў. А тут раптам яшчэ і ўборку заваліў. Увесь раён падвёў. Вось таварышы і пачалі — вызваліць дый годзе. Маўляў, і замена ёсць добрая — мясцовы аграном. Добра, правялі арцельны сход, паслухалі-

ЭНГЕЛЬС быў вучоным-энцыклапедыстам у поўным сэнсе гэтага слова. Маркс, характарызуючы свайго сябра і саратніка, адзначаў, што «ён — сапраўдная энцыклапедыя, працаздольны ў любы час дня і ночы...» Сапраўды, Энгельс аддаваў пастаянную ўвагу не толькі вивучэнню прыродазнаўчых навук, такіх, як хімія, фізіка, біялогія, а таксама лінгвістыкі, літаратуры і мастацтва. Ён быў глыбокім знаўцам мастацкай літаратуры як еўрапейскіх, так і усходніх народаў.

Жывую цікавасць Ф. Энгельс праяўляў да розных бакоў жыцця Расіі, да развіцця рускай літаратуры, да творчасці яе выдатных прадстаўнікоў. Ён у арыгінале чытаў Дзяржавіна і Пушкіна, Грыбаедава і Салтыкова-Шчадрына, Дабралюбава і Чарнышэўскага. Яго любімым паэтам быў А. С. Пушкін. З «Яўгенія Анегіна» ён пераклаў 15 строф.

Кола эстэтычных інтарэсаў Ф. Энгельса не абмяжоўвалася мастацкай літаратурай. Ён любіў музыку, асабліва сімфонію Бетховена. Адаючы даніну гэтаму выдатнаму кампазітару, ён пісаў аб найвышэйшым росквіце музыкі ў творах Бетховена. Германія і Пятая сімфонія выклікалі асаблівае захапленне Энгельса. Сам Энгельс з вялікай ахвотай іграў, нават спрабаваў свае сілы ў кампазіцыі. Да гэтага варта таксама дадаць, што ён малаваў даволі дасціпныя і трапныя нарыскі.

Ф. Энгельс вядомы і як перакладчык рэвалюцыйнай лірыкі. Так у Англіі ў снежні 1844 года ў яго перакладзе быў апублікаваны вядомы верш Гейне «Песня сілезскіх ткачоў». Адначасова Энгельс выступаў і як перакладчык рэвалюцыйнага англійскага паэта Шэлі. Ён не раз падкрэсліваў, што Шэлі — буйнейшы асветнік рабочага класа Брытаніі, і называў яго «геніяльным прарокам».

Глыбокая, шырокая і пастаянная цікавасць Ф. Энгельса да літаратуры і мастацтва не была выпадковай. Ён пачаў спаю творчую дзейнасць з літаратурных вопытаў. Іменна знаёмства з ім дазваляе лепш зразумець фарміраванне эстэтычных поглядаў Ф. Энгельса, яго адносіны да літаратуры і мастацтва.

Ф. Энгельс даволі рана пачаў пісаць вершы. Гэтыя вершы прысвяча-

ліся героям нямецкага эпасу, якія былі яму блізкія, у іх ён бачыў увасабленне свайго парыву да свабоды. Аднак гэты парыв хутка прыняў больш пэўную палітычную форму, перш за ўсё ў аповесці 1837 года. Яе тамай Ф. Энгельс выбраў вызваленчы рух грэкаў супраць туркаў.

Пасля пераезду ў ліпені 1838 г. у Брэмен Ф. Энгельс працягвае работу над вершамі і прозай. Захапленне нямецкім германічным эпасам і народнымі кнігамі дае яму багаты матэрыял для творчасці. У сваіх літаратурных вопытах ён імкнецца ўключыць у традыцыйныя фальклорныя вобразы ясна но-

эт, літаратурны крытык і публіцыст. Свае вершы і крытычныя артыкулы Энгельс друкуе і ў некаторых іншых перыядычных выданнях.

У 1842 годзе Ф. Энгельс публікуе ў Швейцарыі «Хрысціянскую германічную паэму» — «Бібліі дзівоснае збаўленне ад дэзеркага замаху...», дзе ў вострай сатырычнай форме выкрываецца рэлігія. Яна была напісана ў сувязі са зваленнем з Бонскага ўніверсітэта аднаго з маладагегельянцаў, з якім Энгельс быў знаёмы, Бруна Баўэра за яго атазістычныя погляды.

У гэтай паэме Фрыдрых Энгельс апісвае пад імем Освальда сябе, а

барацьбу з нямецкай рэакцыяй і з тымі літаратурнымі з'явамі, якія так або інакш выказвалі яе класавыя інтарэсы. У сакавіку 1840 года ў адной з браўншвейгскіх газет былі надрукаваны два цікавыя артыкулы Ф. Энгельса пад агульнай назвай «Сучаснае літаратурнае жыццё». Перад ад'ездам у Англію ў канцы 1842 года ён напісаў разгорнутую рэцэнзію на кнігу крытыка-маладагерманца А. Юнга «Лекцыі аб сучаснай літаратуры немцаў». У гэтым артыкуле малады Энгельс нібы падводзіць вынік свайму мастацка-эстэтычнаму развіццю ў 1839—1842 гадах.

Да 150-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

Ф. ЭНГЕЛЬС І МАСТАЦТВА

вы, актуальны палітычны змест, насьцяе радкі духам абурэння і пратэсту супраць цемрашальства і філістэрства.

Ф. Энгельс, не абмяжоўваючы літаратурныя заняткі вершаскладаннем, спрабаваў таксама свае сілы ў мастацкай прозе. Яго пісьмы да таварышаў па гімназіі і літаратурным гуртку братам Ф. і В. Грэберам, а таксама да сястры Мары сведчаць аб тым, што ў гэты перыяд (1838—1839 гады) ён «узмоцнена» працаваў «для адточкі стылю» над «рознымі праязачнымі рэчамі», намерваючыся выдаць іх адзіным цыклам — «Брэменскія вечары». Аднак гэту задуму ажыццявіць не ўдалося.

У сакавіку-красавіку 1839 года ў часопісе «Нямецкі тэлеграф» Ф. Энгельс друкуе два яркія публіцыстычныя артыкулы пад агульнай назвай «Пісьмы з Вупертэля». У іх ён выкрывае духоўную абмежаванасць, рэлігійнае ханжаства і філістэрства, якія былі ўласцівыя фабрыкантам і купцам горада Бармена, дзе нарадзіўся Энгельс. З гэтага часу пачынаецца двухгадовае супрацоўніцтва Энгельса з гэтым часопісам, дзе ён выступае над псеўданімам Ф. Освальда як на-

«сынам Трыра» — называе Карла Маркса. Праўда, ён яшчэ не ведаў Маркса асабіста, але яму ўжо былі вядомы яго тэмпераментныя і змястоўныя публіцыстычныя выступленні.

Літаратурна-творчыя шуканні маладога Энгельса, эвалюцыі яго эстэтычных поглядаў і мастацкіх густаў у 1838—1841 гадах знайшлі сваё яркае адлюстраванне ў пісьмах да братаў Грэбераў, з якімі ён дзяліўся сваімі літаратурнымі думкамі і планами. З пераліскі відаць, што Ф. Энгельс вітаў і прагна ўбраў у сябе прагрэсіўныя, дэмакратычныя веянні сучаснай яму нямецкай літаратуры.

Патрабаванні Ф. Энгельса да нямецкай літаратуры, да вынікаў мастацкай творчасці, становіцца ўсё больш пэўнымі, строгімі і глыбокімі. Працэс выпрацоўкі паслядоўнага рэвалюцыйна-дэмакратычнага светапогляду, выкліканы гэтым працэсам змены эстэтычных поглядаў атрымалі сваё адлюстраванне ў пісьмах Ф. Энгельса 1840—1841 гадоў і ў яго літаратурна-крытычных матэрыялах.

У сваіх шматлікіх артыкулах Ф. Энгельс уступае ў смелую і адкрытую

эстэтычныя погляды Ф. Энгельса грунтуюцца на глыбокім і шырокім веданні сусветнай літаратуры і мастацтва. Аб гэтым сведчаць яго шматлікія выказванні аб творах мастацкай літаратуры і жывапісу, аб творчасці асобных пісьменнікаў, мастакоў, паэтаў, а таксама аб цэлых перыядах гісторыі развіцця літаратуры і мастацтва.

Іменна матэрыялістычнае разуменне гісторыі дзаволіла Марксу і Энгельсу навукова рашыць фундаментальную праблему — аб гістэрафічнай і сацыяльнай прыродзе літаратуры і мастацтва. Яны даказалі і абгрунтавалі, што свядомасць чалавека ва ўсіх яе формах не што іншае як усвядомленае быццё, як адлюстраванне, сапраўднае або фальшывае, умоў матэрыяльнага жыцця грамадства.

Раскрываючы сацыяльную абумоўленасць мастацтва, яго залежнасць ад грамадскага базісу, Маркс і Энгельс у той жа час пераспэрагалі ад вульгарна-сацыялагічнага разумення гэтай залежнасці як механічнай адпаведнасці ўзроўню мастацкай культуры грамадства ўзроўню развіцця вытворча-

ВОДГУКІ, АДКАЗЫ

БЫЦЬ ЗАПАВЕДНІКУ!

Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды паведамляе, што факты, прыведзеныя ў артыкуле І. Рагнера «Паміж пустак, балот беларускай зямлі», апублікаваным у «Літаратуры і мастацтве» 10 кастрычніка г. г., адпавядаюць сапраўднасці.

Пытанні наляжышніа навукова-вытворчай дзейнасці Прыпяцкага запаведніка абмеркаваны на сумесным пасяджэнні калегіі Дзяржаўнага камітэта і Міністэрства лясной гаспадаркі БССР з удзелам прадстаўнікоў Беларускага навукова-даследчага інстытута лясной гаспадаркі, Гомельскага ўніверсітэта і Акадэміі навук БССР.

А. ВАРАНЦОУ,
старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па ахове прыроды.

ВІЛЯ НАПОЦЬ СВІСЛАЧ

Так называўся нарыс пра будаўніцтва Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, змешчаны ў «Літаратуры і мастацтве» 28 жніўня г. г. У нарысе ішла, між іншым, гаворка аб праблемах і цяжкасцях, з якімі даводзіцца сутракацца будаўнікам сістэмы, аб марудных тэмпах мантажна-будаўнічых работ.

Як паведаміў рэдакцыі намеснік міністра меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР А. Бяляеў, факты, прыведзеныя ў нарысе, мелі месца.

Калегія міністэрства разам з Мінскім гарвыканкам абмеркавала пытанні, звязаныя з будаўніцтвам Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, і звярнулася ў Дзяржаўны камітэт БССР з просьбай забяспечыць будоўлю неабходнымі матэрыяламі і транспартам.

Сцяпан ГАЎРУСЁЎ

БАЦЬКА ШЫРОКІЯ СОСНЫ ТРАСЕ

УРЫВАК З ПАЭМЫ
«ХАЙ СПЫНІЦА У НЕБЕ ПЯРО!»

У пачатку гэтага года я закончыў паэму «Хай спыніцца ў небе пяро!». Яна прысвечана некаторым падзеям Вялікай Айчыннай вайны, а таксама сённяшнім ваенным канфліктам у В'етнаме і на Блізкім Усходзе. Асноўная думка, якую хацелася б данесці да чытача — гэта адказнасць кожнага чалавека перад сваім часам.

Прапаную адзін з раздзелаў паэмы чытачам «ЛіМам».

Аўтар.

Было яно так, як і ў песнях —
У хлопчыка хата была
З раздольнейшых сцена, а не цесных,
Дзе ўдасцал хапала святла.

Была ў яго добрая маці —
Запомніў ён рукі яе.
І бацька — на людзях ці ў хаце —
Таксама ў вачах паўстае.

Былі ў яго сёстры таксама
І большыя з ім браты,
І гэтак старалася мама,
Каб болей ім даць дабраты.

Малы набіраўся тут сілы,
Дужэў,
Разумнеў пакрысе.
Разгортваў вятрак свае крылы,
І — сонца ішло па страсе.

Хоць хата
Здаўна углавата,
За ёю — на кожным суку —
Вясёла спяваў салавейка,
Збіралася дружная сямейка
За новым
Кляновым
Сталом.

І хата была пры шляху.

Напэўна, з самога парога
Паслалася лёгка дарога —
Кужэльным лягла палатном.

Пры дробных ці вырасшых дзецях,
А клопат у матак адзін, —
Як лепш накармаць і адзець іх,
Дачка гэта будзе ці сын.

І колькі на свеце пражыта,
А ў нас, дзе сінеюць лясы,
Бялела паловае жыта,
І ўдаль зелянелі аўсы.

Ільну залатога званочкі
Звінелі пры самай сцяне.—
Няхай жа збіраюцца дочки
За кросны пры яснай вясне!

А з хлебам — заўсёды дастатак. —
Няхай жа дужэюць сыны
І будзе бліноў і ападак,
Якія так любяць яны.

Яшчэ не астылі праменні,
А заўтра работа — агонь! —
Няхай пры сваім прыгуменні
Напасвіцца выгадна конь!

Кружыліся ўскруж небасхілы,
Стаялі буслы ў калесе.
Разгортваў вятрак свае крылы,
І сонца ішло па страсе.

Кацілася душнае лета,
І так — на парозе начы —
Ты думала, маці, пра гэта,
На шлях праз акно гледзючы.

А бацька! І дзе яго стома! —
То шулу напавіць, то кол.
Яшчэ прыглядаўся, вядома,
Да вельмі няўдэльных пчол.

Запаслівы хлопчык таксама
Свісцелкі свае правяраў.
І блізка была яго мама
З духмянасцю чэрвеньскіх траў.

Не ўсіх і даклічалася сведак,
Ды кожнае ўспомніць сяло,
Што так ці, магчыма, не гэтак,
А толькі надзейна было.

Наўзбоч ля шырокіх падвалін,
Дзе ляжа навек бярвяно,
У свеце, дзе дом не запален,
Ішло — упрыбежку — яно —

Жыццё, дзе не ўсё можа ладна,
Дзе часам гудне авадзень,
Дагледжана ўсё акуратна
На лепшы — на заўтрашні дзень.

Чаму ж вы, зязюлі, не чулі,
Калі было ціха вакол,
Якія страшэнныя кулі
Ляцелі і ў хату, і ў пчол!

Якраз жа і ў саменкі ранак
Над белым тваім палатном,
Разгойдаўшы новенькі ганак,
Ён стаў за высокім акном.

І бацька стаіўся пры шуле,
І дзеці ўразлёт, як шпакі,
І вьбілі чорныя кулі
Свісцелку з дзіцячай рукі.

сці. Яны вучылі, што прамоў, механічнай аднаведнасці тут няма і быць не можа. Значыць, у процлегласці механічнаму дэтармінізму Маркс і Энгельс уводзяць у сваю эстэтычную тэорыю прынцып дыялектычнага дэтармінізму, які ў поўнай меры ўлічвае спецабласці, спецыфіку і адносную самастойнасць развіцця літаратуры і мастацтва.

Разам з тым, К. Маркс і Ф. Энгельс рашуча прычылі супраць вульгарнага ўяўлення аб ролі эканамічнага фактара. Толькі канкрэтна-гістарычны аналіз, заснаваны на ўліку ўсіх фактараў, якія вызначаюць дадзены эпоху, можа растлумачыць спецабласці мастацтва развіцця. Яны далі бліскучыя ўзоры такога аналізу творчасці многіх пісьменнікаў, пры якім цалкам улічваюцца ўсе асаблівасці, уся складанасць гістарычных умоў, якія нарадзілі тую ці іншую літаратурную з'яву.

Важнейшым палажэннем эстэтычнай навукі, створанай Марксам і Энгельсам, з'яўляецца палажэнне аб пазнавальнай і пераўтваральнай сутнасці літаратуры і мастацтва. Мастацтва разглядалася Марксам і Энгельсам як важнейшая крыніца пазнання. Гэта можна прасачыць на прыкладзе працы Ф. Энгельса «Паходжанне сям'і, прыватнай уласнасці і дзяржавы». У гістарычных раздзелах гэтага твора, якія датычаць грэкаў і немцаў, Энгельс у значнай меры абавіраўся на літаратурныя матэрыялы. На аснове вывучэння гамераўскага эпаса ён разглядае стан вытворчых сіл і ўсёй арганізацыі грамадства Грэхіі яе герачічнага перыяду. Энгельс выкарыстоўвае з эпаса Гамера важны матэрыял аб формах сям'і ў тую далёкую эпоху.

К. Маркс і Ф. Энгельс неаднаразова падкрэслівалі грамадскі сэнс творчасці Бальзака як вялікага выкрывальніка буржуазных парадкаў і сацыяльных тыпаў, народжаных гэтымі парадкамі. Яны лічылі, што вялікаму пісьменніку ў трох тысячах асоб сваёй бессмяротнай «Чалавечай камедыі» удалося выдатна адлюстраваць драпежніцтва буржуа, тлыворны ўплыў капіталу, хаос і дэградацыю, народжаную адноснамі бессардэчнага чыстагану, крывадушную маску буржуазнай домкратыі.

Разглядаючы літаратуру і мастацтва як адну з форм грамадскай свядомасці, Ф. Энгельс ускрывае класавыя

нарэшні барацьбы паміж рознымі ідэямі ў літаратуры і мастацтве. Ён выступае за ідэінасць, за жыццёвую праўду ў літаратуры і мастацтве, за рэалізм, які, паводле яго слоў, праду-гледжвае, апрача праўдзівасці дэталю, праўдзівасць тыповых характараў у тыповых абставінах.

Вядомае пісьмо Фрыдрыха Энгельса да М. Гаркнес, у якім даецца гэта класічнае вызначэнне рэалізму, падводзіць у поўнай меры вынік усёй яго літаратурна-крытычнай дзейнасці.

Глыбокае даследаванне класічных узораў сусветнага мастацтва і парасткаў новага, толькі што народжанага мастацтва пралетарыату прывяло Маркса і Энгельса да вываду аб класавым характары мастацтва ў класавым грамадстве, аб яго ідэінасці і тэндэнцыйнасці. Але, падкрэсліваючы грамадскую ролю мастацтва, яны засцерагалі ад голай, дурной тэндэнцыйнасці, ад забыцця рэалізму.

У творах Маркса і Энгельса, у іх артыкулах і выказваннях ёсць выключна багаты і невычарпальны па сваім навуковым значэнні думкі і ідэі па важных пытаннях развіцця літаратуры і мастацтва, пытаннях мастацкай творчасці. Навуковыя палажэнні і вывады Маркса і Энгельса маюць вечнае тэарэтычнае і метадалагічнае значэнне для вырашэння актуальных эстэтычных праблем, у барацьбе супраць антынавуковых канцэпцый сучаснай рэакцыйнай буржуазнай эстэтыкі, супраць рэвізіянізму і дагматызму ў галіне тэорыі мастацтва.

К. Маркс і Ф. Энгельс ва ўсе перыяды сваёй дзейнасці ўдзялялі пастаянную ўвагу пытанням эстэтычнай тэорыі і мастацкай практыкі, непарыўна звязваючы іх з гістарычнымі задачамі вызваленчай барацьбы рабочага класа, працоўных мас. Яны пільна сацылі за творчасцю мастакоў, якія выступалі з пазіцыі рэвалюцыйнага народа. — Генрыха Гейне, Веерта, паэтаў Парыжскай камуны, падтрымлівалі іх творчасці і дапамагалі ім крытычнымі заўвагамі і парадамі. У іх творах, напоўненых рэвалюцыйным зместам, Маркс і Энгельс бачылі нарасткі таго новага мастацтва, што нараджалася ў ходзе рэвалюцыйнай барацьбы пралетарыату і якому належыць будучае.

Ю. ГУСЕУ,

кандыдат філасофскіх навук.

Васіль БЫКАЎ

ТАЛЕНТ І ПОШУК

ПРА МАЛАДЫХ
МАСТАКОЎ ГРОДНА

В. Быкаў (справа) і гродзенскі мастак А. Захарав.
Фота В. КОСЦІНА.

Яшчэ некалькі гадоў назад наладзіць мастацкую выставку ў Гродне было не так проста. Гэта патрабавала нямала клопатаў ад грамадскіх і мастацкіх арганізацый вобласці. Выстаўкі звычайна наладжваліся ў сувязі з юбілейнымі і знамянальнымі датамі або з'яўляліся творчай справаздачай майстроў пэндзля, якія шмат працавалі ў мастацтве. У гэтых адносінах побач з юбілейнымі вярта прыгадаць персанальныя, падагульняючыя выстаўкі работ І. Пушкова, В. Савіцкага, К. Віслоўча, якія, нягледзячы на некаторыя ўласцівыя ім недахопы, засталіся ў памяці гродзенцаў як прыкметныя з'явы ў культурным жыцці вобласці.

І вось нядаўна ў Гродне, у выставачнай зале па вуліцы Э. Ажэшка, адбылася першая маладзёжная мастацкая выстаўка.

Ададу ж трэба агаварыцца, што было б празмерным шукаць у гэтай экспазіцыі шэдэўры, эпохальныя хаця б у абласных маштабах работы. Было паказана толькі лепшае з таго, што на працягу апошняга часу з'явілася ў майстэрнях маладых мастакоў Гродна. І тым не менш прыемна адзначыць, што ў гэтай невялікай, але ў многіх адносінах сімптаматычнай і культурным жыцці абласнога цэнтра экспазіцыі досыць пераканаўча засведчыла, што ў складаным і шмат у чым супярэчлівым сучасным выяўленчым мастацтве маладыя вядуць настойлівы калектыўны пошук уласных шляхоў.

Што гэта так, становіцца ясна, калі прыгадаем, напрыклад, работы Л. Налівайка, Бадай, найбольш таленавітай. Яна паказала каля дзесятка работ. Усе яны—сведчанне нястомнага пошуку, настойлівага эксперыменту, дыяпазон якога ў дадзеным выпадку досыць шырокі і закранае як галіну тэматыкі, так і галіну тэхнікі, а таксама тую частку выяўленчага мастацтва, якая датычыць пытанняў каларыту, колеру і святла. Л. Налівайка смела і, трэба сказаць, досыць віртуозна працуе маслам, разцом, гуашшу. Як правіла, мастацка імакніца пранікнуча у самую сутнасць предметаў і з'яў, пра што сведчаць такія яе работы, як філасофскі-касмаганічная «Зямля» або крыху сюррэалістычная ў сваёй прыхаванай значнасці «Смерць качкі» — гэтая маленькая, трапіна падмечаная трагедыя ў жывой прыродзе. Не абмянае мастацка і партрэтны жанр. Створаны ёю партрэт Пятрэва, на мой погляд, — лепшы з усіх, якія былі паказаны на выставцы. Яркі сучасны дэкор, багацце колеру, светлавая разнастайнасць — моцныя бакі мастакоўскага таленту Л. Налівайка.

Хаця работы Л. Налівайка ў значнай ступені вызначылі аблічча выставкі, але, зразумела, не вычарпалі яе зместу. Да ўжо адзначаных твораў набліжаецца мастацкай накіраванасцю сваёй пошукаў М. Навуменкаў — аўтар серыі урбаністычных пейзажаў. Пейзажы М. Навуменкава выкананы ва ўмоўнай, дэкаратыўна-агрубленай манеры. Сама па сабе гэтая манера ні кепская, ні добрая. Яе каштоўнасць, як і любой іншай мастакоўскай манеры, вызначаецца зместам, які праз яе выказаны. На жаль, іменна гэты змест не заўсёды ўдала знойдзены ў палотнах М. Навуменкава. Так, здавалася б, розныя па задуме яго пейзажы—«Роздум» і «Мост». Але ў абодвух выпадках маем толькі часткі амаль аднаго і таго ж, мала чым цікавага мастакоўскага збудавання.

У гэтым сэнсе, пакуль што, больш за іншых пашанцавала, мабыць, А. Клімянкова, чья «Тэлевізійная вежа»—праца, якая, несумненна, набліжаецца да пэўнай паўнаты мастацкага асэнсавання тэмы. Напружаны шэры каларыт, пяцова-водкінская сферычнасць зямной прасторы, тонкія графічныя лініі антан і расцяжак, парабалічная крывая ў небе—уся гэтая выразная, амаль сімвалічная, прадметнасць карціны лаканічна і дакладна ўвасабляе характар

сучаснага тэхнічнага свету. Начыста пазбаўленая знешняй паказнай прыгажосці, карціна гэтая тым не менш заключае ў сабе тую «цяжміцуну», якую цяжка перадаць словамі і без якой не абыходзіцца ні адзін з сапраўдных твораў мастацтва.

Шмат працуюць маладыя гродзенскія мастакі ў такой складанай тэхніцы, як акварэль. Яны ствараюць і яркія маляўнічыя, выкананыя з пэўным настроем, замалёўкі, і грунтоўна, у традыцыйна-рэалістычнай манеры напісаныя лісты. Добрым прафесіяналізмам у гэтым жанры вылучаюцца поўныя мяккага лірызму работы В. Шчарбакова («Партрэт маці», «Вечаровыя купалы»), А. Волкава («Партрэт», «Гарадскі пейзаж»), Г. Мазурава («Стары горад», «Від ад Каложы», «Хмарны дзень»), некалькі лістоў Т. Пільшчыкавай. Прыемна, што гэты цяжкі і не надта папулярны да апошняга часу жанр мае сваіх майстроў і прыхільнікаў сярод мастакоў Гродна.

Радуе таксама несумненны поспех гродзенцаў у авалоданні новымі для нашага горада відамі выяўленчай тэхнікі, такімі, напрыклад, як чаканка па метале. Тут досыць цікава завілі пра сябе А. Волкаў («Маска», «Негрыцянскі танец»), В. Усцінаў з яго тонкімі, часам ажурнымі і густоюна апрацаванымі металічнымі паверхнямі, В. Даненкаў, чья манера строгіх, крыху дэкаратыўных ліній робіць яго работы зусім сучасным упрыгожаннем інтэр'ераў грамадскіх будынкаў.

Як і ў папярэднія гады, так і сёння мала на гродзенскіх выставках скульптуры. Вось і на маладзёжнай выставцы цяжка было што-небудзь вылучыць, апрача хіба што прасякнутага мяккай пластыкай «Жаночага партрэта» В. Пятрэва.

Можа быць, спрэчна, але ў дадатковай меры запамінальнай з'яўляецца кампазіцыя М. Апіюка «Людзі, якія хацелі жыць». Па крайняй меры, работа нікога не пакідае раўнадушным. Кампазіцыя М. Апіюка, як і палатно Г. Мазурава, «Табэ, чалавек»,—можа, не ва ўсіх дэталях вывераная, але, несумненна, цікавыя спробы ўвасаблення тэм значных, далёка няпростых для выяўленчага вырашэння, хаця і абцяжочыць самы вялікі эфект.

М. Апіюк і Г. Мазураў закранаюць якраз тую галіну, пранікнуча у якую дадзена толькі немым талентам. Шкада, што менавіта такога роду пошукаў небагата ўбачылі мы на мянянай выставцы.

На вялікі жаль, стэнды выставкі былі заняты пераважна традыцыйнымі пейзажамі ў стады эцюдоў. Ды і матывы эцюдаў гэтых не вельмі разнастайныя. Пераважна адлюстраванні індустрыяльнага і гарадскога аэнтэражу.

Асабліва трэба звярнуць увагу на тую акалічнасць, што мала было ў паказаных работах чалавечых фігур. Мала твараў, якія запамніліся б. І гэта крыўдна, бо імяна чалавек, больш чым што-небудзь іншае, справядку з'яўляўся галоўным аб'ектам мастацкага адлюстравання. І толькі нястомныя і паслядоўныя пошукі ў даследаванні чалавечга духу здольныя прывесці мастацтва да значных вынікаў. Ва ўсякім выпадку, больш значных, чым у самых мадэрновых адлюстраваннях бетонных аб'ёмаў, якія даўно ўжо наблілі аскаміну.

Але падкрэслім: галоўнае ў дадзеным выпадку не ў тых хібах, якія кідаюцца ў вочы ў работах маладых гродзенскіх мастакоў. Галоўнае, што першая маладзёжная ў Гродне адбылася — зроблена творчая заяўка на будучыню. А заяўка гэтая, несумненна, такая, што дае падставы верыць: у наступныя гады маладыя мастакі Гродна пакажуць работы па вялікім рахунку мастацтва.

Разбегліся ўпрыцемкі пчолы,
А ён — пад высокім святлом —
Яшчэ гаваркі і вясёлы, —
Усеўся за новым сталом.

Сцяпнелі наўсцяж небасхілы,
Замоўклі буслы ў калесе,
Вятрак прыгарнуў свае крылы,
І — сонца сшыло па трасе.

Ён полаг на век тут павесіць
І боты раззе на век.
Не ўбачыць ён чорныя месяц
Над чорнай люстранасцю рэк.

Бо чорны ён сам чалавек.

Табе будзе чорна і горна,
А светла яму аднаму.
І будзе па-свойму прасторна
У цесным раздоллі яму.

З дарогі не выцершы ногі,
Вось так — басанож — па расе,
Ён пойдзе наўсцяж без дарогі
Па жытах, ільнях і аўсе.

Агледзіць тваё прыгуменне,
Па-свойму паглядзіць каня,
Панюхае — што там у сене! —
Як злодзей між яснага дня.

Саткуць твае добрыя дочки
Для фрау яго палатно.
Чаму ж вы прымоўклі, звачокі!
Ці, можа, сватоў не чуто!

Сасватае ён, хоць не сёння —
Яму ж не баяцца ахвар.
І пойдучы ў шэрай калоне,
Заплакаўшы ясны свой твар.

Сыны! Ды іх доля вядома —
На тое яны і сыны.
А менцы прыцішыўся дома,
І бацька прысеў ля сцяны.

Ён думае горкую думу,
І бачыць якраз насупроць,
Як гэты — без лішняга тлуму —
Каню прылярае аброць.

Хоць сам ён не пойдзе за плугам,
А толькі зашморгне супонь,
След чорны праводзіць ён лугам,
І — нешта натурцыца конь.

Вядома, бо столькі пражыта, —
Няхай жа запомніць і ў сне! —

Не ўбачыць ён новага жыта
На чорнай сваёй баразне!

Сама ж ты ад гора і скруці
Глядзіш на цяжкую раллю,
І прасячка столена рукі,
Каб легчы ў сырую зямлю.

А хлопчыкі! — Малы ды відушчы,
Ён бачыць адсюль, як і ўсе,
Што бацька ў разгойданай пушчы
Шырокія сосны трасе —

Зе ўсіх пачарнелых зязюльі
За тое, што толькі галосыць,
Шырока не жнуць і не косяць,
Падшукі дзязючыя росыць,
І хлеба пад вокнамі прасяць, —
І сын нізашто не папросіць
Вясёлага бацьку а дтуль.

А лекаў — набор небагаты:
За тое, што пушчы трасе, —
Спаціць яго новую хату,
А разам і іншыя ўсе.

І пройдзе агонь па трасе,
Па жытах, ільнях і аўсе.
І хлопчыкі — у полымным дыме —
Рукамі, такімі худымі,
З анка, дзе аскаліцца звер,
Папросіцца к бацьку цяпер.
І з хлопцамі — ох! маладымі! —
Ды спозніцца бацька цяпер.

Ён вынесе сына,
паставіць на крыжы дарог.
Такі ён нявінны —
І птушкі пакрыўдзіць не мог.

Любіў ён смяяцца,
у хованкі доўга гуляць.
Ад тых не скавацца,
хто ходзіць паліць і страляць.

Ужо без слядоў і дарогі
над чорнай імглюй небыцця
Прайшлі яго крохкія ногі
па саване чорным жыцця.

А бацька!
Пашле ён бацькоўскія кулі —
Чужыя хай лічаць зязюлі
І —
жыта ў яго баразне.

Наробіць ён чорнага ляда —
На коннага чорнага гада!

ГУСТЫ ТУМАН, нібы дым, клубіўся над вёскай. З нябачага неба саялася імжа.

«От ліха, адкуль гэтая морась бяроцца? — падумаў Амеляновіч, ідучы на работу. — Сыпле і сыпле. Хоць бы ўжо марозік ціскануў. Надакучыла гразюка...»

Калі выйшаў за хаты — кузня стала трохі воддала ад вёскі — падалося, што туман пачаў радзець, быў ён ужо не такі густы, не такі белы, а сівеныкі, як перагнае малако. Па небе гароўка плылі рудаватыя хмары. Неўзабаве выглянула сонца, туман аусім знік. Амеляновіч павесіўся.

Ад кузні ўжо даносілася тугія званія ўдары. «Вач ты, шчыруе памочнік! То спазніўся, а то прышоў раней за мяне. Воек у лесе здохне».

Амеляновіч наўваў кроку і праз хвіліну быў ля кузні.

— А вось і Аляксандравіч, — урадаваўся мужчына ў прамасленай куртцы, які стаў ля парогу. — А мы тут без цябе заездзілі твайго памочніка. Час рамантаваць тэхніку. Усе крычаць: «Давай, давай!» То гэты няма, то сашнік... А чаго выклікалі, Аляксандравіч? — быццам схамянуўшыся, спытаўся Віктар Стасевіч, звенявы механізаванага звяна. — Мо, званне новае прысвоілі?

— Ды не... На другому дзелу, — Амеляновіч дастаў пачак папярое, працягнуў Стасевічу, памочніку. Тыя закурый і запыталыся глядзець на кавалі. — Знайшоўся мой ордэн... Прагаварыўся я неяк. Выступаў у школе і лягнуў, што быў прадстаўлены да ўзнагароды, але трапіў у шпіталь, потым у іншую часць і не палучыў. І што ты думаеш? Яны, падшыванцы, шарах пісьмо ў Маскву. І знайшлася ўзнагарода...

— Ну, дык вішню! Давай лапу! За такое дзела не грэх і на маленькай... — падміргнуў Стасевіч.

— Мусова трэба замачыць, — падаў голас памочнік.

— Не ўручылі ж яшчэ. Мо і не дадуць...

— Як не дадуць? Ты што? — утаропіўся Стасевіч. — Раз ёсць загад, значыць, усё...

— Памылка, браце, выйшла. Прадставілі да ордэна Славы другой ступені. А такі ў мяне ёсць. І трэцяй ступені ёсць. Трэба было прадстаўляць да перша ступені. А тады нешта пераблыталі... Ваенком доўга распытваў, як жыў, як працую, якая сям'я, ці п'ю гарэлку... Ідзі, кажа Амеляновіч, рабі як рабіў. Слава цябе знойдзе... Ну, я і пайшоў. Так што, браткі, давайце рабіць!

Загудзеў горан. Амеляновіч паварочваў у агні тоўсты жалезны брус. Калі жалезянка стала малинавай, з шызаватым адлівам, каваль выцягнуў яе з агню, паклаў на кавадла.

— Ну-ка, стукні, — кінуў ён памочніку. Памочнік, малады шустры хлопец, замахнуўся — і бялюжкі зорачкі пасыпаліся з-пад молата.

Потым Амеляновіч узяўся за молат сам. Працаваў ён лоўка, спрытна, рухі яго былі скупымі і дакладнымі.

Не, ён быў аусім не такі, якім мы звычайна ўяўляем кавалі: барадаты волат, сам чорны і барада чорная, адно зубы блішчаць. А тут далікатна па-стукваў молатам невысокі шчуплават чалавек, з мяккім задумным поглядам шэрых вачэй і сівымі скронямі.

Калі каваль прасілі падрамантаваць плуг, барану або жатку, ён заўсёды ківаў галавой і гаварыў:

— Добра. Паспрабую...

І ўсё рабіў бездакорна і хутка.

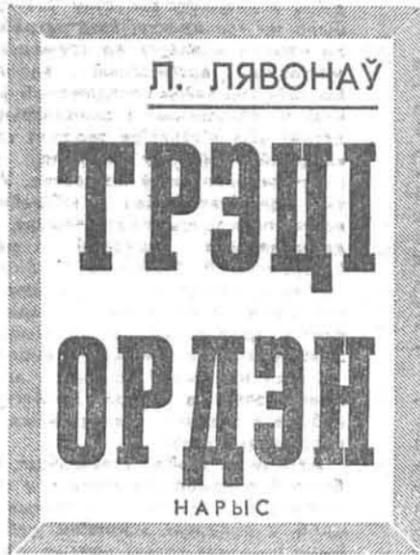
Гудзеў горан. Ляскатаў молат. Сыпаліся іскры. Амеляновіч успамінаў...

ЛІХАЯ ЛЕТНЯЯ ноч. Крумкаюць жабы. Дзесяці ля ракі ў роснай траве раздзірацца дзярчак. Такая цёплая, ціхая ноч! Сядзець бы зараз на лавачцы, пад кустом бэзу, з каханай...

Амеляновіч поўз, запэцканымі

вямлёю пальцамі лапаў вакол сябе. Побач сон старшыня Громаў: ён арудаваў цяжкім металічным шчупам. Трохі збоч пасоўваліся Ільчанка і Німатулін. Камандзір папярэдзіў: тут могуць быць «шпрынгі» — супрацьпяхотныя міны. З імі не пажартуеш: кожная мае тры чэкі, быццам вусы, тырчаць у бачі дробкі. Тузанеш дробкі — і каюк... «Хочаш жыць, дык усё травнікі перамацаеш». — стаяць увушы словы камандзіра.

Разведчыкі паўзлі. Раптам нешта цвёрдае і халоднае калынула ў далонь Амеляновіча. Рука дзержанулася, нібы яе ўдарыла токам. Цела нерухома застыла, напружылася. Дрыжачыя растапыраныя пальцы мякка, быццам падзілі паветра, апускаліся на зямлю... Так некалі ў дзяцістве спрабаваў паглядзець вожыка — далонь цяка апускалася ў чаканні, што вось-вось калыне іголка.

Зноў халодны дотык. Рука замерла. Чуйныя пальцы слізганулі ўніз і намацалі... лісток. Гэта была зламана сцяблінка конскага шчаўя. Амеляновіч уткнуў твар у далонь. Каб яго... Так растахалася сэрца...

— Амеляновіч, заснуў? — данеслася спераду.

— Паўзу. Зараз... Неўзабаве пальцы намацалі зноў нешта цвёрдае і халоднае. Гэта быў дрот. Металічны вусы...

Тры ночы запар поўзлі разведчыкі. Калідор праз мінае поле патрэбен быў дужа шырокі: фронт жыў прадчуваннем наступлення.

І вось яно пачалося. Амеляновіч бег, крычаў «Ура!», і не чуў свайго голасу. Вось і рака. Вада ў ёй кіпела, як у катле. Дажджом сыпаліся кулі і асколкі. Пад неспіханым агнём варожых мінамётаў разведчыкі і саперы ўзводзілі штурмавы мост. Як ішла па мошце пяхота, Амеляновіч не бачыў. Ён ужо быў у шпіталі — асколак расек левае плячо.

На двары была ўжо восень, калі Амеляновіч вярнуўся ў сваю часць, пад Беласток, з ордэнам Славы III ступені.

На фронце наступіла зацішша. Падцягваліся тылы, свежыя рэзервы. Рыхтавалася новае наступленне.

Для разведчыкаў зацішша не было. Цёмнай вясеньскай ноччу пайшлі разведчыкі па «языка». Іх было пяцёра. Спачатку доўга паўзлі па роўнай, як стол, лугавіне. Злева была вёска, справа — шаша пад моцнай аховай: вакол кулямётных кропкі, тры рады калючага дроту. А ноч цёмная, хопць вока выкалі.

Разведчыкі наважыліся ўжо павярнуць да вёскі, як збоку шашы пачуўся прыглушаны цокат. Узды правей. Паўзлі, як мага хутчэй. Па шашы ехала фурманка. На возе сядзеў чалавек, а другі ішоў услед.

— Амеляновіч, Ільчанка, бярыце другога, каторы ідзе, — шэптам перадаў камандзір.

Таго на фурманцы скруцілі лоўка, ён і не пікнуў. А той, што ішоў, кінуўся наўцёкі. Амеляновіч, як коршун, наляцеў на яго. Немец упаў і бразнуўся каскай аб асфальт. Ільчанка ўхапіў яго за ногі, Амеляновіч заткнуў рот кляпам. І ўдваіх пацягнулі фрыца да воза. Немец быў цяжкі. Разведчыкі ўскінулі яго, як мяшок, на воз. Быў, відаць, неспрытомны.

Тым часам над шашой павісла асвятляльная ракета.

— Падрыхтаваць гранаты! Будзем прабіваць — начулася каманда.

— Хальт! Вер дорт? — наперадзе цямнеліся тры постаці.

Амеляновіч штурнуў гранату, хлопцы сцебанулі па кані, фурманка пакацілася далей. Здаў бошавала страляніна. Пражэтары абмацралі шашу, а разведчыкі былі ўжо далёка.

Той фрыц, што ішоў за возам, аказаўся фельдфебелем, і шмат чаго ведаў. А на возе былі прадукты.

— Здабылі языка і сёе-тое на язык, — жартавалі разведчыкі. — А фрыцы хай паскуголяць галодныя...

За гэту аперацыю Амеляновіча ўзнагародзілі ордэнам Славы другой ступені. А трэцюю ўзнагароду...

У СПОМНІЛАСЯ гутарка з дзецьмі.

— Скажыце, ці страшна было на вайне? — спытала белагалоная дзяўчынка з вялікім белым бантам, нібы мятлушка, што лятае над капустай.

— Ці баяліся вы смерці? — дадаў важны карапуз.

Амеляновіч доўга маўчаў. Думаў, як лесеі адказаць.

— Страшнавата было, дзеці... Калі хто скажа, што ніколі нічога не баяўся, дык ён хлусіць. Проста адзін чалавек можа перамагчы страх, адагнаць яго прэч. А другога страх перамагае...

Ці баяўся смерці? Баяўся. Хто хоча паміраць у дваццаць год? Стараўся не думаць пра гэта. Ведаў адно: трэба гнаць ворага з роднай зямлі. А ў баі ўсё можа быць. Але ў душы, дзесяці во тут, — Амеляновіч прыціснуў руку да грудзей, — жыла надзея. Нейкая вера. Няўжо мяне заб'е? Не можа быць, каб я загінуў! І так я ўвёў сабе гэта ў вушы, што ўсе лічылі мяне адважным...

А я проста ваяваў. Імкнуўся ўсё рабіць, як мага лепш... Камбат наш заўсёды гаварыў: «Геронім, хлопцы — это исполнение долга». Значыць, калі загадана здаць «языка», кроў з носу, трэба здаць... І ўся механіка!

І раскажаў Амеляновіч пра свой апошні бой.

...Стаяла вясна сорак пятага. Батальён, у якім служыў Амеляновіч, павінен быў захапіць моцна ўмацаваную вёску. Былі гэта ва Усходняй Прусіі. Фашысты люта агрызаліся. Батальён тройчы хадзіў у атаку, тройчы адкатваўся.

Раніцёй сержанта Амеляновіча выклікалі да камбата.

— Рыхтуйся, ноччу пойдзеш па языка. Відаць, той фрыц наблытаў, дзе ў іх дзоты...

— Таварыш капітан, ёсць прапанова: трэба абдурчыць фашыстаў. Пужнуць, каб яны драпанулі... Ноччу маё аддзяленне зробіць калідор праз мінае поле. А праз раўчук пакладзем насціл, каб танк перабраўся. Як трохі развіднее, сядзем на танк, — і ў гэты момант з тылу, наробім столькі грукату, паднімем такі вэрхал... Фрыцы падумаюць, цэлы танкавы дэсант! І ў гэты час атака...

Камбат, малады афіцэр з пасіпавымі скронямі і тырвоным ад стома вачыма, уважліва паглядзеў на Амеляновіча.

— Цікава, цікава... Зараз абмазгуюем.

Праз паўгадзіны Амеляновіч атрымаў загад.

— Рыхтуйце аддзяленне! — капітан падшыў да сержанта і моцна абняў яго. Камбатразумеў, што з таго ройду цяжка вярнуцца жывым.

Назаўтра батальён выбіў фашыстаў з вёскі. Сержант Амеляновіч з двума раненнямі і цяжкай кантузіяй апынуўся ў шпіталі.

У шпіталі Амеляновіч сустрэў дзень Перамогі. Сябры пісалі, што яго прадставілі да ўзнагароды. Калі ачуніў, трапіў у іншую часць. Потым быў доўгі шлях праз усю краіну ў Маньчжурію. Трэба было прыкончыць самураў.

ЧВЭРЦІ ВЕКУ прайшло пасля вайны. Не, не забыў яе Амеляновіч! Не перастаў здзіўляцца, як гэта ён застаўся жыць! Столькі загінула таварышаў. І на Дняпры, і на Нёмане, і пад той вёскай... І яго не адзіл раз параніла, але рукі і ногі цэлыя.

Відаць, кожны чалавек, якому давялося павяць на перадавой, які прайшоў праз пекла вайны, да сконы будзе дзівіцца, што вярнуўся дамоў.

...Цалосенкі дзень, да цёмнага, працаваў Амеляновіч. Мяккае блакітнае ззяненне падзілася праз вокны, калі ён падыходзіў да дому. Ярка святлілася толькі акно на кухні.

— Тата, тата, хадзі сюды! Фільм пра разведчыкаў паказваюць. Ой, які цікавы! — сустрэў яго Васілёк. — І Марыйці падабаецца...

— Зараз сыноч. Пераапрунаўся толькі. Ты глядзі. Потым раскажаш...

Неўзабаве селі вачораць. Марыйка і Васілёк дружна шчыравалі за сталом. Вацька пазіраў на іх і ледзь прыкметна ўсміхаўся.

Вячэра была ў разгары, калі дзверы адчыніліся.

Ці можна да вас? Добры вечар у хату! — на парозе стаяў старшыня мясцовага калгаса «Звязда» Сямён Шарэцкі.

— Калі ласка, Сямён Георгіевіч, заходзьце. Госцею будзеце. Во сядайце, павячэраем, — запрасіў старшыню Амеляновіч.

— Не, дзякуй. Толькі ад стала. — А наша бульба смачнейшая. Паспрабуйце, Георгіевіч, — угаворвала гасця жонка Амеляновіча. — Здымайце плянч і сядайце. Кій на кій шкодзіць, а вачэра на вачэру...

Старшыня зняў плянч, прыгладзіў ярштычы чуб, усміхнуўся, маўляў, нічога не зробіш, падеў да стала.

— Дык ведаеш, Аляксандравіч, чаго я да цябе прыпёрся? Пазваніў ваенком. То да сё, пятае-дзясятае... А потым кажа: «Пішыце тэрмінова характарыстыку на свайго кавалі. Малой падрабязна...» Не стаў я корпаца там у паперах, дай, думаю, зазірну дамоў. На работе ў цябе ж усё гарыць. Не пагаворыш... Ветліва можаш выставіць, — усміхнуўся старшыня.

Шарэцкі ганарыўся сваім кавалём і шчыра паважаў яго. Ведаў кавалі ён з дзяцінства, бо сам нарадзіўся і вырас у гэтых мясцінах. Пасля сканчэння сельсагаспадарчай акадэміі вярнуўся ў родную вёску.

— Дык з якога ты года ў калгасе, Аляксандравіч? — спытаўся старшыня.

— Вярнуўся я дамоў у сорак дзевятым. Працаваў спачатку цеслярком. Трэба ж было ўсё будаваць... А потым, гадоў праз пяць, пайшоў у кузню. Ды вы ж самі ўсё ведаеце, як яно было... З чаго пачыналі...

— Я ніколі не забуду, як прынесла серп на зубіцы, — падала голас гаспадыня. Паўднія прымуціў чачаць. «Чарга, Чарга». А мы тады ўжо да вяселля рыхтаваліся... От, які жаніхі!

— Ну, не паўдня, а калі гадзіну якую і пачакала... Можна мне паглядзець на цябе хацелася? — смяяўся каваль.

Гаворка працягвалася. Шарэцкі адчуваў сябе ўтульна, хораша, ён адпачываў душою. Даўно прыкметана, што кожная сям'я мае свой мікраклімат. Калі сям'я шчаслівая, там і дыхаецца вальней.

«Уменось жыць, малайцы, — думаў старшыня. — Абодва такія працаві-

«ІМ АЗВАЎСЯ БЕЛАРУС...»

У панядзелак, 30 лістапада, у клубе Саюза пісьменнікаў Беларусі адбыўся вечар, прысвечаны 65-годдзю з дня надрукавання слаўтага купалаўскага «Мужыка», — верша, які паклаў пачатак бессмяротнай літаратурнай дзейнасці народнага песняра. Залу запоўнілі літаратары, дзеячы культуры і мастацтва рэспублікі, блізкія і сябры Янкі Купалы, студэнты вучы і навучэнцы тэхнікумаў

сталіцы. Са сцэны на прысутных пазірае малады Янка Купала. А пад партрэтам — яго прарочыя словы:

К саабодзе, роўнасці і знанню
Мы прапярэбім сабе след!
І будзе ўнукаў панаванне
Там, дзе сцягоны пляча дзеці!

Не, радкі гэтыя не з «Мужыка» — яны будуць напісаны праз два гады пасля першага купалаўскага выступлення ў друку. Аднак памылкі ў тым, што менавіта гэтыя радкі (з верша «Ворагам Беларускай») былі змешчаны ў той вечар пад партрэтам, думаецца, няма. Бо хіба не тое самае сцвярджаў пазі і ў «Мужыку», якім упершыню заявіў аб сабе:

І кожны, хто мяне спытае,
Пачуе толькі адзіны крык:
Што коць мной кожны пагарджае,
Я буду жыць! — бо я мужык!

Так, першым жа сваім вершам Янка Купала заявіў аб сабе як аб нацыянальным, глыбока народным паэце, песняры

свайго краю, як аб выказніку дум і спадзяванняў прыгнечаных і пагарджаных.

— Вершам «Мужык», — гаварыў, адкрываючы вечар, народны паэт рэспублікі Пятрусь Броўка, — азваўся не проста геніяльны Янка Купала. Ён азваўся беларус, «пан сахі і касы», азваўся цэлы народ. Гэта быў пачатак не толькі народнай, дэмакратычнай і сапраўды рэвалюцыйнай паэзіі нашага вялікага песняра. Творчасце Янкі Купалы, напоўненае вялікім сацыяльным зместам, прасякнутае велізарнай любоўю да роднага краю і роднага народа, непахісна вераю ў яго магутныя сілы і магчымасці, пракладала шляхі вялікай плыдзё новых песняроў. І сёння мы з'яўляемся сведкамі нечуванага развіцця духоўных сіл нашага народа, росквіту яго культуры, літаратуры і мастацтва. І тым больш удзячны мы сёння вялікаму Купалу. І прыемна гэта сказаць тут, на вечары, прысвечаным гадзіне з дня ўзыходу яго нягаснай паэтычнай зоркі.

З дандадам на вечары выступіў кандыдат філалагічных навук Ісідар Бас.

— Праграмай усёй паэтычнай дзейнасці маладога Купалы, — гаворыць ён, — назваў верш «Мужык» Якуб Колас. Пачынаючы з «Мужыка», Янка Купала сядомо ведаў, што і як яму трэба пісаць. І гэта сапраўды так. Ужо ў «Мужыку» яскрава, на поўную сілу праявілася тое, што пасля будзе характэрна для Купалы як паэта. Гэта быў незвычайны паэтычны дэбют. Сіла і глыбіня думкі, грамадзянскае мужнасць, яснае ўсведамленне свайго месца і ролі, высокае майстэрства, выяўленыя Янкам Купалам у першым апублікаваным ім вершы, засведчылі нараджэнне паэта вялікага геніяльнага таленту. Творы наступных двух гадоў красамоўна пацвердзілі гэта. Дакладчык падрабязна раскажаў прысутным аб пачатку літаратурнай дзейнасці песняра, аб тым аспрэдзі, якое ўплывала на станаўленне яго творчага і грамадзянскага светапогляду, аб тым,

тыя. Майстар-каваль, і лепшая Ільна-водка. І дзеці добрыя. Але як аб гэтым сказаць у характарыстыцы?..»

Быў позні вечар, калі Шарэцкі ішоў дамоў. Вечер гойсаў па вуліцы, ганяў сухое лісце, грукаў аканіцамі. У разрыве хмар выбліснула жоўтая талерка месяца. Старшыня падышоў да парку, які нядаўна пасадзілі тут. Ціха пастаяў ля помніка. Помнік звычайны. Ёсць падобныя і ў суседніх калгасах. Але ў Лаўрышаве ён выглядае куды лепш. Пастамент, прыгожая металічная агароджа, ланцугі, вялікая зорка.

Колькі працы, кемлівасці ўклаў сюды каваль Амельяновіч!

«Каб не дзеці, мы б і не ведалі пра ордэн. На словах — мы чулыя... Уважлівыя... — раздумваў старшыня. — А які чалавек! Мы любім хваліць залатыя рукі. Залатую галаву. А вось залатое сэрца цаніць не ўмеем... Любога спяца можна замяніць. А хорошага, таленавітага чалавека не заўсёды. Самародак...»

ЗАЛА ДОМА культуры заліта святлом. Народу — поўна. Да трыбуны падышоў пажылы падцягнуты ваенны, начапіў акулераў, і гучна, рубячы кожнае слова, пачаў чытаць:

— «Указ Президиума Верховного Совета СССР»...

Да вушэй каваля данеслася... «отменить приказ командующего... армей...» Потым ваенком зачытаў другі Указ — аб узнагароджанні сержанта Амельяновіча Уладзіміра Аляксандравіча ордэнам Славы першай ступені.

Зала ўзарвалася апладысмантамі. Усхвалены, разгублены каваль падышоў да ваенкома, і той прымацаваў яму на грудзі трэці ордэн.

— Вы заслужылі яго ўсім сваім жыццём, — сказаў ваенком і моцна, па-мужчынску абняў Амельяновіча.

Старшыня калгаса ўручыў кавалю пасведчанне заслужанага калгасніка 1... пашпарт халадзільніка.

— Перадай гаспадыні, хай вывучае інструкцыю. Заўтра прывязуць... — сказаў старшыня.

Каваль абдымаў, паціскаў рукі. «Дзякуй, вялікае дзякуй», — ківаў ён ва ўсе бакі. Яго падштурхнулі да трыбуны. І тут Амельяновіч канчаткова разгубіўся — стагаў і маўчаў.

— Смялей, Аляксандравіч! Рубі з пляча! — гукнуў з задніх радоў Віктар Стасевіч.

Зала грывнула рогатам і апладысмантамі. Выйшаў каваль з-за трыбуны, каб не замінала. Адрозна стала ціха-ціха.

— Прапаную... — глухаваты голас Амельяновіча дрыжаў, нібы яму не хапала наветра. — Прапаную ўшанаваць памяць нашых бацькоў, братоў і сячёр... мінутай маўчаннем...

У адзіным парыве ўзняліся людзі. Па шчаце каваля капілася, нібы кропелька ртуті, скупая мужчынская сляза...

БЫЎ СВЕТЛЫ восеньскі дзень. Мы сядзелі з Амельяновічам на беразе канала.

Ён толькі што прагнаў пракос — касіў атаву сабе «на працэнты», — выцер узмакрэлы лоб, закурываў. Так мы садзіліся пасля кожнага пракоса і гутарылі. Я спрабаваў памагчы, але каса не дужа слушалася.

— Да майёй касы трэба прыладзіцца, — усміхаўся Уладзімір Аляксандравіч. — А як прылаўчыцца, дык яна сама рэжа.

Гаварылі мы аб усім. Я ўжо шмат чаго ведаў пра каваля, гаварыў з многімі людзьмі.

Уладзімір Аляксандравіч працуе зараз кладзюшчыком трактарнай брыгады. Былыя раны ўрэчце прымусілі пакінуць кужню. Праўда, летам ён яшчэ спрабуе браць молат, у жыво становіцца за штурвал камбайна.

Былога салдата неадольна вабіць пярэдні край.

Нывагрудскі раён.

як пазіія Купалы набывала вядомасць і прызнанне ў Беларусі і за яе межамі. «Янка Купала і Літва, творчасць нашага песняра і літоўская літаратура» — такая была тема паведамлення кандыдата філалагічных навук Адама Мальдзіса. Ён гаварыў пра сустрэчы і шчырае сяброўства Янкі Купалы з многімі дзеячамі літоўскай літаратуры і мастацтва, пра першыя пераклады твораў нашага песняра на мову суседзяў, пра першыя водгукі на творчасць беларускага паэта ў літоўскім перыядычным друку.

Мастак Барыс Малкін падзяліўся сваімі ўспамінамі аб сустрэчах з незабытым Янкам Купалам.

А пасля адбыўся канцэрт, у якім прынялі ўдзел народныя артысты БССР А. Астравецкі, заслужаныя артысты рэспублікі Р. Маленчанка і П. Дубашынскі, артысты М. Барысава і В. Турмовіч. У канцэрте гучалі вершы народнага песняра і песні, створаныя беларускімі кампазітарамі на яго тэксты.

Дзяржаўны акадэмічны тэатр оперы і балета Беларускай ССР паказваў прэм'еру оперы «Зорка Венера» заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Юрыя Семянякі (лібрэта Аляся Бачылы), прысвечанай жыццю і паэтычнай творчасці Максіма Багдановіча. Рэжысёр — заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР С. Штэйн, дырыжор — заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР і Татарскай АССР

К. Ціханаў. Дэкарацыі зроблены па эскізах народнага мастака БССР Я. Чамадурава. У галоўных ролях на прэм'еру выступалі заслужаны артыст рэспублікі А. Сабчанка (Максім Багдановіч) і народная артыстка БССР Л. Галушкіна (Вераніка). Іх вы бачыце на здымку: Максім злева сярод людзей, Вераніка — справа. Фота Ул. КРУКА.

У артыкуле «Рукатворныя мелодыі», які змешчаны ў «Літаратуры і мастацтва» 25 верасня г. г., узнікаюцца аўтарам важныя пытанні: чаму праблемамі развіцця народнага мастацтва паралельна займаюцца дзве такія арганізацыі, як рэспубліканскі Дом народнай творчасці і рэспубліканскі Дом мастацкай самадзейнасці Беларускага савета прафсаюзаў, і ці не пара арганізаваць рэспубліканскі музей народнага мастацтва і этнаграфіі? Гэтыя пытанні ўяўляюцца мне сур'ёзнымі таму, што ад правільнага вырашэння іх залежыць сёння далейшае развіццё народнага мастацтва і звязаных з ім народных промыслаў.

Як было да гэтага часу? Метадычныя парады народным умельцам даваў рэспубліканскі Дом народнай творчасці. Сёння ён мае двух метадыстаў — па самадзейным выяўленчым і па дэкаратыўна-прыкладным мастацтвах. У абласных дамах народным мастацтвам займаецца адзін метадыст. У раённым аддзеле культуры метадыста зусім няма. Народным умельцам час ад часу цікавяцца або інструктар па танцах, музыцы або інспектар аддзела культуры. Ёсць раёны, дзе «адказвае» за гэту работу адзін з народных майстроў. Як «адказвае» — няцяжка ўявіць, бо ніхто з яго не мае права спытаць. Гэта ж энтузіязт, добраахвотнік.

Вось чаму ў многіх раёнах не працуюць з народнымі умельцамі, часам нават не ведаюць іх. Відаць, таму не было юбілейных выставак у Мінскім, Старадарожскім, Шаркаўшчынскім, Расонскім, Пастаўскім, Чашніцкім, Дубровенскім, Берастовіцкім, Зэльвенскім і іншых раёнах.

У справядачы аб камандзіроўцы ў Брэсцкую вобласць наш кансультант Наталія Паплаўская пісала: «Едуць ў Пружаны, я мела некалькі адрасоў ганчароў. Але з іх у нейкай ступені перспектывным і дзеючым аказаўся толькі Антон Рыгоравіч Такарэўскі... У Пружанскім аддзеле культуры наогул не ведалі, што ў іх ёсць ганчары».

Прыкладна такое становішча і ў Старадарожскім раёне.

Прыехала я туды па сігналах. Аб'ездзіла з інспектарам дзесяць вёсак — распіталі, знаёміліся з людзьмі. І што ж? Знайшлі адзінаццаць майстроў!

Міжволі думаецца: а што калі пабываць ва ўсіх раёнах рэспублікі? Колькі ж яшчэ дабавіцца умельцаў

З ноткі Ліма

КАБ НЕ ПЕРАСЫХАЛІ КРЫНІЦЫ

да тых вядомых пяці тысяч, аб якіх гаворыць аўтар артыкула «Рукатворныя мелодыі» Міхась Раманюк! І ўсе яны, асабліва ў зімовы час, маглі б працаваць з большай аддачай.

Зараз работнікі рэспубліканскага Дома мастацкай самадзейнасці, Мастацкага фонду, упраўленняў мастацкай і мясцовай прамысловасці, Дома мадэляў і г. д. заключаюць у раёнах дагаворы. Кожны — сам па сабе. І М. Раманюк справядліва піша, што трэба мець творчае аб'яднанне народных майстроў, як «Уку» ў Эстоніі. Яно каардынавала б работу умельцаў, памагала б ім матэрыяламі, праз яго б ішлі ўсе заказы народным умельцам. І ўжо не было б такіх фактаў, калі на сяло едуць каму ўздумаецца, невукі ў пытаннях гісторыі беларускага мастацтва, і заключаюць дагаворы. У выніку на прылаўкі магазінаў трэпяюць тавары, у якіх цяжка выявіць элементы нацыянальнага, беларускага, а то і проста нізкамастацкага рэчы. А трэба ж і да творчасці народных майстроў адносіцца ўмела і асцярожна!

Тэарэтычную дапамогу народным умельцам, акрамя дамоў народнай творчасці, зараз аказваюць і дамы мастацкай самадзейнасці. Па сутнасці, мы робім адну і тую ж справу, толькі часам так атрымліваецца, што адзін робіць, а другі перабрабляе. Колькі неразбяржыхі было ў час падрыхтоўкі да апошняй юбілейнай выстаўкі народнага мастацтва. Так, напрыклад, раённымі і абласнымі выстаўкі-конкурсы арганізавалі і праводзілі ўпраўленні культуры. У гэтых выстаўках удзельнічалі умельцы, з якімі многа гадоў працавалі метадысты абласных дамоў народнай творчасці. Метадысты ж абласных дамоў мастацкай самадзейнасці, якія яшчэ не маюць вопыту работы з народнымі майстрамі, адносіліся да справы пасіўна. Што ж атрымалася далей? Лепшыя экспанаты з абласных выставак экспанаваліся на рэспубліканскай, якую фінансавалі і праводзіў Дом мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў. Маўляў, і мы ж не апошнія ў гэтай

справе. Але ці трэба так рабіць? Крыўдна будзе, калі наша «дзіця» застанецца без носа: а так заўсёды бывае, калі з'яўляюцца дадатковыя нянькі.

Няправільна — дзяліць народнае мастацтва па ведамаснай прыналежнасці. Навошта ў рэспубліцы дзве арганізацыі па тэорыі народнага мастацтва? Ці не лепш было б, каб метадысты дамоў народнай творчасці і дамоў мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў працавалі разам?

Народнае мастацтва Беларусі на сённяшні дзень ахопвае такія віды, як ткацтва, кераміка, пластыка малых форм, жывапіс, графіка, скульптура, вышыўка, вязанне, пляценне з саломкі, лавы, інкрустацыя, інтарсія, шкло, бяроза, разьба па дрэве і рогу, выпальванне, чаканка і іншыя. Двум метадыстам з рэспубліканскага Дома народнай творчасці займацца ўсім гэтым проста не пад сілу. А ці не лепш было б, каб і спецыялістаў Дома мастацкай самадзейнасці перадалі нам? Быў бы створаны адзіны сектар, работнікі якога змаглі б больш удзяліць увагі кожнаму віду мастацтва. Такім чынам можна ўпарадкаваць штаты і ў абласных дамах народнай творчасці. А было б у дадатак да гэтага яшчэ адно неабходнае звязно — адзінка мастацтвазнаўцы ў раённым аддзеле культуры, то работа пайшла б лепш, адчувалася б непарыўная сувязь рэспубліканскіх арганізацый з народнымі майстрамі.

Да нашага часу захаваліся ў Беларусі многія рамёствы. Але нас непакояць і такія, якімі ўжо даўно перасталі займацца. Некаторыя з іх адноўлены да жыцця, але час патрабуе, каб і астатнія забытыя промыслы былі пастаўлены на службу нашай культуры. Цяпер не займаюцца, напрыклад, набойкай і пякарскай скульптурай. А між тым з патомным майстрам, у якога захаваліся друкарскія дошкі, які добра ведае тэхналогію набойкі, мне давлялася пазна-

міцца ў Краснапольскім раёне. Гэты майстар — Мікалай Давыдзенка, жыве ён у вёсцы Ячная Буда. Ці такі факт: мастак М. Філіповічу — даследчыку народнага мастацтва — удалося яшчэ ў 1946 годзе замалываць цудоўныя ўзоры народных пернікаў пад Мінскам. Чаму б не аднавіць і гэты від творчасці?

Безумоўна і бяспрэчна — патрэбны музей, патрэбна месца, дзе ўсё гэта павінна захоўвацца і дэманстравацца. У кнізе водгукаў рэспубліканскай выстаўкі-конкурсу, прысвечанай 100-годдзю 6 дня нараджэння У. І. Леніна, было вельмі шмат водгукаў-пажаданняў наведвальнікаў, нахшталь такога: «Кожная рэч гэтай выстаўкі так і просіцца ў пастаянную экспазіцыю музея. Кожны экспанат — гэта нібы крулінка шматграннага таленту беларускага народа. Будзе вельмі і вельмі радасна, калі ў Беларусі адкрыецца нацыянальны музей народнага мастацтва».

Безумоўна, адкрыць музей не так проста. І калі ў адной з рэспублік Сярэдняй Азіі рэспубліканская выстаўка дала першыя экспанаты для такога музея, то Беларускі рэспубліканскі Дом народнай творчасці ўжо даўно закупляе экспанаты з такіх выставак. З-за адсутнасці памяшкання яны перададзены на часовае захаванне ў Дзяржаўны музей БССР і Дзяржаўны мастацкі музей. З апошняй выстаўкі таксама закуплены лепшыя экспанаты. Шмат экспанатаў для будучага музея могуць прадаставаць абласныя дамы народнай творчасці, сектар «Зводу помнікаў гісторыі і культуры Беларускай ССР», і іншыя музеі.

Новы музей стаў бы месцам, дзе праходзілі б практыку студэнты тэатральна-мастацкага інстытута, мастацкага інстытута, мастацкага вучылішча імя А. Глебава. З невычэрпных багаццяў гэтага музея будучы чэрпаць ідэі і натхненне мастакі-прыкладнікі прадпрыемстваў упраўлення мастацкай прамысловасці, на лепшых народных узорах будучы вучыцца маладыя майстры народнага мастацтва. Хіба не такі самы разумны шлях для спалучэння традыцый і наватарства ў галіне народна-прыкладнага мастацтва, закліканага актыўна служыць нашай сучаснасці?

М. ЖАБІНСКАЯ,
метадыст рэспубліканскага Дома народнай творчасці.

У АПОШНІЯ гады Віцебшчына стала адным з самых песенных краёў нашай рэспублікі. Пераканаўчае сведчанне гэтага — і новы зборнік песень, вышуканы абласным Домам народнай творчасці.

Сярод аўтараў зборніка — і людзі, якія маюць спецыяльную адукацыю і вопыт (С. Рабунскі, Я. Касаланаў, А. Гоман, В. Магаліф, Б. Насоўскі), і шырока вядомыя ў рэспубліцы і за яе межамі самадзейныя творцы — заслужаны настаўнік БССР з Полацка М. Пятрэнка, заслужаны дзеяч культуры БССР В. Смірноў, У. Гарбатыўскі, М. Зелянкевіч, У. Аленкін, чыя «дэбюты» ў кампазіцыі

Музыку, якую стварыў В. Гарбатыўскі, вельмі прыемна і слухаць і выконваць.

Для «Песні пра Леніна» характэрная ўрачыстая стрыманасць. Высакародна гучыць тут мелодыя ў партыі саліста. Лаканічна падмацоўваецца ідэя твора ў харавым прыпева. Неабходную шырыню і веліч вобраза надае песні фартэп'яны акампанемент. Дадамо, што М. Зелянкевіч удала выкарыстаў пераменны памер тактаў, каб стварыць непарыўную вакальную лінію твора, што добра адпавядае структуры паэтычнага тэксту.

Мелодыя запеву песні Я. Касаланава не вызначаецца яркасцю. Я ёй сказаў,

змешанага хору а капэла недастаткова выразная па сваёй харавой будове, адчуваецца надуманасцю метрарытму.

Адно з цэнтральных месцаў зборніку «Песні кампазітараў Віцебшчыны» займаюць творы, прысвечаныя тым, хто аддаў сваё жыццё за свабоду і незалежнасць Радзімы ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Па сваіх мастацкіх вартасцях песні гэтыя нераўназначныя. Лепшае ўражанне робяць тыя, у якіх няма імкнення да пампэзнасці, знешняй урачыстасці. Гэта сціплыя па сродках музычнай выразнасці, але цэласныя, глыбокія па ўвасабленні строгіх вобразаў «Партызанскія сцежкі» В. Магаліфа для вакальнага дуэта і фартэп'яна (словы Р. Траяноўскага), «Ля салдацкай магілы» С. Рабунскага для саліста, змешанага хору і фартэп'яна (словы П. Камарова) і «Песня пра Марата Казея» У. Аленкіна (словы А. Вольскага) — трохгалосы хор без суправаджэння.

«Чыстая» лірыка ў зборніку прадстаўлена творамі «Кочас, прапай табе песню» В. Петухова (словы Д. Цярэшчанкі) для чатырохгалосага змешанага хору з фартэп'яна, А. Абедзве песні, наогул, удаліся. Але было б пажадана ў мелодыі першай з іх пазбавіцца паўтараў запартых жа гукаў. Песня была б тады больш дынамічнай. У другім творы не трэба захаляцца сінопамі ў акампанеменце, бо яны часам надаюць музыцы мітуслівы характар.

Апошнія тры песні зборніка — «Калгасны танец» і «Аканіўся дзед Пахом» М. Пятрэні і «Юрачка» Б. Насоўскага — даюць уяўленне пра авалодванне аўтарамі жанраў шпаркіх і вясёлых, гумарыстычных па вобразах вакальных твораў. Як і ў іншых песнях М. Пятрэні, тут добра адчуваецца народныя вытокі музыкі. Апрацоўкі гэтых песень аднаведна для хору а капэла і саліста, хору і баяна удала зрабіў С. Рабунскі.

Дваццаць дзве песні — дваццаць дзве творчыя спробы раскрыць свае пачуцці і думкі. І ў большасці сваёй — спробы удалыя. Дык чаму ж песні, падрыхтаваныя два гады назад, толькі цяпер убачылі свет? Чаму кіраўніцтва абласнога Дома народнай творчасці павінна было пераадолець столькі перашкод, каб выдаць кніжку?

Мне здаецца, што пры тых дрэнных умовах, якія складаліся ў нас у галіне выдання нот праз выдавецтва «Беларусь», дзе няма адпаведнай паліграфічнай базы і патрэбных сродкаў, трэба дазваляць сістэматычна выдаваць лепшыя творы мясцовых аўтараў абласнымі дамамі народнай творчасці. Вопыт віцэбшчынскага паказвае, што пры сур'ёзных адносінах да гэтай справы вынікі атрымліваюцца добрыя.

І. СІСНЕВІЧ.

З ХВАЛЯВАН-
НЕМ чытаеш
кнігу Героя Савецкага Саюза Эдуарда Віктаравіча Лаўрыновіча «Вогненныя рэйкі», якая нядаўна выйшла ў выдавецтва «Беларусь». Аўтар гэтай кнігі давайны быў старшынёй калгаса «Перамога» Буда-Кашалёўскага раёна. Патомны хлебароб, ён шчыра любіў зямлю і працу на ёй. І толькі страшэннае няшчасце, якое звалілася на нашу краіну, прымусіла яго ўзяць у рукі зброю і бязлітасна помсціць ворагу.

Мне, гамельчаніну, знаёмы ў кнізе многія геаграфічныя назвы: Шарыбаўка, Салтанаўка, Віктарынішкі і Лозаўскі лясы. Аўтар піша аб тым, што сам перажыў, аб сябрах па барацьбе, аб тым, як нялёгка было стварыць дыверсійны ўзвод, як цяжка даваліся ўзрывы на чыгунках, як часам памыляліся людзі. І толькі, відаць, з-за сціпласці ён ўмоўчае пра асабістыя баявыя справы. На баявым жа рахунку былога старшыні калгаса 35 знішчаных эшалонаў праціўніка. А дыверсійны ўзвод, якім камандаваў Э. Лаўрыновіч, пусціў пад ахон 54 воражыя эшалоны. І гэта на ўчастку, дзе праходзілі камунікацыйныя фашысцкіх арміяў.

Э. Лаўрыновіч, «Вогненныя рэйкі». На рускай мове.

М. ДАНИЛЕНКА.

«Цэнтр», на ўчастку, які асабліва пільна ахоўваўся гітлераўцамі.

Многія старонкі кнігі Э. Лаўрыновіча хваляюць чытача апісаннем высокага душэўнага характа савецкіх людзей — камуністаў, камсамольцаў, беспартыйных, якія самааждана змагаліся з ненавісным ворагам. Там, дзе цяжэй, заўсёды былі камуністы.

У кнізе змешчаны здымкі многіх з тых, хто полеч з Э. Лаўрыновічам у цяжкія гады вайны каваў перамогу над ворагам, прыводзіцца фотарэпрадукцыя лістоўкі, выпушчанай Гомельскім абкомам КП(б)Б і Гомельскім абкомам ЛКСМБ «Да моладзі Гомеля і Гомельскай вобласці».

Хочацца некалькі цёплых слоў сказаць у адрас Аляксея Кейзарава, былога вясковага настаўніка, а зараз літаратара. Гэта ён зрабіў літаратурны запіс успамінаў Э. Лаўрыновіча.

Цікавая кніга папоўніла кніжную паліцу нашай мемуарнай літаратуры, прысвечанай суровым гадам барацьбы з фашысцкімі захопнікамі.

ПЕСНІ НАДЗВІННЯ

пачаліся некалькі гадоў назад. Увайшлі ў зборнік «Песні кампазітараў Віцебшчыны» і творы тых аўтараў, чый шлях у мастацтва толькі пачынаецца.

Перш чым гаварыць пра асобныя творы зборніка больш падрабозна, адзначым яго сюжэтную і жанравую разнастайнасць. Прадстаўлены тут песні пра Леніна, пра камсамол, пра тых, хто навек застаўся на палях вайны, пра любую Радзіму і Надзвінскі край, — сольныя і харавыя, з акампанеентам і акапэльнымі, для жаночага і змешанага складу, урачыстыя і лірычныя, з настроем суролага смутку і вяселья.

Я наўмысна адрозніваю падкрэсліва багачце тэм зборніка, яго разнабаковасць, каб было відаць, што віцебскія кампазітары імкнуцца ў сваёй творчасці ахапіць шматлікія правы нашчага жыцця, раскрыць яркія рысы духоўнага аблічча сучаснікаў, што яны ў многім пасляхова авалодваюць песенным жанрам.

Тры творы ў зборніку прысвечаны Уладзіміру Ільчу Леніну: хор а капэла «Дума пра Леніна» В. Гарбатыўскага (словы Г. Рэгістана), твор для саліста, змешанага чатырохгалосага хору і фартэп'яна «Песня пра Леніна» М. Зелянкевіча (апрацоўка С. Рабунскага, словы М. Жогалева) і песня для саліста, двухгалосага хору і фартэп'яна «Ленін па свеце ідзе» Я. Касаланава (словы К. Цвірні).

Першы з твораў моцна ўражае не толькі шчырай, глыбока народнай па гучанні задуманай мелодыяй, але і тонкім густам, з якім В. Гарбатыўскі выкарыстаў супрацьпастаўленне жаночай групы хору яго агульнаму чатырохгалосаму змешанаму складу, і тым, які аўтар увёў падгалосак у парты сапрапа.

нават, што яна неяк затарможана ў апошніх двух тактах. Але ў харавым прыпева аўтар цікава, вынаходліва ўводзіць папёўку любімай песні Ільча «Варшавянка».

Леніну і Радзіме прысвечана песня «Мы свой паход працягваем» А. Гомана (словы А. Жарава), напісаная для саліста і фартэп'яна. Яна вызначаецца актыўнай, напорыстай мелодыяй, што добра падкрэслена маршавым рытмам і фанфарнымі гучаннямі ў парты акампанементу. Да ліку вартасцей гэтай песні А. Гомана трэба аднесці і тое, што яна вельмі лёгка запамінаецца.

З дзюх песень гэтага раздзела, што напісаны М. Пятрэнкам, чатырохгалосы акапэльны хор «Слаўнае свята» (словы В. Лукшы) вабіць яркім узняўленнем атмасферы ўрачыстай вяселосці і шчырасці ў раскрыцці пачуццяў радасці. Твор успрымаецца як народны, настолькі ён блізкі да фальклорных вытокаў.

Меншае ўражанне пакідае вакальны дуэт з фартэп'яна «Песня пра Радзіму і зямлю» В. Магаліфа па словы Я. Шабана. Мала арыгінальна тут мелодыя, не хапае вынаходлівасці ў парты акампанементу, ёсць недахопы і ў будове формы твора.

Раздзел, прысвечаны Надзвінню, на жаль, не самы цікавы ў зборніку. Толькі разгорнуты твор С. Рабунскага для саліста, змешанага чатырохгалосага хору і баяна — «Раніца над Дзвіною» (словы Я. Шабана) ўяўляе пэўную каштоўнасць. Тут добра выкарыстаны магчымасці выканаўцаў, прывабная мелодыя стрыманага вальса, удалая форма раскрыцця зместу песні. Што датычыцца астатніх твораў, прысвечаных Віцебшчыне, дык «Прывітальная» В. Смірнова (словы народныя) для

нават, што яна неяк затарможана ў апошніх двух тактах. Але ў харавым прыпева аўтар цікава, вынаходліва ўводзіць папёўку любімай песні Ільча «Варшавянка».

Леніну і Радзіме прысвечана песня «Мы свой паход працягваем» А. Гомана (словы А. Жарава), напісаная для саліста і фартэп'яна. Яна вызначаецца актыўнай, напорыстай мелодыяй, што добра падкрэслена маршавым рытмам і фанфарнымі гучаннямі ў парты акампанементу. Да ліку вартасцей гэтай песні А. Гомана трэба аднесці і тое, што яна вельмі лёгка запамінаецца.

З дзюх песень гэтага раздзела, што напісаны М. Пятрэнкам, чатырохгалосы акапэльны хор «Слаўнае свята» (словы В. Лукшы) вабіць яркім узняўленнем атмасферы ўрачыстай вяселосці і шчырасці ў раскрыцці пачуццяў радасці. Твор успрымаецца як народны, настолькі ён блізкі да фальклорных вытокаў.

Меншае ўражанне пакідае вакальны дуэт з фартэп'яна «Песня пра Радзіму і зямлю» В. Магаліфа па словы Я. Шабана. Мала арыгінальна тут мелодыя, не хапае вынаходлівасці ў парты акампанементу, ёсць недахопы і ў будове формы твора.

Раздзел, прысвечаны Надзвінню, на жаль, не самы цікавы ў зборніку. Толькі разгорнуты твор С. Рабунскага для саліста, змешанага чатырохгалосага хору і баяна — «Раніца над Дзвіною» (словы Я. Шабана) ўяўляе пэўную каштоўнасць. Тут добра выкарыстаны магчымасці выканаўцаў, прывабная мелодыя стрыманага вальса, удалая форма раскрыцця зместу песні. Што датычыцца астатніх твораў, прысвечаных Віцебшчыне, дык «Прывітальная» В. Смірнова (словы народныя) для

УПЕРШЫНІЮ НА БРАТНІЯЙ МОВЕ

Эх, чаго нам ні прыйшлося, Браці! мілья, укмыці!
Колькі талантаў авалося,
Колькі іх і дзе ляжыць
Невядомых, непрызнаных,
Не аплаканных імкі.
Толькі ў волі адпяваных
Ветру поспістам пустым!

Міжволі прыгавдаеш гэтыя словы Якуба Коласа, калі пачынаеш знаёміцца з цудоўна аформленай і з густам выдадзенай на ўкраінскай мове кніжкай беларускіх прыказак і прымавак «Мудрыць народна». Складальнікам і перакладчыкам яе з'яўляецца вядомы ўкраінскі паэт, перакладчык твораў народных паэтаў Беларусі П. Броўкі, А. Куляшова, М. Танка і многіх іншых майстроў беларускага мастацкага слова, даўні і шчыры сябра нашай культуры і літаратуры Аляксей Жолдак. Ён з любоўю сабраў і здолеў данесці да ўкраінскага чытача залатыя россыпы народнай мудрасці, у якіх аналізі сваё яскравае адлюстраванне векавы жыццёвы вопыт і маральна-практычная філасофія, нацыянальная самасвядомасць і грамадская думка, дасціпны розум і багачце фантазіі нашага народа.

У сціслай прадмове да зборніка Аляксей Жолдак, характарызуючы прыказкі і прымаўкі як адзін з найбагацейшых і арыгінальных жанраў беларускай літаратуры, прылічыў іх да «Мудрыць народна. Білоруські прыказкі і прымаўкі». Выдавецтва мастацкай літаратуры «Дніпро», Кіеў, 1970.

раў нашага фальклору, дзе так песна пераплаліся індывідуальны і калектыўны пачаткі, слухна значае: «Беларускія прыказкі і прымаўкі» — гэта цэлая энцыклапедыя жыцця свабодалюбівага народа, яго самасвядомасць і нацыянальная самабытнасць, жыццёвы вопыт і людскія ўзаемаадносіны, побыт, звычкі, вера ў ішчасліваю будучыню. Яны з'яўляюцца вострым розумам, іскрыстым гумарам, яскравай паэтычнай метафарычнасцю, усімі разнавіднасцямі багачця народнага слова.

Кніжка беларускіх прыказак і прымавак на ўкраінскай мове выдадзена ўпершыню. Складзена яна па тэматычным прыпыце. Назвы раздзелаў яе — «Ленін нашу долю вывеў на волю», «З роднай зямлі — памры — не сыходзь», «На паноў рабілі, самі голыя хадзілі», «Хто не сее, той не веся», «Кожны свой розум спрабуе», «Жыццё праўдзі — не лаці сплесці», «Яго чэрці ў пазычку не бяруць», «На ўсё ёсць прыказка» — гавораць ужо самі за сябе. У іх заключаны багаты і разнастайны змест і мудры сэнс.

Добрую паслугу сваёй карпатлівай працай зрабіў Аляксей Жолдак украінскаму чытачу. Ён уклаў яшчэ адну цагліну ў трывалы падмурак сардэчнай і шчырай дружбы, культурных і літаратурных узаемасувязей, братэрскіх узаемаадносін паміж нашымі народамі.

М. БАЗАРЭВІЧ.

НЕЗВЫЧАЙНУЮ, своеасаблівую аповесць-казку, поўную глыбока-філасофскага і жыццёвага сэнсу — кнігу Антуана дэ Сент-Экзюперы «Маленькі прынц» чытаюць і дарослыя, і дзеці ў многіх краінах свету. Нядаўна яе пераклала на беларускую мову Эдзі Агняцет.

Да гэтага часу мы ведалі беларускую паэзу як перакладчыцу французскай паэзіі. Запомніліся яе ўдалыя пераклады вершаў Беранжэ, Гюга, Апалінара, сучасных французскіх паэтаў.

Але і да кнігі «Маленькі прынц» яна завярнулася невыпадкова. Напісаная прозаю, уся

Антуан дэ Сент-Экзюперы, «Маленькі прынц». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

гэта казачная аповесць, з пачатку да канца, прасякнута паэзіяй самага высокага напалу.

Перад беларускай перакладчыцай стаялі значныя цяжкасці: у «Маленькім прынцы» цесна пераплятаюцца смутак і іронія, гумар і сарказм, глыбокія развагі і філасофскія абагульненні. Прычым усё гэта схавана ў падтэксце кнігі, у якой, паводле слоў аўтара, самае прыгожае тое, чаго не ўбачыш вачыма.

Трэба было валодаць вялікім тактам і пачуццём меры, каб выразна і глыбока перадаць своеасаблівасць арыгінала, захаваць эмацыянальна непаштурную індывідуальнасць Экзюперы, казачны і ў той час зусім

рэальны і сучасны каларыт яго аповесці.

Кожны раз, расказваючы пра сустрэчы маленькага прынца з рознымі людзьмі, Экзюперы мяняе танальнасць апавядання. Менавіта гэтую асаблівасць стылістыкі французскага пісьменніка тонка ўлоўлівае перакладчыца.

Захоўваючы ў сваім перакладзе своеасаблівасць лексікі аўтара, Э. Агняцет прыдае ёй беларускую афарбоўку. Калі ў Маленькага прынца, напрыклад, запыталіся, куды пойдзе яго баранчык, ён адказаў: «А хоць куды! Проста і проста, куды вочы глядзяць». Характарызуючы славалюба, з якім сустракаецца Маленькі прынц, перакладчыца выкарыстоўвае прымаўку: «Аржаная каша сама сябе хваліць і нічога не чуе, апроч пахвалы».

Французскі выраз «Non le boie» замяняецца беларускім «п'янства-розум з'ела». У другім месцы выкарыстоўваецца прыказка: «Ды і п'янства — чалавеку паганства».

Жадаючы падкрэсліць грацэскасць адной сцэны, аўтар з іроніяй заўважае, што заўсёды так бывае: калі хочаш сказаць што-небудзь занадта дасціпнае, то мімаволі гаворыш няпраўду. Гэтую думку Э. Агняцет перадае словамі, характэрнымі для народнай беларускай гутаркі: «Калі вельмі хочучы паказаць сваю дасціпнасць, то мімаволі раскежучу пра грушы на вярбе».

Яшчэ больш складана было ў тых выпадках, калі перакладчыца даводзілася сродкамі сваёй мовы перадаваць унутраную рытміку арыгінала. Магчыма, гэта не заўсёды ўдалося,

але ў многіх выпадках Э. Агняцет умела выкарыстоўвае свае знаходкі. Так, Экзюперы, гаворачы аб сваіх здольнасцях жываціца, сціпла заўважае, што ён справаў малаважы, але гэта яму не вельмі ўдавалася. «Я маюлю і так, і сяк, і абы які», — удала перакладае Э. Агняцет.

Добра перададзены анафары, характэрныя для мовы Экзюперы. Напрыклад: «Яны пытаюць: «А колькі яму гадоў? Колькі ў яго братоў? Колькі ён важыць? Колькі зарабляе яго бацька?».

Кніга Экзюперы, якая вучыць вернасці, шчырасці, чалавечнасці, перакладзена на беларускую мову, знайшла сваіх удзячных чытачоў. Выдадзена ў 16.000 экзэмпляраў, яна за некалькі дзён стала бібліяграфічнай рэдкасцю.

Н. ЛАПІДУС,
кандыдат філалагічных навук.

ЦВІТУЦЬ шчаслівыя ўсмешкі, палымнеюць радасцю твары... У ахвоту напрацаваўшыся, добра і адпачыць, пазаймацца ў гуртках мастацкай самадзейнасці, паказаць свае здольнасці...

Штодзень у Салігорскі Палац культуры гарнякоў прыходзяць сотні шахцёраў. І кожны знаходзіць у Палацы сабе заняткаў па душы.

Фота В. ДУБІНКІ.

НАВАПОЛАЦК — горад гіганцкіх будоўляў, вялікай хіміі. А можа ў будучым і вялікай музыкі? Ва ўсім разе, такое ўражанне склалася ў мяне ад трох дзён камандзіроўкі. Вось некаторыя ўспаміны, прыкитаваныя запісамі ў бланкце.

ДЗЕНЬ ПЕРШЫ

Пуцёўка таварыства «Веды» прывяла мяне да інтэрната маладых рабочых нафтапрацоўчага завода. Пакой адпачынку. Утульна, прасторна. Вялікі тэлевізар, піяніна, прыгожая мэбля. Калі слухачы сабраліся, я пачаў гутарку з пытання:

— Калі ўключаны прыёмнік, якой музыцы вы аддаеце перавагу?

— Вядома, эстраднай. Класіку цяжка слухаць, — пачуліся галасы.

— А вось гэта музыка падабаецца?

Уключыў радыёлу, і пакой напоўніўся празрыстымі, ласкавымі і пяшчотнымі гукамі фартэп'янай п'есы Бетховена «Элізе».

Рабочыя ўважліва слухалі. Я расказаў, што часта ў аснове твораў ляжаць п'эзійныя матывы — тэмы (галоўныя, пачобныя, звязваючыя), якія распрацоўваюцца, а потым паўтараюцца.

На прыкладах славуных санат — «Патэтычнай», «Месячнай», «Апэсінатнай» мы разам «расколвалі арэшак» — санатную форму. Вялікае ўражанне зрабіў на слухачоў фінал Дзевятай сімфоніі. Адмаўленне ад усіх тэм папярэдніх частак (патрэбны новыя песні!), з'яўленне матыву радасці — спачатку нясмелага ў вяланчэляў і кантрабасаў, потым усё больш гучнага і ўрачыстага ў салістаў, хору і аркестра — знайшло жывы водгук.

Здавалася, кантакт з аўдыторыяй наладжаны. І раптам... З апошняга рада ўстае хлопец з ярка-чырвоным тварам (паспеў ужо выпіць) і задае, як яму здаецца, вельмі дасціннае пытанне:

— А вы можаце сыграць «Каробачку»?

У зале выбух смеху.

Адказваю:

— Магу.

— Дык сыграйце!

Падыходжу да піяніна, выконваю «Каробачку» і думаю, як бы зноў настроіць аўдыторыю на сур'ёзную размову. Мой «заказчык» дзякуе і выходзіць. Я з палёгкай уздыхаю. Але ўжо пасыпаліся пытанні не па тэме:

— А ці можна хутка навучыцца іграць на піяніна? — гаворыць сімпатычны бландзін з першага рада.

— Адразу нічога не робіцца. Калі б я зараз паспрабаваў падняць штангу ў сто кілаграмаў, — адказваю, — тансама нічога не атрымалася б, праўда?

Усе засмяліся.

— Значыць, трэба штодзённа займацца. І нямала музыкантаў пачалі свой шлях у вашым узросце. Зразумела, трэба мець музычныя здольнасці, слых.

— А ў мяне ёсць слых? — пачуліся галасы.

Адчуваю, што ўсё далей адходжу ад тэмы, але не магу нічога зрабіць. Пачынаю «экзамен». Не ўсе праспявалі зададзеныя ноты, але двое здзівілі сваімі здольнасцямі.

Зусім маладзенькі хлопчык хрыплаватым голасам выдатна інтаніраваў. Пры гэтым ён вельмі баятэжыўся.

Бландзін жа, які ведаў сабе цану, задушэўным і прыемным тэнарам пачаў спяваць рамансы.

Горад музыкі

УРАЖАННІ АД АДНОЙ КАМАНДЗІРОўКІ

Пытаюся ў яго:

— Чаму не вучыцеся?

Усміхаецца і, бліснуўшы вачыма, адказвае:

— А хто ж нафту будзе даваць?

— А сумяшчаць нельга?

— Яно б нядрэнна.

Гляджу на яго, рослага, прыгожага, здольнага, на тых, хто расхваліваўся з-за свайго невуцтва, і так хочацца ім дапамагчы далучыцца да вялікага мастацтва! Абяцаю дамовіцца з музычным вучылішчам аб шэфстве. Хоць усе стаміліся, нехта прасіць: «Пастаўце яшчэ раз першую пласцінку!»

І зноў гучыць «Элізе». Цяпер яе слухаюць неяк інакш, «дасведчаным» вухам. Адчуваю, што многія адкрылі для сябе нешта важнае. «Чаму мы, музыканты-педагогі, так рэдка сустракаемся з працоўнымі людзьмі? — думаю я. — Жывём, каб вучыць сваіх вучняў? А тыя будуць вучыць сваіх? Можна ж зрабіць больш. Можна!»

ДЗЕНЬ ДРУГІ

Знаёмае асяроддзе — музыкае вучылішча. Метадычная дапамога: лекцыі для педагогаў і студэнтаў, інтанацыя, пераходы, размеркаванне смяка і г. д. Вядома, самае цікавае — гэта людзі. Яны ў асноўным маладыя — і навучэнцы, і педагогі, якія нядаўна закончылі кансерваторыю ці яшчэ заканчваюць... Сустракаю былых мінчан:

Заходжу ў кабінет дырэктара Барыса Пятровіча Палякова. Зусім не змяніўся Барыс. Такі ж малады, падцягнуты, сабраны, як і ў кансерваторскія гады.

— Бачу, клопатаў у цябе многа.

— Хапае! Збіраюся пашыраць будынак. Дабудуем вялікую і малую залы, а з цяперашняй зробім фізкультурную залу. Хутка будзе пяціпавярховы інтэрнат. Заўважыў, што песна стала? Так, у нас будзе вучыцца 400 чалавек! А класаў усяго 35. Педагогаў не хапае.

Гутару з вучнямі. Худзенькая вяланчэліста з вялікімі вачыма расказвае аб сваім парадку дня: «Сёння будзільнік празвінеў у пяць раніцы. Да лекцыі займалася і вечарам буду іграць». Адчуваю руку педагога — дзейнай, ініцыятыўнай студэнткі завочнага аддзялення кансерваторыі Зіны Родавай.

Слухаю яе вучняў. Малайчына! За два гады створаны вяланчэльны клас — 11 чалавек. Ва ўсіх добрыя інструменты. Некаторыя, безумоўна, здолеюць працягнуць

кі (менш як 30 мінут у тыдзень у прысутнасці кіраўніка) — вельмі мізэрны. На мой погляд, наша навуковае студэнцкае таварыства занадта захапляецца гістарычнай тэматыкай, між тым метадычныя канферэнцыі на тэмы педагогікі маглі б прынесці вялікую карысць.

ДЗЕНЬ ТРЭЦІ

Пабываць у старажытным Полацку я марыў даўно. І выпадак надарыўся. Пазваніла дырэктар Полацкай музычнай школы і прапастала сустрэцца з педагогамі і вучнямі. Усяго трыццаць мінут спатрэбілася «Запарожцу», каб даехаць да горада.

Дырэктар Ала Віктараўна — маладая, энергічная, гаваркая жанчына — паказвае сваё «дзеццішча».

— Вельмі шырокія калідоры, — заўважыў я.

— А ведаеце, хто па іх хадзіў?

— Хто ж?

— Знявольеныя! Так, так! Тут была турма.

— А гэтыя класы, значыць, былі камерамі?

— Правільна. Іх, канечне, не пазнаць.

Заходзім у клас. Спачатку страшнавата (фантазія разыгралася)... Вялікія вокны (іх панірылі). Стаіць новае піяніна. «Калі-небудзь, — падумаў я, — усе турмы свету пачнуць перарабляць гэтак!»

— У нас вучыцца 500 чалавек, — працягвае дырэктар, — і паступіць у нашу школу цяжка, вялікі конкурс. Сёлета ў класы струнных інструментаў прынялі толькі здольных дзяцей. А раней? Што тут ўтойваць, трэба было «арганізаваць» педагогаў-вяланчэлістаў стаўку, воль і бралі, хто пад руку трапляўся.

(Вось так і трапляюць у музычны свет выпадковыя людзі, тыя, хто мог бы стаць выдатным інжынерам, літаратарам, хімікам).

Вядома, не шкодзіла б нам, выкладчыкам кансерваторыі, часцей бываць у школах. Але школ у рэспубліцы так многа, што практычна гэта немагчыма. Значыць, выйсе адно — выходзіць добрых педагогаў вучылішчаў, якія ў многім здолеюць замяніць нас у школе...

Што было некалькі гадоў назад у Наваполацку? Чыстае поле. А сёння? У памяшканні народнага вучылішча разгортвае работу народны ўніверсітэт музычных ведаў. Яго заняткі (на гэты год намечаны 15) вельмі папулярныя. Працуе аддзяленне таварыства «Веды». Вядома, цяжкасцей яшчэ многа, іменна таму сюды часцей трэба прыязджаць. Тым больш, што ад Мінска горад не так далёка — самалёт ляціць 35 мінут...

Станіслаў МАДОРСКИ.

Аляксандра Канстанцінаўна і Міхаіл Пятровіч Ананьіны на здымках у Беларэжскай пушчы.

І ДУМКА, І ПАРЫЎ

АЛЯКСАНДРА І МІХАІЛ АНАНЬІНЫ... Імёны гэтых фотамастакоў шырока вядомыя. Іх даўняя творчая садружнасць прыносіць добры плён. У іх работах гармаанічна спалучаюцца гарачы парыў і ўдумлівая дакладнасць. Гэтыя работы — важны ўклад у фоталетапіс нашага жыцця. Толькі што выйшаў з друку новы фотаальбом А. і М. Ананьіных «Хатынь». Ён сведчыць аб іх чарговым несумненным творчым поспеху.

Міхаіл Ананьін пачынаў у заводскай шматтыражы «Трансформаторная сталь», у газетах «На смену» і «Уральскі рабочы». У 1931 годзе публікуюцца яго першыя здымкі. Рэдакцыя цэнтральных газет і часопісаў хутка заўважаюць, што малады фотарэпарцёр усебакова, глыбока прадумвае тэмы здымкаў, кампазіцыі, што ў яго рэпартажах — жывыя вобразы, змястоўныя пачуцці і настроі. Найбольш поўна як фотарэпарцёр Міхаіл Ананьін раскрыўся ў «Комсомольскай правде», дзе працаваў спецкорам, а затым намеснікам загадчыка аддзела ілюстрацыі.

У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны Міхаіл Ананьін добраахвотна адпраўляецца на фронт. Аператыўныя здымкі ваеннага карэспандэнта М. Ананьіна з пярэдняга краю адлюстравалі яркія эпізоды ўсенароднай барацьбы з фашыстамі.

У баі пад Вязьмай — цяжкае раненне ў галаву. Кантузія. Палон. Уцёкі. Зноў палон. Зноў уцёкі. Барацьба ў партызанскім атрадзе ў Беларусі. Удзел у многіх баях. Ананьін быў парторгам партызанскага атрада ў трэцяй Мінскай брыгадзе і палітруком роты. Арганізаваў часопіс брыгады «Народны месціца». Толькі за паўгода яго партызанская рота, паводле сведчання камандавання, узарвала больш як тры дзесяткі варожых эшалонаў, зрабіла трынаццаць баявых засад і дзевяць дыверсій у нямецка-фашысцкіх гарнізонах і ў акупіраваным Мінску. Лейтэнант М. Ананьін узнагароджаны баявымі ордэнамі і медалямі. У дзвюх засадах на шляху Мінск—Слуцк ён кіраваў баявой групай. У бітве 4 чэрвеня 1944 года за пераправу на рацэ Пціч ля вёскі Зарэчча знішчыў сем фашысцкіх салдат і аднаго афіцэра гітлераўскага нарнага атрада. Нават пасля цяжкага ранення не пакінуў поля бою і працягваў змагацца. Затым — барацьба за вяртанне ў строй у шпіталах Рэчыцы і Масквы. Адстаўка са зніццем з ваеннага ўлкі.

І ён вяртаецца да свайго мірнага прафесіі. Зноў «Комсомольская правда». Потым часопіс «Советский Союз». Стварае яркія фотанарысы і здымкі. У пачатку 1955 года прызначаецца ўласным фотакарэспандэнтам часопіса на Беларускай ССР.

«Даваў сябе адчуваць перанесеныя раненні, і ён вымушаны быў перайсці на пазаштатную работу. З 1956 года і на сённяшні дзень сумесна з Аляксандрай Канстанцінаўнай супрацоўнічае з выдавецтвам «Беларусь».

Аляксандра Канстанцінаўна — сапраўдны саўтар Міхаіла Пятровіча. Яна нярэдка падмаляе мужа ў час здымкаў, задуманых ім. Дапамагае ўдасканалваць майстэрства і даччы Тамары, якая стала фотакарэспандэнтам АДН. Стварае серыі здымкаў, буклеты і сама — у іх ліку «Па гарадах Беларускай ССР», «Нясвіж», «Ждановічы», «Нарачанскія азёры», «Мінскае мора», «Батанічны сад» і іншыя. А наогул усё цяжэй становіцца аддзяліць зробленае кожным асобна ў гэтай творчай садружнасці. Работы Ананьіных пэтычна перадаюць беларускі пейзаж, выдатныя і памятна-мясціны. Іх здымкі ўзбагачаны смелымі знаходкамі ў змесце, кампазіцыі, колеры. Выразныя ў іх здымкі буйным планам. Цікавыя жанравыя сюжэты.

ДУМАЮ, НЕ ПАМЫЛЮСЯ, сказаўшы, што чалавечыя якасці М. Ананьіна многае вызначаюць у яго фотамайстэрстве. Перажытае дапамагае паўней адчуць душу, імкненні сучасніка, адлюстроўваць характэрна нічым не замянімай роднай прыроды.

А. і М. Ананьіны з шматграннага жыцця нібы выхопліваюць самае характэрнае, самае блізкае нам. У іх работах само жыццё гаворыць мовай сапраўднага мастацтва. Хвалючае аблічча адноўленых гарадоў Беларусі, прырода любімага краю, падзеі паўсядзённасці трактуюцца як паэтычныя спыненыя імгненні.

Лаўрэат Ленінскай прэміі пісьменнік С. С. Смірноў адзначаў, што Міхаілу Ананьіну, інаваліду Айчыннай вайны, асабліва блізка і памятна пачуцці людзей, назаўжды звязаных моцнай салдацкай дружбай. Вось адзін са здымкаў, якія выклікаюць гэтую думку.

...Ахоплены цяжкімі ўспамінамі, прыхінуўся да пакарэжанай каменнай глыбы, адставіўшы ўбок драўляныя кастыль, адзін з абаронцаў Брэсцкай крэпасці — былы сержант мінамётнага разліку Уладзімір Фурсаў. Цяпер ён доктар біялагічных навук. Працуе ў Казахскім універсітэце. З ім побач на здымку — былыя абаронцы крэпасці. Кожны па-свойму перажывае ўспаміны. Здымак названы «Гэта не павіна на паўтарыцца». Ён атрымаў сусветную вядомасць. Атрымаўшы здымак у падарунак, вядомы мастак Ракуэл Кент напісаў Уладзіміру Фурсаву ў Алма-Ату:

«Мой дарагі сябар! На фатаграфіі, якую мне прыслаў Міхаіл Ананьін, вы паказаны ў траншэ, якую так гераічна абаранялі, калі былі параненыя. Здымак глыбока ўсхваляваў мяне... Ведаючы, колькі вы і вашы таварышы зрабілі ў імя абароны чалавечтва, я з сорамам прызнаю сваё бяссілле выказаць вам сваю бясконцаю ўдзячнасць...»

Вось яшчэ адзін здымак на тэму, якая не перастае і ніколі не перастае хваляваць Ананьіных, — «Гора».

...Ля знявечанай снарадамі і асколкамі бомбаў крэпасной сцяны толькі што пакладзены букет жывых кветак — сведчанне неўміручай памяці аб загінуўшых. Схілялася ў слязах немаладая жанчына. Гэта Алена Фёдараўна Кузняцова, удава загінуўшага тут камандзіра Савецкай Арміі. Разам з жонкамі іншых камандзіраў знаходзілася ў крэпасці яна ў час баёў, мужа, з гонарам перанесла ўсе жахі фашысцкай няволі, самыя цяжкія выпрабаванні лёсу, захавала і выгадавала дзвюх дачок.

Тэме Брэста прысвечаны сімвалічныя каляровыя здымкі А. і М.

Маладжоны. (У дзень вяселля ў калгасе «Расія» Мінскага раёна).

Курган славы (фрагмент).

Ананьіных «Вечны агонь», «Холмскія вароты» і іншыя. Глядзіш, напрыклад, здымак «Салют у гонар крэпасці-героя» і разумеш — у сімваліцы салюта выдзелены, падкрэслены і слава загінуўшым, і грозны напамінак агрэсарам аб пастаяннай гатоўнасці савецкага народа адстаяць мір на зямлі.

Фотатворы А. і М. Ананьіных да-

кументальна, з вялікай мастацкай выразнасцю раскрываюць і прыгажосць мірнага працы. Нельга не прыгадаць, напрыклад, такое іх фотопалатно, як «Гігант Беларускай хіміі». Грандыёзнасць беларускай індустрыі пададзена тут выразна, пераканаўча.

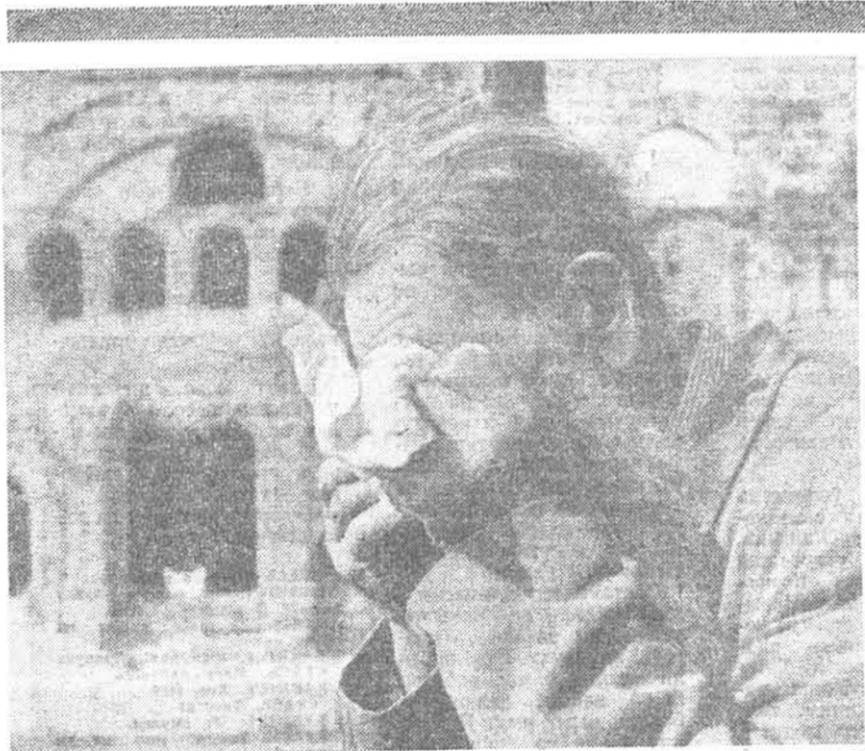
ЛЕШЫМІ ФОТАЗДЫМКАМІ

А. і М. Ананьіных пасляваенных гадоў ілюстраваны многія старонкі газет, часопісаў. Гэтыя мастацкія створаны фотакнігі аб Беларусі. За апошнія дзесяцігоддзі масавымі тыражамі разышліся па ўсіх кантынентах паўтары дзесятка фотаальбомаў, складзеных выдавецтвам «Беларусь» з твораў Ананьіных. У іх ліку — «Мінск», «Узняты з руін», «На прасторах Беларусі», «Беларусь», «Крэпасць-герой», «Брэст», «Гомель», «Магілёў», «Віцебск», «Гродна», «Пейзажы Беларусі», «Беларэжская пушча». Нядаўнія работы — альбом-даведнік па Мінску, «Спадарожнік турыста», «Курган славы», два альбомы «Хатынь», падрыхтаваны да здачы новы альбом — «Беларэжская пушча». На міжнародных, саюзных і рэспубліканскіх фотавыстаўках фотатворы А. і М. Ананьіных адзначаны сарак дзісяцімаі, медалямі, каштоўнымі прызамі і грашовымі прэміямі.

Яшчэ адна вялікая творчая ўдача А. і М. Ананьіных: у Маскве на Міжнароднай выстаўцы мастацкай фатаграфіі, прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна, за фотанарыс «Хатынь» яны ўдастоены спецыяльнага прызку і ганаровага дыплама. За серыю фотаздымкаў на тэму «Званы Хатыні» М. Ананьіну нядаўна прысвоена званне лаўрэата прэміі Саюза журналістаў СССР. Ня-

вечер у Хатыні

Тут ён змагаўся супраць ворагаў у 1914 годзе..

мала сваіх работ падарылі фотамайстры школьным і калгасным музеям, Дзяржаўнаму музею Польшчы,

зарубежным дэлегацыям. Вялікая іх дапамога не толькі аматарам, але і фотакарэспандэнтам. З сваёй фотавыстаўкай пабывалі яны і на Урале, дзе пачынаўся жыццёвы і творчы іх шлях.

Нельга не сказаць аб творчай волі фотамайстроў Ананьіных. Даводзіцца часам вельмі нялёгка. У самых непраходных нетрах Белавежскай пушчы, затаіўшыся на многія гадзіны, здымалі яны цецерукоў, якія такуюць, танцы турухтанаў, лясную песню аленя... Каб захаваць на плёнцы жыццё ў гняздзе рэдкіх, асярочных чорных буслаў, спатрэбілася звыш двух месяцаў. Зазірнуць у гэце гняздо на векавым дубе можна было толькі з суседняй старой елкі, уладкаваўшы сярод яе галін на шматметровай вышыні патаемны прытулак і забраўшыся ў яго тады, калі дарослых птушак не было ў гняздзе. Затое цяпер усе з вялікай цікавасцю і добрымі пачуццямі разглядаюць фотакарціны «хатніх клопатаў» дарослых чорных буслоў і іх чатырох птушанят.

...Лютыя зубры вольнага статку, якія вольна разгульваюць па Белавежскай пушчы. Абергаючы сваіх цялят, яны прыходзяць у шаленства ад сустрэчы з чалавекам. Матацкіклістам і веласпедыстам не адзі раз даводзілася ратавацца на дрэвах, назіраючы, як спрытна расплюшчваюць іх машыны старажытныя жыхары пушчы. Са статкам зубраў лепш не сустракацца. Здымаць іх буйным планам адважыўся Міхаіл Пятровіч. Супрацоўнікі запаведнай пушчы ўказалі палянку, куды вольны статак наведваецца паласавацца цукровымі буракам і морквай. Але ўсе яны аднаду-

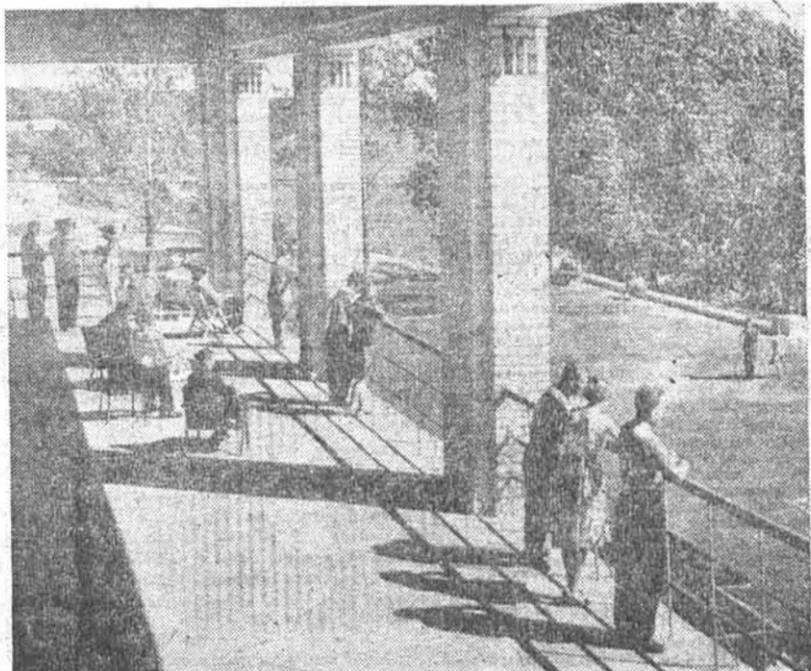
Гонар Белавежы.

шна не ралі з'яўляцца чалавеку сярод зубраў. Здымкі ўсё ж адбыліся і ледзь не закончыліся трагічна. На Міхаіла Пятровіча рынуўся самы масістны зубр з тону вагой. Выратаваў імгненны прыпынак волата. Міхаіл Пятровіч неахвотна ўспамінае:

— Я міжволі ўзмахнуў і засланіўся скураной сумкай з фотапрыладамі. Зубр, на здзіўленне ўсім, спыніўся, і я паспеў з ім разысціся да новай, магчыма, сустрэчы...

ХАЦЕЛАСЯ СКАЗАЦЬ аб галоўным у жыцці і творчасці Ананьіных. Можна, вешта выпала з майго поля зроку. У заключэнне ж падкрэслію: іх творы дапамагаюць лепш разумець прыгажосць нашай рэчаіснасці, мацней любіць яе.

М. МАРОЗАЎ.

У санаторыі «Нарач».

ДРАМАТУРГІЧН Ы Я сітуацыі, смешныя і трагічныя, вострыя, нечаканыя, хвалючыя ўзнікаюць у фільме «Увага, чарапахы!» усяго толькі з-за маленькай няграбнай чарапашкі, якая трапіла ў «жывы куток» першакласнікаў. Яна — той самы пробны камень, на якім правяраюцца чалавечыя якасці герояў карціны.

У некалькіх словах — гэта фільм пра тое, як дзеці і іх верныя сябры дарослыя не далі загінуць чарапашцы, рызыкуючы калі не жыццём, дык, прынамсі, здароўем. Гэта можа здацца сентыментальным і нават дзівакаватым. Але калі дадаць, што героі фільма зрабілі ўсё, каб не перамаглі жорсткасць і гвалт, то гэта ўжо іншая размова...

Аднак гаворка пойдзе пра іншы фільм. Кароткаметражны дакументальны фільм «Мой тата Айбаліт». Я пачала з кінастужкі «Увага, чарапахы!» перш за ўсё таму, што яны вельмі блізкія па задуме, светаадчуванні аўтараў, па пастаўленых праблемах.

«Мой тата Айбаліт» — адна з нямногіх спроб беларускіх кінематаграфістаў стварыць дакументальную стужку для дзяцей. Канечне, як усякі добры фільм, ён і для дарослых таксама.

Вось змест карціны. Маленькі хлопчык, бацька якога — ветэрынарны ўрач, вельмі любіць жывёл. Ён іх так любіць, што нават разумее іх мову. Карова гаворыць — нічога незвычайнага! Ён ведае, што і куры гавораць, і коні, і сабакі... Адсюль, відаць, і ішлі стваральнікі фільма. І жывёлы на экране сапраўды загаварылі.

Тое, што жывёлы гавораць, — у кіно не навіна, але, я паўтараю, фільм дакументальны. І тут павінна арганічна спалучацца верагоднасць дакументальнага кадра з фантазіяй хлапчука. Што і казаць, задача не лёгкая, і творчая дзёрзкасць заслугу мае ўвагі, асабліва, калі ўлічыць, што стваральнікі фільма — людзі маладыя. Гэта ўсяго толькі першая самастойная дакументальная работа сцэнарыста Ільі Шахрыя і

КІНО АЙБАЛІТЫ

ЖЫВУЦЬ ПОБАЧ

другая — рэжысёра Уладзіміра Дзвінскага і апэратара Анатоля Алая. Але менавіта таму, што яны маладыя і смелыя, ім хочацца выказаць асабліва высокую патрабаванні.

Дык вось, цікавую задуму ажыццявіць да канца ім пакуль што не ўдалося. Яны не дасягнулі неабходнага арганічнага спалучэння выйленчага і гукавога радоду, і гэта перашкаджае ўспрыняццю фільма. Хаця песенька кампазітара К. Акімава на словы юнай паэтэсы Тэні Акімавай, бадай, нядрэнна ўплывае на канву фільма, надае яму завершанасць, працуе на галоўную думку карціны.

Зняты фільм крыху аднастайна, яму не хапае яркіх метафарычных кадраў, якія давалі б вобразнае рашэнне тэмы. Ствараецца ўражанне, што недзе не хопіла фантазіі, а можа і прафесіяналізму, які, безумоўна, прыйдзе з гадамі да маладых аўтараў — на пятым, сёмым, а можа дзесятым фільме.

Аўтары фільма не ставілі перад сабой задачы паказаць нейкае незвычайнае дзіця. Але хлопчык, сын ветэрынара ўрача саўгаса «Рассвет» Мінскага раёна Мікалая Славашэвіча — пяцігадовы Ігар, умее бачыць свет прыгожым і цудоўным. У яго грудзях б'ецца вялікае, добрае сэрца.

У фільме ёсць эпізод, калі бацька Ігара аказвае дапамогу цяляці, якое параніла нагу. Цяляці баліць. Яно ляжыць, а вакол веселяцца яго бесклапотныя «браты». Яго вялікія маркотныя вочы напоўнены слязямі. І вочы хлапчука таксама. Ён цярабіць тату — хутчэй, хутчэй...

І вось мы ўжо бачым, як цялё ўстала, зрабіла некалькі крокаў, павесялела, зірнула вакол і пабегла. І разам з ім бяжыць шчаслівы хлопчык. Ён не іграе перад апэратарам — не! У пяць га-

доў такую радасць і ён сыграеш. Ён шчаслівы! Шчаслівы!..

Калі я глядзела гэтыя кадры, то міжволі ўспомніла расказ пра хлопчыка, якому за маленькую зраду абяцалі шмат прыгожых касцюмаў і цукерак.

— Гэта не галоўнае, — цвёрда сказаў хлопчык.

— А што ж галоўнае? — нецярпліва дэпытваліся ў яго спакушалнікі.

— Галоўнае, — спакойна адказаў ён, — сэрца, што б'ецца пад адзеннем.

А калі ў чалавека вялікае сэрца, ён здольны зрабіць свет хоць крышанку лепшым.

Ёсць у экране, між іншым, як і ва ўсім мастацтве, велізарная цудоўная сіла. Хто з дзяцей не марыў стаць тэкім, як Чапаеў або Васіль і адважны Буба Касторскі з «Няўлоўных мсціўцаў». Хто не захапляўся бяспаспартным Гаўрошам або смешным і наіўным Сямёнам Сямёнавічам з «Брыльянтавай рукі». А якое душэўнае трапятанне, якую неаслабную цікавасць выклікае ў хлапчука дакументальная стужка «Людзі зямлі і неба!» пра выдатнага лётчыка-выпрабавальніка!

А калі глядзіш мастацкі фільм «Увага, чарапахы!» або нават маленькую дакументальную карціну «Мой тата Айбаліт», міжволі думаеш, што можа не было б ў свой час шумнага працэсу над хулганамі, якія забілі лебедзя, калі б тыя паглядзелі гэтыя і падобныя фільмы. Канечне, наіўна думаць, што толькі фільмы могуць вучыць і перавыхоўваць. Не, але і фільмы таксама!

Дакументальная стужка «Мой тата Айбаліт», вядома, знойдзе свайго гледача. Хацелася б, каб яго паглядзела як мага больш дзяцей і дарослых.

Ірына ПІСЬМЕННАЯ.

ЭКЗАМЕН ТРЫМАЮЦЬ... ЛЯЛЬКІ

Пачну з фінала. У экзаменацыйным білетзе тры пытанні: практыкаванні і эпізоды з лялькамі; народная балейка; спектаклі тэатра імя Янкі Купалы ў ваенныя гады. На пытанні адказвае выкладчыца рускай мовы і літаратуры Камінецкай сярэдняй школы Мая Марчук. Не, яна не здае экзамену ў тэатральны Інстытут. Мая Канстанцінаўна — удзельніца рэспубліканскага семінара кіраўнікоў самадзейных ляльчых калектываў, выпускніца започнай двухгадовай тэатральнай студыі Брэскага абласнога Дома народнай творчасці (ляльчых аддзяленняў)...

Можна многа расказаць пра ўлюбёнасць у ляльчын тэатр выпускнікоў гэтай студыі. Вось Тамара Паўлаўна Скаву і яе муж Аляксандр Якаўлевіч. Абодва працуюць у Кобрінскай спецыяльнай школе. Іх гурток даўно можна лічыць ляльчым тэатрам. Бо добрыя тут лялькі, дасканалы мастацкае і музычнае афармленне спектакляў. І рэпертуар складаны. Ставілі, напрыклад, «Васілісу Прыгожую» і іншыя спектаклі. «Васіліса» накіравалася па Брэсцкім тэлебачанні, у школы і дзіцячых садах раёна. Фактычна ў Кобрінскай спецыяльнай школе два ляльчын тэатры. З малодшым займаецца Тамара Паўлаўна, а са старэйшымі вучнямі — Аляксандр Якаўлевіч. Зараз абодва калектывы рыхтуюць новыя спектаклі — «Кожкін дом» і «Беласнежка і сем тномаў».

А бывае і так, што лялькам даводзіцца пераадоляваць сур'ёзныя перашкоды

і неспрымнасці. Не ўпаладзіўшы казак адзіна дзясці культуры ў Маладзечынскім раёне. Паседзець энтузіясты-ляльчынкі з канцэртнага агіт-брыгады ў калгас, раскажуць пра добрых людзей, высмеюць розныя абібокаў ды п'яніц. Пасля іх выступленняў ляльчын у рай-цэнтр скаргі. Клопаты, турботы... Гурток ляльчынкіў ліквідавалі. Але кіраўнік гуртка Ганна Барысаўна Ерусалімыч не здаўся. Забаранілі гурток пры раённым Доме культуры, і неўзабаве пачаў працаваць самадзейны ляльчын тэатр у Доме піянераў. Рыхтуе ён да пастаноўкі «Прынцэсу Кляксу». Зацятата ж адміністрацыя ад культуры з работы звольнілі. І Ганну Барысаўну зноў запрашаюць у раёны Дом культуры.

Започную двухгадовую тэатральную студыю Брэскага Дома народнай творчасці і ляльчым тэатрам, «Шырма і дэкарацыі». Акцёр тэатра В. Уласаў вучыў тэхніцы валжэння лялек, рэжысёр В. Казола правяла адкрытую рэпетыцыю. А галоўны рэжысёр тэатра А. Ляўскі расказаў пра лепшыя спектаклі савецкіх і зарубешных тэатраў лялек. Удзельнікі семінара пабывалі на двух спектаклях тэатра — «Казкі пра маленькага Капіліка» і «Васілісе Прыгожай».

Я. ДАНСКАЯ.

ХОЦЬ

У

ЗАЛЕ

І

ГУЧЫЦЬ

СМЕХ...

**«МЯДОВЫ МЕСЯЦ»
К. ГУБАРЭВІЧА НА СЦЭНЕ
РЭСПУБЛІКАНСКАГА
ТЭАТРА ЮНАГА ГЛЕДАЧА**

СПАЧАТКУ некалькі слоў пра аўтара п'есы. Яго сапраўднае імя Габрыэль Тэльес. Народзіўся ў 1883 годзе. З 1600 года і да канца жыцця (1648) быў манахам. За гэты час ён напісаў мноства дасціпных сьведчых п'ес. Яны карысталіся велізарным поспехам у Іспаніі. Былі ў яго, праўда, таксама і п'есы рэлігійна-містычныя, што нам, людзям дваццатага стагоддзя, здаюцца дзіўнымі. Але царкоўным уладам дзіўнага здавалася іх не гэтыя п'есы Цірыса, і яго ў 1625 годзе за вальнадуштва выслалі з Мадрыда. Ён не кінуў пісьма. На аснове легенды пра Дон Жуана ён упершыню напісаў тэатральную п'есу пра добра вядомага героя («Севільскі спакуснік»). У 1635 годзе ён стварыў свайго «Дон Хіля Зеленыя штаны».

Ці ж не праўда, незвычайнае жыццё для манаха? Але такі быў лёс многіх людзей Іспаніі таго часу. У XVII стагоддзі Іспанія не была ўжо самай моцнай краінай свету. Славаўты перыяд Рэканкісты — адваявання ўсёй краіны ў маўраў і адкрыцця Амерыкі былі здыты. Ужо загінула ў 1588 годзе «ненераможная Армада», а неўзабаве нідэрландскія правінцыі дабіліся незалежнасці (1609).

Лёс Цірыса дэ Маліна нагадае іншае жыццё — яго літаратурынага настаўніка, зазнавальніка Іспанскай драмы Лопэ дэ Вэга (1562—1635), які быў удзельнікам марскога паходу Армады, потым стаў служыцелем інквізіцыі, але за свае п'есы надзіраўся ганенням. У самым жыцці гэтых стваральнікаў Іспанскай драмы не «зала-тога веку» (назваем тут яшчэ Кальдэрона) ёсць нешта яркае, тэатральнае.

Герой камедыі Цірыса дэ Маліна — людзі розных сацыяльных груп грамадства — частей за ўсё паказаны захопленымі любовімі прыгодамі. Аўтарская іронія ідэяльна на выкрыццё фаназэрыстага ідэалага, які авантюрына «папраўляе» свае фінансавыя справы выгаднай жаніцбай.

АДКРЫВАЕЦЦА слова, верад язм — прасторыя, па-сучаснаму абсталаваны пакой, за вокнамі якога агні вялікага горада. Гэта кватэра Стасевага сябра, у якой зараз ніхто не жыве, і Стась тут са сваёй нявестай Гэляй справіць вясельле (употайкі ад бацькоў). Маладыя людзі толькі што пабывалі ў загсе, але іх... не запісалі. Далі два месяцы на раздум. Стась перакананы, што запіс у пашпарце — пустая фармальнасць, а сур'ёзная Гэля не паддаецца спакусе і гатова перачанаць гэты час у сябровак у Інтэрнаце.

Так завязаў К. Губарэвіч сюжэт «лірычнай», паводле вызначэння аўтара, камедыі. Праўда, па ўсіх якасцях сюжэтных сітуацый і распрацоўцы характараў такое аўтарскае вызначэнне жанру выглядае не аўсім абгрунтаваным.

«Мядовы месяц» — вадэвіль, п'еса, якую пісьменнік і хацеў зрабіць без прэтэнзій, пацешнай, вясёлай да лёгкадумнасці. Навошта ж тады словы «лірыка» і «камедыя» — яны вымагаюць ад п'есы нечага большага!

Правільна зразумела сапраўдны жанр «Мядовага месяца» рэжысёр спектакля Г. Кандрашова. З самага пачатку яна выкарыстала сюжэтную «заціпку» для стварэння вадэвільнага відовішча з усімі арыбутамі такога роду п'еставанак. Тэатр не надта сур'ёз бярэ прапанаваны аўтарам падзеі — уцёкі Гэлі з горада, выгнанне Стасы, іх сустрачка на будаўніцтве ліній электраперадач, імкненне Стасы не адстаць ад Гэлі ў працы, быць вартым яе. Сцэнічны варыянт п'есы значна скарачаны ў параўнанні з літаратурным, што і дало магчымасць у імклівым тэмпе іграць гэты жарт-вадэвіль.

Пагадзіўшыся з тэатрам, што ён іграе вадэвіль, адначасна, што ход спектакля суправаджаецца выбухамі смеху часткі залы. Чаму толькі часткі? І з чаго імяна смеецца яна?

Вядома, некаторым людзям гэта наогул смешна, а пазнае на сцэне тым больш — калі герой п'юць віно, асабліва з рыльца бутэлькі, і пры гэтым на нашых вачах п'яноць: калі замахваюцца адзіна на аднаго кулакамі: калі кожны, каму ахота, хапае Стася за грудкі, так што міжволі глядзіш, ці злілася цэлая яго кашуля: калі каляска баяніст, які прыйшоў да будаўнікоў, каб «захіць культурна-масавыя работы», за-

ўваж, што ён з «ансамбля песні і свісталяска»; калі брыгадзёр мантажнікаў Лёшка, беручы Гэлю за руку, пытаецца, што такое ЛЭП, а яна, вырываючыся, адказвае: «Давай без лоп, між іншым»...

Гумар, як бачым, не вышэйшага гатунку. Але ж гэта смешна таксама, як смешна бачыць клоуна на арэне цирка, калі ён зваліцца з каня ў п'янінне або абалёцна вадой...

Вадэвіль у тэатры юнага гледача пакрысе набывае якасці сюжэтна-арганізаваных эстрадна-цырковых нумароў, адзінай мэтай якіх аўтар і тэатр лічаць смех, абавязкова смех, толькі смех.

Як тут не ўспомніць словы славутага савецкага акцёра М. Яншына, якія ён сказаў у гутарцы з карэспандэнтам «Комсомольской правды». Называючы тэатр строгім настаўнікам, Яншын падкрэслівае: «Строгі! Таму што настаўніку, які патурае сваім вучням, тыя ўрэшце ўтыкаюць іголку ў крэсла. Вось так і мы нярэдка садзімся на гэтыя самыя іголки, калі ідзем на павадку ў «несядомай» часткі глядачоў». І тэатр юнага гледача ў дадзеным выпадку найшоў на павадку ў той часткі публікі, якая толькі і чакае, каб герой палаяўся ці пабіўся, а тады ўжо не шкадуе апладысмантаў...

Сваю долю воплескаў (і немадулю) атрымліваюць артысты Л. Барташэвіч і А. Фурманав, якія іграюць дзяўчат, што прыйшлі разам з баяністам. З забаўным павіскваннем яны спяваюць сваю песню, і публіка смеецца, наогул не ўдумваючыся ў сэнс слоў. А словы — яны вольны такія:

Ой, дзяўчына Галіна,
Ты лясніш над даймай,
Ад апоры в апоры,
А пасля — і да зораў.
Расвіттай жа, каліна,
Унімайся, Галіна,
Яшчэ вышэй да неба,
Толькі так жыць трэба...

Песня пісалася аўтарам пад уражаннем сур'ёзных падзей. Дазволя сабе прывесці гэты момант так, як ён напісаны ў надрукаваным варыянце: «Дзяўчаты запелі пра партызанку Галіну, што лжыць у магіле пад калінай. Гэта шырока вядомая партызанская народная песня. Але дзяўчаты праспявалі яе не ўсю. Куплетаў некалькі. І на гэты матыў працягваюць спяваць, толькі іншы ўжо тэкст.

Устань з магілы, Галіна,
І вірні ў ляснішце...
Там ляснішце дзючына
І таксама Галіна...

І далей, як у спектаклі. Калі ўжо стваральнікам спектакля захацелася пасмішыць публіку менавіта ў гэтым месцы, думаецца, што больш тактоўна было б даць спявачкам не гэты тэкст.

Артыст А. Кашпераў у ролі баяніста, як кажучы, выдаскае смех літаральна з усёго: з паходкі на паўсагнутых нагах, з ненаaturalна расцягнутага вымаўлення слоў, з кветачкі, якая ліха тырчыць са ссунутай на патыліцу кепкі. Гэта — аздоба персанажа. Ну, а сутнасць сцэны паміж ім і Гэляй?

Застаўшыся сам-насам з дзяўчынай, ён пачынае заляцацца да яе, а схаліў... аплявуху. Рукі ж Гэля апыкла ў час работы, і ён вельмі балюча — больш, чым яму. Пакуль яна дзьме на руку, ён з усмешкай гаворыць: «Ну, от, адна ручка, хвала богу, са строю выбыла, цяпер можна смаялей». І так працягваецца, пакуль не прыбягае раз'юшаны Стась.

Можна, гэта выкрыццё мязротніка і падонка? Ды не, баяніст, па задуме аўтара і рэжысёра, зусім падрыхваны хлопец. Проста, так сказаць, сітуацыя на вадэвільным рахунку. Пакуль частка залы смеецца ў такіх момантах, тыя, каму не смешна, думаюць — наго ж вінаваціць за прымітыў? Тэатр? Не, ён, прыняўшы п'есу да пастаноўкі, і павінен ставіць яе па законах жанру...

А характары герояў вадэвіля празмерна спрошчаныя, статычныя, як маскі, знаёмыя нам па сотнях жарту-вадэвіляў. Тут і невыразная заштампаваная пара свядомага бацькі-рэзанёра (арт. А. Якуцік) і несвядомай маці-мяшчанкі (арт. А. Ротар), і брыгадзёр Лёшка (арт. Л. Улашчанка), які выглядае цытатай з безліч такіх жа безаблічных «ідэальных» герояў. І Гэля, якую артыстка Ю. Палосіна ад душы стараецца надзяліць непасрэднасцю, неўтаймаванасцю, летуценнасцю.

Адзіна вобраз — Стась прэтэндуе на пэўную ўнутраную дынаміку. («Я зразумеў, што захопленне і любоў не адно і тое ж. — Гаворыць перавыхаваны

герой у канцы спектакля; і далей: — Не маленькі я ўжо! Не трэба за ручку вадзіць! Не дазволі! Сам пайду! Не збаюся!..»)

Гэта словы, якія сведчаць пра намер аўтара даць характар у развіцці. На жаль, ні тэкст, ні сітуацыя ў п'есе не даюць магчымасці акцёру В. Турмовічу ажыццявіць гэты намер, і Стась — статычная фігура.

Нават мова, ад якой у кожнай п'есе, а ў камедыі асабліва, чакаеш каларытнасці, афарыстычнага лаганізму і глыбокай індывідуалізацыі, у «Мядовым месяцы» на дзіва шэра.

СТАСЬ. Чога да не чапішся? БАЯНІСТ. Ты што, а глазду з'ехаў? Я проста жартую.

СТАСЬ. За такі жарты на зубах даюць!

БАЯНІСТ. Ужо далі. Дзякую.

СТАСЬ. Магу дабыць.

БАЯНІСТ. Хто, ты?

СТАСЬ. Так, я!

БАЯНІСТ. Не сміяшся.

СТАСЬ. Баюся, што не да смеху будзе.

ГЭЛЯ. Супакойся. Стась, і не лезь, куды тебе не просіць.

БАЯНІСТ. Я, між іншым, гідравік. Духхулювую адной рукой вышэй галавы падмаю...

СТАСЬ. Дуб таксама моцны. Але дубам і астаецца.

БАЯНІСТ. Ну, годзе. Не будзем паглыбляцца ў дубовы лес, бо не хачу псаваць нашых добрасьвецкіх адносін.

У п'есе нібыта многа гаворыцца аб маральных праблемах моладзі, аб адносинах бацькоў і дзяцей, аб рамантыцы і цяжкіх буднях будаўнікоў-першапраходчыкаў. Але пералічыць праблемы ў дыдактычных павучаннях і па-мастанку паставіць іх у творы — справа не аднолькавая.

Тэатру і даводзіцца першую палову спектакля трымаць залу ў «напружанні» — спакусіць Стася Гэлю ці не? Астатнюю частку — вяселле пры дапамозе баяніста і спявачак з «ансамбля песні і свісталяска».

Рэцэнзент такіх спектакляў трапляе ў цяжкія становішча — як быццам і варты падтрымаць аўтара ў яго творчым пошуку ў дэфіцытным жанры вадэвіля, ды вынік — п'еса — не дазваляе гэтага рабіць.

Зразумела, прыемна і драматычна, і ўдзельнікам спектакля, калі глядачы рэагуюць на ўсё вясёлым настроем. Толькі ў дадзеным выпадку хоцяцца параіць тэатру прыслухацца і да тых, хто не смеецца.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

ЖАНР ВЫМАГАЕ

**КАМЕДЫЯ «ДОН ХІЛЬ ЗЯЛЕНІЯ ШТАНЫ»
У ТЭАТРЫ ІМЯ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ**

Гэта своеасаблівы сабрят трагікамічнай фігуры — Дон-Кіхота. У іх ёсць агульнае — яны пачынаюць рынараў Рэканкісты і іншых шукальнікаў прыгод. Ганарліваму ідэалагу ў камедыях гэтага драматычнага заўсёды супрацьстаяць спыртныя і дасціпныя слугі — людзі з народа.

У сюжэце п'есы «Дон Хіль Зеленыя штаны» ёсць забытыя камічныя сітуацыі, часта звязаныя з тым, што герой, перапрабуючыся, выдаскае сабе за іншых асоб. Завадатарам прыгод выступае разумная і смелая дзяўчына — донья Хуана. Яна пакінула свой родны горад Вальядолід. І прымчалася ў Мадрыд, каб знайсці, пакараць, а можа і вярнуць свайго спакусніка дон Марціна.

Адным словам, тэатр Цірыса — шквалы інтрыга, знон міроў, сернады закаханых, смешныя кві-про-кво. Рэжысёра Рыгора Бараніка захоўвае гэта ў спектаклі. Унімаецца заслона, і мы бачым плочку ў Мадрыдзе. І — вількія партрэты герояў. Пачынаецца дзеянне, і персанажы нібы «выходзяць» з партрэтаў на сцэну. У залежнасці ад сітуацыі з'яўляюцца яны — бацькі дон Марціна і бацькі багатай нявесты донні Інэс, а там і донья Хуана, якая прыкладваецца да доніі Эльвірай, то дон Хілем. Традыцыйнае для камедыі пераўвасалебленне дзеяў таго, каб дасягнуць мэты! Глядач звартае ўвагу і на партрэт музыканта-блання: гэты персанаж арганічна ўваходзіць у спектакль, надаючы яму вясельнае і нават карнавальнае характар. І адразу сцэну заўважне музыка.

Дыкараны, партрэты, заслона, касцюмы і густым выкананым мастаком А. Марозавым. Трэба заўважыць толькі, што ўбран-

не донні Інэс у бальным стылі больш позніх эпох не адпавядае касцюмам XVII стагоддзя. У астатніх персанажаў адзенне зроблена, як і належыць, трохі ў карнавальнай манеры. Светлы, святочны настрій нясуць музыка і песні (тэкст А. Самаравы) броскага кампазітара А. Русіна. Асабліва маляўніча сернада дон Хуана. А хаўтурны спеў ашуканага і забітага горам дон Марціна са слугамі, якія надзіраюць яму, так хораша напісаны і выкананы, што і сапраўды чаруе залу. На добрым прафесіянальным узроўні паставлены Іспанскія танцы (балетмайстры Л. Сямінава і Я. Іваню). Праўда, горш выглядаюць эпізоды з фехтаваннем. Тут хацелася б бачыць больш выканані і натуральнасці ў артыстычным выкананні.

Роль донні Хуаны з унутраным напалам і асела іграе Таціяна Волкава. Яе гэрліна амаль на працягу ўсёго спектакля павіна давацца ўсім маладым кавалерам, пераможцам жаночых сэрцаў. Былае, што актрыса часам трапіць унутры на казас мужчынскай ролі.

Капрызна і душэўна ўніслая Інэс у Кацярыны Абызвай выглядае вельмі натуральна, але залішне з характарам «наогул» Іспанскага каларыту. Бадай, цяжка паказаць актрысе пэўнае рапэнтэ, яна павіна знайсці ў сабе новыя фарбы тэмпераменту.

Аб ролі донні Клэры, стрыманай сестры донні Інэс, можна сказаць, што яе бездакорна іграе Валерыяна Галубовіч. На сутнасці, гэта самы ўдалы вобраз у спектаклі — абалёцна і цэласны. Актрыса лёгка паглыбляецца ў стыхію камедыі і жыве праўдай пачуццяў тэатры.

Слугу донні Хуан і Кінтаны добрара зра-

зумеў Канстанцін Перапыляц. Яго персанаж актыўна «рухае» інтрыгу, адносіцца да ўсёго вельмі сур'ёзна, без ніякіх жарту. Мабыць, таму камічныя сітуацыі, у якіх трапляе іх «арганізатар» Кінтана, вылікаюць ажыўленую рэакцыю ў зале.

У беднага дон Педра складаны і неспакойныя абавязкі быць бацькам донні Інэс, і гэта пераканана паказвае артыст М. Абрамаў. Веседа і з пачыненнем камедыйнага прадападабенства сыграны ролі і абодвух маладых ідэалагаў — дон Марціна (Яўгеній Грунін) і дон Хуана (Аляксей Беражной). Вобраз насмешлівага слугі Караманчыля выраза «накрэсліў» Мікалай Кірчэнка. Праўда, нам здаецца, што з гэтай ролі артыст пакваў што «здабыў» не ўвесь камічны матэрыял, не ўсю эсенцыю смеху. Стрымана-іронічнага бланзі-музыканта, які назірае нібы збоку за ходам падзей, добра сыграў Рыгор Беларар-жоўскі.

Трэба сказаць яшчэ пра акцёрскі ансамбль. Адчуваецца, што артысты тэатра сыграны, але ўсё-такі ім яшчэ нестасе блыску і лёгкасці, чаго вымагае камедыя, тым больш Іспанская. Справа, відаць, у тым, што акцёры не вытрымліваюць мастацкую атмасферу жыцця Іспаніі, адлюстраваную ў п'есе. У тэатрах нашай краіны існуе даўняя традыцыя пастаноўкі камедыі Лопэ дэ Вэга і Цірыса дэ Маліна. Ад рудзіны трэба адмаўляцца, а добрыя традыцыі захоўваць. Якім чынам? Патрэбен трэнаж! Рухацца, гаварыць, фехтаваць, шаптацца — усё трэба рабіць віртуозна. А гэта пакуль што ўмеюць не ўсе браскія акцёры.

Я даведаўся, што падрыхтоўка і выпуск п'есы рабіліся ў час гастроляў. Прэм'еру давалі ў Хмяльніцкім. Мабыць, гэта адбылася на ўзроўні Ігры. Ну што ж! Пажадаем тэатру ў родных сценах іграць «Дон Хіль...» яшчэ лепш і заўсёды мець свайго ўдзячнага глядача. Для гэтага падстава ёсць, хоць яшчэ адчуваецца, што спектакль рабіўся «не дома».

Ян ЧАСНОУ,
кандыдат гістарычных навук.

У ПЕЧЫ траскуча зыр-кае полымя, кудзе-лістымі тоўстымі пасмамі гладзіць закурэлыя чалеснікі, спахаліва выгінаецца і, нячутна зрываючыся, знікае дзесьці ў коміне. Бязоавыя палянкi, якія шчэ з вечара бабка Наста пакідала ў печ, угарэліся нязвычайна хутка, і Наста ад такой неспадзеўкі затупала барджэй, зашоргала гаршкімі, місамі. Намыла леташняй драбнейшай картоплі ў вялікі паліва-ны чыгун, — для свіней, узяла яго на прыпечак і вілачкі-кам скрыгатліва засунула ў печ, узбоч дроў. Потым прысела на нізенькі ўслончык і пачала шкрэбіць бульбу.

На чыстай палове бабчынай хаты, за невысокай, толькі пад бэльку, адгародкай спіць Генка, сын старэйшай Наставай дачкі Аноты. Ён прыхаў учора позна, прытаміўся ў дарозе, і Наста не стала даймаць яго распытамі: хай кладзецца спаць.

І з гэтае прычыны Наста шчыравала ля печы. Шчэ на досвітку падала карову, выпусціла на вуліцу, дзе з таго канца вёскі займаў гурт кульгавы пастух Аноська.

У сенцах нехта грукануў клямчынай, прасунуўся да дзвярэй, і на парог ступіла суседка Марыля, шчэ маладая гожа маладзіца. Не было, мусіць, такой раніцы, кабы яна не адвела Насту: адно — суседкі, ды і памяншыць ізыком была вялікая ахвотніца Марыля.

Трохі не папчасціла ў замужжы Марылі: узяў яе п'яніца. Двое дзяцей нажыла, дом паставіла. А Пятро яе, як піў хлопцам, так і п'е. З пачатку замужжа Марыля цягала яго, недалужнага да хаты, каб дзе, барані божа, у канаве не застудзіўся. А потым звывклася, махнула на ўсё рукой, нат сварыцца перастала: жыві ты, як жывеш. Пятро, як цвярозы, дык работнік залаты. А п'яны, нібы хто падманне чалавек.

Марыля звична ўселася на шырокую табуроціну і пачала выкладаць усё няхітрыя вясковыя навінны.

— Вот Настя, людзі е, і не падумаеш нат. Прыехала заўчора Базылішчы на дачка, ну, каторая ў горадзе за касірку вучыцца. Дык з мацераю буркі палодзь выперлася. Удзела етыя самыя плаўнікі, у каторых загараюць, ды і поле сабе. Ну, і насмяяліся ўжо бабы тамака. А ёй — дак ета як і не касаецца. От жа гавораць: ледзь выلودне, дак рознае выкідвае.

Бабка ўжо ладна наабірала бульбы, а Марыля ўсё менціла ізыком.

— Ой, што ета і расцелася, як на вяселлі, — спахалілася Марыля. — Ета ж я, Настя, па дзелу. Мо б пазчыла мне якую лыжку соды: блішчы ўсчыніла, а як на тое ліха — сода выйшла. Ета ж і на работу трэба бегці: мужчыны стог кідаць будучы, ужо і адонак намасцілі, а мы зграбаць. Можна, што і зараблю. Цяперака ж аж тры рублі выходзіць на дзень.

Наста зборліва сышнула Марылі соды. Суседка вхлянулася, грукнула дзвярыма, мільганула каля акна.

Бабка прыставіла чыгунку з бульбай у печ, абмыла рукі. Потым сцягнула з крайка печы дзюжу, у якой духатліва пахкала, падымалася, нібы жывое, цеста. Узбіла лыжкай пахкае цеста, узяла на ізык — гожава будучы блішчы! Паставіла прап полымем дзве цагліны, на іх — скарародкі: хай трохі падагрэюцца, лепш будзе блінец адставіць, не прыгарыць.

Генка працінуўся і ляжаў ужо мо з паўгадзіны. За тонкай адгародкай яму чуліся рупныя бабчыны ўвяхані. І ўвачавідні ўявіў, як бабка суне ў печ вілачкі-кам чыгун, асцярожна ставіць дзясе, меншы, як яна, абяруч ухаліўшы дзюжу, цяжка саступае з печы спачатку на ўслончык потым на надлогу. І як ходзіць па хаце, увішна, спагадна, каб не разбудзіць яго. А як хораша спіцца ў бабчынай хаце. Старонькая, але чыстая ў сярэдзіне, з двума аленцамі на вуліцу і двума на двор. У хаце пахне свежым хлебам, кужэльнымі ручнікмі і прывялымі травамі, што збірае і сушыць Наста цэлае лета, ад розных хвароб. Вусышыць, звяжа ў маленькі вентчак і павесіць за бажніцу, у кут.

Генку не хацелася ўставаць. Здаецца, вось так і ляжаў бы на мяккім сяннічку, слушаў бабчыну рупнасць, стук ёмік, слабы трэск дроў у печы. І ад усяго гэтага разлілася ў цэле ціхмяная спайнасць, і не хацелася рушыць гэтую даўнюю судладнасць. Яму стала да шчылінасці хораша; такой бесклапотнасці, вольнасці хлапец даўнавата ў сабе не чуў.

Наста нечага выйшла ў сенцы, пакінуўшы на якую хвіліну адчыненымі дзверы. У хату пацягнула свежасцю, пахам блінцоў. Бабка зноў працінула дзверы, і было чутна, як яна падмазвае тлушчам скарародку, як сквірчыць сала.

Генку шаснаццаці год, сёлета ён скончыў дзевяты клас. Яшчэ там, у сваім гарадку, ён шчыльна-радасна чакаў тае хвіліны, калі раніцою, узяўшы з сабою вуды, пройдзе басанож халаднаватаю ўбітаю сцяжынкаю паўз бабчыну бульбу, а ў канцы поля, дзе пачынаецца прырэчная сенажаць, абросці ногі, ажно да пякучасці, сена-

Мал. Я. ГОЛЬБЫ.

БУДЗЬЦЕ ЗНАЁМЫ:

Алесь ДЗЯТЛАЎ

ВЕЛЫ ТУМАН

НА ПОПЛАВЕ

АПАВДАННЕ

Алесь Дзятлаў нарадзіўся ў 1936 годзе ў вёсцы Туркі Бабруйскага раёна. Пасля заканчэння сярэдняй школы паступіў на аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, які закончыў у 1959 годзе. Працаваў загадчыкам аддзела Глыбоцкай раённай газеты. Зараз працуе загадчыкам аддзела сельскай моладзі ў рэдакцыі газеты «Чырвоная змена».

«Велы туман на поплаве» — першае выступленне маладога празаіка ў распусліцкім друку.

вата-зіхатліва ў ранішнім сонцы маладая атава. Тут, на ўзможку, ён пакладе на дол свае вуды, падкасае вышэй калена штаны, каб не макрэлі калошы. Цыбата падймаючы ногі, прабяжыць з прыскокам і зноў пойдзе, нізка шоргаючы пяткамі. Між пальцаў будучы трапляць пушыстыя га-лоўкі малачаю, шархатыя кветкі мядункі. І яны шчэ доўга будучы трымацца, покуль Генка, паставіўшы нагу на купіну, не выкіне цвёрдыя малачаевыя пушышкі-гузічкі на таўставатай квалай трыбцы-сцябіне.

Бліжэй да рачулі сенажаць куп'янее, дзе-нідзе мо шчэ летасць ці пазалетасць каровы павыбівалі траву, і тады нага трапляе на цеплаваты тарфяны лапкі.

Рачулку шчыльна абступілі ніццы лазянік, кусты аленішкі, дзе-нідзе раскашоўваецца па берагах дзядоўнік. Рака нібы хоча ўцячы ад гэтых суседзяў, вецца, бярэ то ўправа, то крута паварочвае ўлева, а то і адбегнаецца назад, але ніяк не можа ўцячы.

Учуўшы глухі плёскац і пах аэру, Генка ўжо не можа трымаць і бляжком прадзіраецца скрозь кусты. Недзе тут вялікай рыжыватай рыбінаю легла пасярод ракі адмеліна; туды Генка спачатку перакіне вуды, а потым пройдзе сам...

За адгародкай сквірчыць сала: бабка пячэ рэшню. Узбоч стала, на чыстым ручнічку, стынучы блішчы. О, якія яны смачныя: трохкі кіславатыя, мяккія; там дзе ад цяпла ўзняўся пухір, ледзь-ледзь прыгарэлы кружок. А побач поўная міса паронак, гарачых, гладкіх, нібы абдупленыя яйкі, ад місы роўна ідзе пара, ажно да столі, Хораша ў бабкі!

Генка выскоквае з-пад коўдры, усягвае вузкі штонік і бляжыць на двор мыцца. Вада халадна, толькі са студні...

Генка есць, а Наста сядзіць на ўслоне побач, глядзіць на ўнука. Белая хусцінка ў маленькіх чорных кропельках, нібы абсынаная макаю, рагамі завязана над падбародкам; сівы доўгі камыль выбіўся з гладка прычэсаных валасоў, бабка двума пальцамі засоўвае яго назад, пад хустку. Голас у Насты ціхі, павучы.

— Еш, унучак, еш. Во, бяры, еты крайні блінец, паджараны. І картопелька добранькая, маладзенькая. Як заціце, то і капаць можна. А ў мяне градка ёсека, за пограбам, у зацішку. Караспелачку я тамака саджу. Сённека я і наспрабувала: пад каліўцам шчэ дробненькая, але ладнавата.

Бабка маўчыць мо з паўхвіліны, а потым пытае:

— Як тамака Анота? Ці ёсць у вас картопля? Малако хоць бяраце дзе? А як Сцяпан?

Сцяпан — гэта Генкаў бацька. Ён колькі разоў клікаў Насту да сябе жыць, упронваў, але не блізка тая. Звычайна бабка ціха гаварыла:

«Тут я, дзеткі мае, радзілася, тут мяне і пахаваеце. Ну, што я буду рабіць у етым вяшым горадзе... Хатка, дзякуй богу, шчэ ліпціць, на мой век хопіць».

Ад вайны Наста жыве адна, без мужыка. Як

пайшоў яе Ахрэм у сорак чацвёртым, так і не вярнуўся. Паставіла на ноч старэйшую Аноту, узгадавала меншага — Міколу. Той таксама адбіўся ад матчынай хаты, робіць на даліне. Але рада Наста, што дзеці яе пры дзеле, што не сорамна ёй за іх перад людзьмі.

Паснедаўшы, Генка агледзеў бабчыны падворак, прайшоў па вішняку. Два рады вішань ад вуліцы сталі шчыльна, як сцяна. Пад імі было халаднавата і свежа, нібы ў асініку. А далей, углыб сотак, на ўзможку, вішні раслі ў адзін рад. Усё ў бабчыным гародзе расло, раскашоўвалася, буяла, — і любата глядзец на гэты кучок уробленай зямлі. Потым Генка выйшаў на вуліцу, прысеў на нізенькую, крыху цеплаватую ад сонца, лаўку. Перад лаўкай выбіта ладная лапчына зямлі, засмечаная шалупіннем ад семак, вішнёвым костачкамі.

Сонца высягнула над вільчыкам выносістай лішчы, што расце насупраць бабчынай хаты, і на лаўцы стала цёпла, ажно душна. Пахла смалою ад штыкетніка, пылам вуліцы і ўсё гэта перасліваў моцны дух выспелай збажыны, якую і каслі, і звозілі, нат аббівалі дзе-нідзе на дварах.

Праз вуліцу адзіным аленцам суцілася хата Саўкі Хвашча, якога і стары, і малы за ночы звалі Хедзікам. Прыляпілася да яго гэтае прозвішча — так шчытна, што і яго сыноў, і ўнукаў, і праўнікаў інакш не клічуць, як Хедзікамі. Шчэ як быў маладым Хвошч, то вельмі спрытны быў у хадзьбе. Танканогі, высушаны, як жэрдка, ён, здавалася, ніколі не ведаў стомы. Ідзе і дагэтуль такая пагалоска, быдта, як служыў Саўка ў салдатах, шчэ да рэвалюцыі, адсюль вёрст за шэсцьдзсят, то адпронваўся ў свайго начальніка і за адну ноч прыбываў да свайёй Галі, што-кольвечы рабіў па гаспадарцы і на золку выпраўляўся ў зваротны шлях. Вось з таго і пайшло — Хедзік дый Хедзік. Як бы і прозвішча змяніў чалавек.

Было ў Хедзіка два сыны, даўно пайшлі на свой хлеб. Засталася з ім дачка, да якой быў прыбіўся прымак з гэтае ж вёскі, нарадзіла сына. Дый ці ўжыве добры чалавек з Хедзікамі!

Старасць, а з ёю і немак прыйшлі да Хедзіка. Яшчэ больш высах чалавек, змярнеў: ці то ад злосці, ці то ад якой хваробы.

Як устане досвіткам Хедзік, агледзіць свой двор, пройдзе па сотках, а затым павісне на штыкетніках сваіх веснічак і, як той сын, вярочае галавою. Шыя ў Хедзіка доўгая, худая, нібы ў аскубенага гусака; яна вылазіла з каўняра рудой сарочкі, як з ашынікі. Жоўтыя, танклявыя, знізу рудыя, падсмажаныя дымам вусы, ну, як усё роўна які жартаўнік прыстыркнуў яму пад нос два ячменныя, на выспеце, каласці. На Хедзікавых каленях бялююцца дзве няроўныя лапчыны, і далёк можна было падумаць, што стары недзе поўзаў у пыле на карачках. Лыткі былі прутка абматаны белымі аборкамі да самага калена, а на нагах ладна, і нежак нат па-фартэчку сядзелі новенькія лапці з ліпавай кары. У гэтым убранстве Хедзік быў дужа падобны на цыбатага жорава.

Хвошч угледзеў хлопца, адставіў убок свае веснічкі і наўскасяк перасек вуліцу. Сеў на край лаўкі, выцяг скураны кашук, скруціў тоненькую дыгарэціну.

— Дык ты, мусе, Аноцін будзеш Генусь, глады, як вымахаў. Колісь, як прыязджаў, малы быў. А цяперака, каб узнач, трэ прыгледзецца. Хедзік зацігнуўся, цыгаретка зазырчэла.

— Ты вучышыся ці ўжэ навуку сваю кончыў? — зноў панятаў Саўка.

— Вучыся, у дзевяты перайшоў.

— Ёгы, — не то здзіўлены, не то сцвярджаючы, што ўсё аразумеў, — гыкнуў Хедзік. — Узрослі значыцца.

Хедзік яшчэ раз пацягнуў сваю самакрутку, тоненькая, яна меншала хутка, звячным рухам разамкнуў пальцы і недакурак упаў на зямлю. Паставіў на яго лапаць, нібы добры кошкі, каб загас. Устаў з лаўкі, памкнуўся быў пайсці. Але нешта падумаў, павярнуўся да Генкі:

— Можна б ты мне, хлопца, памог кулі закінуць на вышкі ў хляве. Не ўзграбуся я туды, у пад-стравіна.

Стары з крэткам уздымаў на влах цяжкі сноп і, высільваючыся, ледзь-ледзь чапляў яго за нізкую бэльку. Генка спрытна браў сноп абяруч і, як шулу, цёг да самага запера, роўна кляў адзін на аднаго.

Хедзік падаў апошні сноп, узяў з кута сваю качарэжку і, абнямоглы, вышаргаў на двор. Генка спрытна каўзануўся на саломе зверху.

— Во-от, хлопца, — Хедзік цяжка дыхаў, тонкія ногі дробна дрыжэлі, — ранішня я етыя кулі закінуў бы туды з зямлі. А цяперака...

На падворак убег Хедзікаў унук Костусь, малы год шасці. Белая ў палоску паркалёвая сарочка загорнута як не да носа, далонямі і локцямі хлапчо прыскакала нешта да сябе.

— Дзед, во, зайчанё: малое, а ўжэ бегает. Тата чуць спаймаў, у жыце. З-пад канбайна выскаціла.

Косцік быў так узрушаны гэтаю падзейю, што глытаў словы, заікаўся. Хедзік, як учуў пра зайчанё, перасмыкнуў губамі, павярнуў свой гарбаты нос, уняў у малага цяжкі погляд. Косцік адразу прыціх, зачымаў носам, разгублена павярнуў галаву ўбок. Яго нібыта ўгінаў гэты позірк дзеда. Хедзік працягнуў сваю кашаватую сухую руку і пацягнуў за кашаватую сарочку. Шэры камячок споўз на траву і прыцінуўся да Косцікавых ног.

— Усялякую брыдоту цягнуеш сюды. А ета — балаўство. Тока кармі. — Тата спаймаў, — з нейкай злосцю перадрэжыў Хедзік... — Тата мне...

Хвошч павярнуўся і злосны, надуты, пасунуўся некуды на агарод.

— Праўда харошы зайчык. І такі малосенькі, як коцік.

Хлапчанё адразу забылася на дзеда і даверліва дзятлілася з Генкам свайёй радэсцю.

— А дзе ж ты паселіш яго? — пацікавіўся Генка.

ЮГАСЛАЎСКИ ВЯНОК

Чвэрць веку назад—29 лістапада 1945 года была ўтворана Федэратыўная Народная Рэспубліка Югаславія (цяпер — Сацыялістычная Федэратыўная Рэспубліка Югаславія). Перамога над гітлераўскімі акупантамі і разгром фашыскай Германіі стварылі ўмовы для карэктнага павароту ў гісторыі народаў Югаславіі—да ўступлення на шлях будаўніцтва сацыялізму. Дваццаць пяць гадоў сацыялістычнага развіцця краіны — гэта нялёгка і няпроста шлях працы і барацьбы мільённых працоўных мас за ўмацаванне новага ладу, за сцвярджэнне сацыялістычных ідэалаў. У працы і барацьбе праходзіла і праходзіць станаўленне новай, рэвалюцыйнай літаратуры Югаславіі.

У гэтым невялікім паэтычным вянку, які прапанаваўца ўвазе чытачоў, прадстаўлены паэты ўсіх шасці рэспублік Югаслаўскай Федэрацыі. Паэзія братніх народаў Югаславіі—як класічная, так і сучасная — несумненна, заслужоўвае таго, каб нашы чытачы пазнаёміліся з ёй у больш шырокім аб'ёме. А пакуль што—гэты маленькі вянок — як прывітанне сябрам у дні іх вялікага нацыянальнага свята.

Іво БАЛЕНТОВІЧ

(Харватыя)

ТОСТ

Вып'ем чаркі да дна за каханне, якое згасла,
і за тое каханне, якое не згасне ніколі.
За жанчыну, што ўдалеч сцяжынкай пайшла
між разгалістых яблынь,
і за тую жанчыну, якая не пойдзе.
Першая — адзіва і завяла.
Другая — вясновымі сокамі ўся набрыняла.
А я — праходжу над рэчкай
пад ветразямі вербалозаў,
пад снежна-белымі хмаркамі.

Вып'ем чаркі да дна за смех, які адзвінеў,
і за смех, што не адзвінеў ніколі.
На здароўе, сябры! На здароўе —
за красу, што празрыстымі снамі дні напаўняе.
За каханне, якое ўтаймоўвае нават ваўка
і сціляе героя ў паклоне
і ломіць бетон і жалеза.

Вып'ем чаркі да дна, о браты-падарожнікі!
А пасля застанеца адна нам прасветлая ўцеха —
што заўсёды дарогамі будуць блукаць летуценнікі
і паэты
і што гэтак жа будуць зноў чаркі да дна выпівацца
і рукі сплятацца
і сэрцы ўшчэнт разбівацца.
Вып'ем, наіўныя хлопцы, за маладосць, што
застаецца
і за каханне, што не прыходзіць.

Ізет САРАЙЛІЧ

(Боснія і Герцагавіна)

НОЧ—ТОЛЬКІ ВАМ

Ноч—толькі вам, што скліліся над найсалодшымі
вуснамі.
Вам—о Пяшчотныя, Ціхія, Светлыя ў век наш суровы!
Выкіньце з царства свайго ўсё агіднае, гнюснае,
і абвясціце Стагоддзе Любові!

Ноч—толькі вам, за якіх мітынгую бястрашна.
Вам, што у сэрцы паэта адвеку і вечно жаданыя.
Дык не аддайце ж нікому яе—гэту ноч без штыкоў,
і без маршаў,
о Закаханыя!

Тут, пад адным для забойцы і для анёла небам,
ноч бараніце сваю, што вас лашчыць павевамі
веснімі.

Ноч—толькі вам, для якіх і тужліва і гнеўна
трызнім мы гэтую песню над песнямі.

Ноч—толькі вам, што прыходзіце ў вершы без груку.
Вам, што ў паэмы прыносіце самае светлае крэда.
Выкіньце з царства свайго песняроў, што пляюць
пра разлуку.

ка шчо іх зменшчыкі на Хадосьчыных хрысцінах
упіліся, што мяхі пад-плотам ляжалі. Дак яны
шчо і ноч усю жалі без аддыху. Я ўжае думала,
што і Пётра нахрысцініўся, ды і ў канаву дзе
заваліўся спаць. А ён, бач ты, у героі выбіўся.

Марыля як бы асуджала свайго няўдаліцу-
мужыка, але без злосці, а нават з нейкай па-
хвальбой, здзіўленая ад таго, што яе Пётра, які
не міне ніводную чарку на сяле, здольны на та-
кое. І нават яна, Марыля, не чанала.

І ўжо з лагоднасцю ў голасе, як даўнавата не
гаварыла на людзях пра мужа:

— Спіць цяперака, як хрыстосік, малака толькі
і папіў.

Дзень ападаў. Спачатку зашарэла пад вішня-
ком, у палісадніку, нібы там, у зацішку, пакрысе
збіралася начное войска, каб рынуць і адным ма-
хам зацімніць усё жывое. У вечаровай стоенай
ціхмянасці трапятала лістота на макаўках ві-
шань; яна выразна выступала на светлай палос-
цы небасхілу і нагадвала птушак, якія лягнотна
махалі крыламі і не маглі ўзляцець, нібы пры-
вязаныя за лапкі.

Па вуліцы з пашы ішлі каровы. Востра запа-
хла пылам, які ўзняў статак, сырадоём. Марыля
ўзнялася, абцягнула спадніцу і пайшла за сваёй
скацінаю, каб упусціць яе ў двор. А Наста,
умасціўшыся на нізкім услончыку,начала даць
карову. Туга дэвыкнулі ў падойнік першыя стру-
мені малака, а потым, як вядро поўнілася, яны
глушэлі і глушэлі.

А з гарада, з вішаніца цягнула свежасцю.
За соткамі, на поплаве, шырока і вольна напаву-
заў на дусцы траву, рэчку белы думан.

«От, заўтра будзе рыбалка. Толькі трэ не
праспаць»,—падумаву Генка.

Ён быў такім, як заўсёды. І крышку інакшым.
Як бы пасталеў за гэты дзень.

А на гародзе пахла расою.

Калі трэба—я мяне. І мяне, калі трэба.

Ноч—толькі вам, за якіх мітынгую бястрашна.
Вам, што у сэрцы паэта адвеку і вечно жаданыя.
Дык не аддайце ж нікому яе—гэту ноч без траншэй
і без маршаў,
о Закаханыя!

Цане АНДРЭЎСКИ

(Македонія)

ЧАРАЎНИЦА

Калі ты спаткаеш сляпога —
скажы яму: «Добры дзень!»
Як песню, ён будзе сабе паўтараць
два словы твае. І паверыць, што песня —
дар неба, якое з вачэй яго выцекла.

Калі аднарукага ты напаткаеш —
пацісні руку, што ўцалела, і трохі
даўжэй патрымай у сваёй. Ён паверыць,
што ў яго адрасла і другая рука.

Калі табе страцецца глуханямы —
няхай абагрэе яго твая ўсмішка,
азёры вачэй тваіх хай не сцямянеюць.
Ён паверыць, што ёсць для чаго яму жыць.

Калі ты мяне напаткаеш — не трэба
казаць: «Добры дзень!», ні руку паціскаць,
ні азёры вачэй наоўжыць да маіх,
бо ў нас ёсць песня высокага неба,
бо ў нас ёсць гімн жаўрукоў над полем,
бо мы можам абняць усіх добрых людзей.

Ты моўчкі за мною пайдзі — і толькі.

Радван ЗОГАВИЧ

(Чарнагорія)

3 ПАЭМЫ «ПРЫХАДНІ»

ПЕСНЯ ШОСТАЯ

Нашы белыя статкі павыбіваны, як зубы.
Травою пазарасталі сцежкі да горных паляў.
Дні, як вандроўнікі, цягнуцца, смага іх душыць,
ды хоць бы хмурыначка—з мора або да мора.

Поўдзень. Духмень і спякота. Вісне самлеае голле.
Серкаю—востра—каменне нагрэтае пахне.
Вуліцай, што аж дыміцца ад сонца, ідуць тры
авечкі —

кучкаю, нібы сляпыя, ступіўшы галовы разам.
Сям-там на бязлюдных падворках скуголяць
аўчаркі,

лапамі дол разграбаюць і жаласна выюць,
выюць ад спёкі і ад тугі па гарах, па кашарах.

Дні, як вандроўнікі, цягнуцца цугам сасмяглым —
і хоць бы хмурыначка—з мора або да мора!..
Поўдзень. Духмень і спякота. А недзе грывяць
патокі —

пеняцца, пырскаюць, росячы травы і піхты.
Льецца вада з латакоў у карыты сасновыя,
падае звонка, журчыць і плюскоча на ўсіх вадапоях.
І сосны гудуць, як віхуры зімой у цясінах —
адвечнаю моваю гор першабытных гавораць.

Якая ж гара анямела! Штэдзім-гара анямела.
Не чутна сабак ля кашар, і стукі сякер не чутна,
ні песень, ні рыку быкоў у крутых паядынках.

У ЛІТАРАТУРЫ

кожнага наро-
да ёсць фігуры,
якія, нібы вяршыні гор-
нага хрыбта, вызнача-
юць яе вышыню. У
Балгарыі адна з такіх
вяршынь — Іярдан
Еўкаў, пісьменнік свое-
асаблівага таленту і ча-
лавек нялёгкага лёсу.
Ён пакінуў пасля сябе
некалькі раманаў і
аповесцяў, шэраг дра-
матургічных твораў, а
ў жанры кароткага
аповядання і навелы
ён дасягнуў класічнай
адточанасці мовы і сты-
лю, дасканаласці фор-
мы і кампазіцыі.

«Побач з Вазавым і
Элінам Пелінам, — га-
варыў Томас Ман, —
ён (Еўкаў. — У. А.)
зрабіў выключна важ-
ны ўклад у развіццё
балгарскай прозы, а
сваімі наймоцнымі тво-
рамі падняў яе на не-
дасягнутыя ні да яго,
ні пасля яго вяршыні».

Беларускі чытач, па-
жаль, яшчэ мала ведае
гэтага цікавага пісь-
менніка. Толькі адно
яго аповяданне, праўда,
адно з лепшых — «Бе-
лая застаўка», — увай-
шло ў анталогічны
зборнік «Скарбе», вы-

ГАЛОЎНАЕ— ЛЮБОЎ ДА ЛЮДЗЕЙ

ДА 90-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ
Іярдана Еўкава

дадзены ў нас гады тры
назад.
Як і ў гэтым аповя-
данні, героі многіх тво-
раў Еўкава — простыя
людзі, гаротныя сля-
не. Пісьменнік малое
іх з вялікай сімпатыяй
і нязменнай спагадай
да іх турбот і клопа-
таў, раскрываючы ў
душы селяніна невядо-
мы да таго ў балгарскай
літаратуры свет скла-
даных і высакародных
пачуццяў.

Яшчэ ў сваіх «Ваен-
ных аповяданнях»,
якія былі напісаны ў
перыяд балканскіх
войн, Еўкаў па-свойму
падыходзіў да зраз-
ты, не повай у балгар-
скай літаратуры, сляні-
скай тэмы. Ужо тады
галоўная ўвага пісьмен-
ніка была накіравана
на раскрыццё духоўна-

Люстэрка сну
кідае ў ноч
свой промень.

Здзіўленая,
акунула яна
у месячную раку
свае доўгія косы,
і цяпер іх сушыць
у чужым садзе.
Ружы яе не пазнаюць,
ноч яе не пазнае,
прывід-вартаўнік
не пазнае таксама
і не адпускае,
пакуль не прызнаецца
што і адкуль.

Маўчыць яна,
не гаворыць,
што з сэрца майго
прышла.
Не хоча вяртацца!

Белая птушка
выцягвае
з яе тонкіх пальцаў
вострыя черні.
Пазбаўленая
пакут і тугі,
ніколі болей
яна не ўспоміць
пра шыпыну
у маім сэрцы.

Пераклады з сербска-хар-
вацкай, славенскай і маке-
донскай Ніла ГІЛЕВІЧА.

ЛЮСТЭРКА СНУ

Ежэ УДОВИЧ

(Славенія)

ахвярныя ўчынкi, не
ведаюць ніколі ваган-
няў у прыняцці рашэн-
ня. дзейнічаюць хутка
і рашуча.

Ва ўсіх сваіх творах
Іярдан Еўкаў сцвяр-
джаў прыгажосць жыц-
ця, паэзію працы, па-
казнаў ва ўсёй красе
чалавека. Гімнам чала-
веку і справам яго рук
гучыць аповяданне
«Песні калёсаў». Га-
лоўны герой гэтага
твора майстар Салі
Яшар умеў рабіць цу-
доўныя калёсы, якія на
хату спывалі, ігралі і
тым самым прыносілі
людзям радасць. Але
не толькі вялікі май-
стар стары Яшар, ён
вельмі чулы, спагадлі-
вы чалавек. «Пакутамі
і горам напоўнены гэты
свет. — думае ён, —
але ўсё ж ёсць у ім і
нешта цудоўнае, што
стаіць над усім. — гэ-
та любоў да людзей».

Хочацца спадзяваць-
ца, што лепшыя творы
Іярдана Еўкава ўба-
чаць свет на беларус-
кай мове.

У. АНІСКОВІЧ.

Веслаў БРУДЗІНЬСКИ

ВЫДУМКИ

Яго выказванні круглыя, як колы, пад якія трапілі думкі.

Тых, што чытаюць паміж радкоў, заўсёды больш, чым тэкстаў для іх.

Літаратура, створаная эпігонамі Джойса: міністэрства ўнутраных маналогоў.

Калі надпіс на таблічцы сцёрты, яго заўсёды чытаюць як «Забаронена!».

Так доўга кленчыў са схіленай галавой, што пакуль яе падняў, разабралі алтар.

Біч сатыры пакідае найбольш слядоў на тых, хто ім карыстаецца.

Часта тыя, на кого мы глядзім праз ружовыя акуллары, разбіваюць іх у нас на носе.

У спрыяльных абставінах кожны вузельчык аб'яўляе сябе Гардзіевым вузлом.

Адкрывае ўсё адзін і той жа кантынент, але кожны раз дае яму новую назву.

«У гэтым творы, — заявіў ён, — выказана маё крэда, але я апублікую твор толькі тады, калі паверу ў гэта крэда».

Спыніўшы шматчасовую спрэчку, палемісты ўжо не маглі вызначыць сваіх зыходных пазіцый.

Яго паслалі, каб вярнуўся ні з чым, але з-за выключнай яго няздольнасці місія не ўдалася.

Захаваў інкогніта да канца. Нават у гісторыю ўвайшоў як нехта іншы.

Калі апусцілася заслона, выйшаў аўтар, каб пазнаёміць публіку са зместам п'есы.

Не выдаткоўвай усёй энергіі, ідучы ўгору, бо яна спатрэбіцца, каб прытарымаць, з'язджаючы ўніз.

Пераклаў з польскай А. МАЖЭРКА.

З НЯМЕЦКАГА ГУМАРУ

ПАРАДА КАПІТАНА

У час аднаго марскога падарожжа за маладой і прыгожай дзяўчынай увіваўся ажно пяцёра кавалераў. Нарэшце ўсе пяцёра прапанавалі ёй сваю руку. Дзяўчына была не супраць шлюбу, але ніяк не магла вырашыць, на кім жа спыніцца.

У сваёй бездапаможнасці яна звярнулася за парадай да капітана. Капітан — стары, паважаны марскі воін — параў:

— Калі вы добра плаваеце, дык справа зусім простая. Вы знарок падаеце за борт і клічаце на дапамогу. Хто з іх не пашкадуе свайго жыцця і скочыць за вамі, таго і выбірайце кандыдатам.

Наступны дзень быў асабліва гарачы і сонечны. Дзяўчына стаяла на палубе, акружаная сваімі кавалерамі. Раптам яна ўскрыкнула і ўпала ў мора. Адрозу ж чацвёрта яе паклоннікаў скочылі за ёй.

Калі ўсе зноў былі на палубе, дзяўчына адрозу пабегла да капітана:

— Ну і паралі вы мне! Што цяпер загадаеце рабіць з чатырма мокрымі мужчынамі?

Капітан засмяяўся і разважліва сказаў:

— Адпраўце іх у каюты пераапрацу. А замуж выходзьце за сухога. Ён адзін не падаўся на вашу хітрасць.

Пераклаў А. БУБЕН.

Мікола СЕРГІЕВІЧ

услых, як Хапушкоў зноў напоўніў келіхі:

— За ваша здароўе, за вашу сям'ю і дзетак! За прынцыповасць вашу!

Калі Грушка падымаў апошні келіх, ён не памятаў ужо, дзе ён, што з ім і што за чалавек сядзіць перад ім. Сліўся сказаць штосьці, а язык не слухаўся.

Прачнуўся ён за высокім парканам на двары старшын мясцкома. На небе густа блішчэлі зоркі. Месяц свяціў ва ўсю сваю магутнасць. Вакол рагатаі людзі. Хтосьці даводзіў:

— Вось табе і ціхоня! На наступным сходзе Хапушкоў выйшаў на трыбуну і сказаў:

— Можна, таварышы, на мяне Іван Пракопавіч і ўкрыўдзе будзе, таго, але ніхай ужо прабачае. Супроць яго я нічога не маю, нават паважаю за прынцыповасць. Я гэта самому яму сказаў. Помніце, у мінулы раз крытыкаваў мяне Грушка. А я хоць бы слова, толькі думаў: варта, заслужыў, таварыш Хапушкоў. І сёння скажу вам, Іван Пракопавіч, у вочы, шчыра. Іншых павучаць — гэта, таго, адно. А сам... Чулі ўжо, што ў мястэчку кажуць? Грушка — п'яніца, акрамя таго — бабнік. Такім, як ён, не месца ў нашым калектыве. Калі няпраўду кажу, таварышы члены мясцкома, то прашу мяне, таго...

Праз некалькі дзён Хапушкоў ад'язджаў у дом адпачынку.

В. Д. Ю. Н. У. У.

але калі ўсё справядліва, трэба маўчаць.

«Куды ж ты гнеш? — гадаў Грушка. — Нешта ж надта мякка сцелеш».

А Хапушкоў тым часам гаварыў:

— Нявяхаваны я, Іван Пракопавіч... Высокіх навук не праходзіў. Пяць класаў ШРМ і толькі. Разумею вашу справядлівасць. Па-чалавечы, проста ў вочы. А скажы гэта за вуглём і, таго, лічы — няма Хапушкова.

«Вось табе і злодзей, васьм табі і абібок! Сумленне ж во — не страчана, — думаў ужо Грушка. — Не ведаем мы людзей, таварышы мясцкомаўцы, не ведаем...»

— Шчыра кажучы, даўно хацеў з вамі пагаварыць, таго. Зайздросці вам. Працуеце вы добра, да людзей хораша. Хочацца і мне калі-нікалі быць падобным да вас, а руні, таго, вочы не туды: Ляжыць цацка, бачу — дрэнна ляжыць. Клянуся: «Не буду браць!» А тут жа нейкі нячысціц цоп мне на плячо тую цацку і за паркан яе, таго.

«І чаму бліжэй я не быў знаёмы з чалавекам, — папракаў ужо сам сябе Грушка. — Ды яго ж перавыхаваць як бач, можна. Так шчыра, так шчыра...»

— І васьм хацеў, кажу,

па-шчырасці з вамі, як мужчына з мужчынам. І ўсё, таго, то ў вас, бачу часу няма, та месца — не тое. А васьм ужо сёння рашыўся... Загляніце, Іван Пракопавіч. Пазнаёмцеся, як жыву, маюся. Вось якраз, таго, і хата мая.

«Зайсці ці не зайсці? Зайсці, таго? Не пайсці — што чалавек падумае? Значыць, каменя з-за пазухі не выкінуў? А тут так шчыра расколюеца чалавек...»

Калі Хапушкоў і Грушка кульнулі па чацвёртай, гаспадар усё яшчэ расколюваўся:

— Так і кажу, Іван Пракопавіч, што вы правільна мяне. Я чалавек нячысты, на руку. Дрэнна ляжыць — я не прайду. А вы проста ў вочы. Рэвалюцыю вы ў душу маю сёння, таго, укінулі, цэлую рэвалюцыю. Дзякуй вам за гэта! То храпнем яшчэ па кроплі...»

«Які мілы чалавек гэты Хапушкоў, — думаў ужо Грушка. — Ды з такім згубіць не страшна. Ай-яй-яй, як кепска ведаем мы людзей. Яго ж перавыхаваць так проста, як журавінку з'есці. І чаму я раней не сказаў яму праўды? Глядзіш — і арцель страт бы не мела, і чалавек быў бы як чалавек».

Толькі Іван Пракопавіч сабраўся ўсё гэта сказаць

Павел ШЫБУТ

ДЫЯЛОГІ

ПРЫКМЕТА

— Колькі ў мяне гузакоў на Ілбе? — пытаецца п'яны ў стрэчнага.
— Чатыры, — здзіўлена паглядзеўшы на яго, адказвае чалавек.
— Значыць, праз два слупы мая хата.

ПАДКУЗЬМІЎ

— Ох і снара ж ты, кабета! Выдаеную карову на рынак прывяла?
— Штб ты, чалавеча! Я яе ўжо тры дні не даіла!

НЕ ПРА ТОЕ

Бабулька, зайшоўшы ў аўтобус, пытаецца ў юнака, які сядзеў і чытаў газеты:
— Мо там пра ветлівасць напісана, унучак?
— Не, бабулька, пра футбол!

Рыгор БОХАН

МІМАХОДЗЬ

Вечары адпачынку ён не наведваў — лічыў за лепшае адпачываць на рабоце.

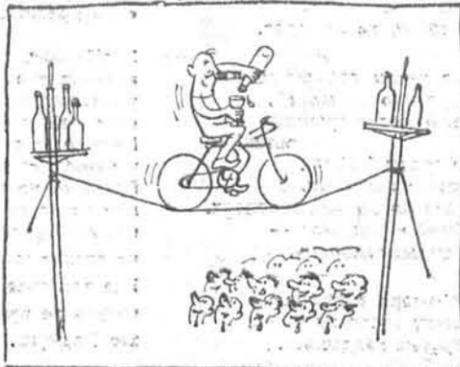
— Светлая гадава! — гаварылі пра яго таварышы на службе. Ён быў адзіным бландзінам у аддзеле.

— У мяне вялікая будучыня, — гаварыла муха, з якой хацелі зрабіць слана.

Некаторыя першаадкрывальнікі скардзяцца, што на іх шляху ўзнікаюць адны і тыя ж перашкоды: чужыя адкрыцці.

ЦЫРК

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.

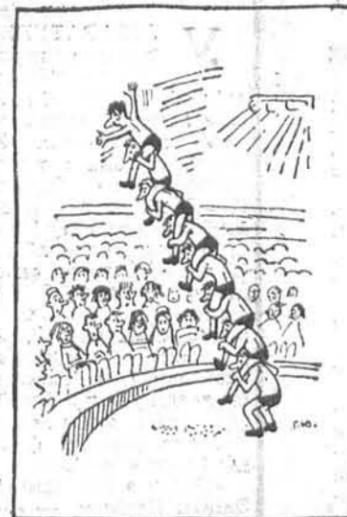
Пад агульнае захапленне.

Зараз паглядзім, на што ты здольны...

Ілюзіяніст.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтары — 32-15-87.

Рукапісы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адказны сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.